

Što smo mu učinili

Nenad Ivanković

Nenad Ivanković

Što smo mu učinili

Vlastita naklada, Nenad Ivanković

Grafička priprema

za LASERplus Snježana Engelman Džafić

Tisak

DENONA

Naklada

1000 primjeraka

2011.

Copyright © Nenad Ivanković, 2011.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 760208

ISBN 978-953-56580-0-9

Nenad Ivanković

Što smo mu učinili

Sadržaj

Uvod	7
Zašto nam to rade?	9
Kobne zablude	25
Budiša bi mi rekao!	37
Drukčije, a opet isto?	47
Neka dokaže nevinost!	59
Prvo predaja, pa onda pomoć	71
Nezgodan <i>hobi</i> gospodina predsjednika	81
Salto mortale	97
Hrvatski Poncije Pilat	109
Veži konja gdje ti gazda kaže	123
Evo vam ga, pa ga uhapsite!	131
Mir, a ne pravda	137

Uvod

General Ante Gotovina osuđen je na kaznu od 24 godine zatvora. U istom procesu general Markač dobio je 18 godina, a general Čermak je oslobođen krivnje. Gotovina i Markač osuđeni su za sudjelovanje u zločinačkom pothvatu čija je ključna osoba, kako je naveo predsjednik sudskog vijeća Haaškog suda, bio predsjednik Tuđman. Osuđeni su proglašeni krivima za progon i deportaciju krajinskih Srba, pljačku javne i privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstva, nečovječna djela i okrutno postupanje. Presude su prvostupanjske, a donijelo ih je raspravno vijeće Haaškoga suda u sastavu Alphons Orié, predsjednik (Nizozemska), Uldis Kinis (Latvija) i Elizabeth Gwauza (Zimbabve). Suđenje je trajalo tri godine, Gotovina je u pritvoru dulje od pet godina, Markač godinu dana kraće, a Čermak godinu i pol. Tužiteljstvo je izvelo 81 svjedoka, obrana trojice generala 57, dok su suci pozvali 7 svojih svjedoka.

Presuda je skandalozna, ali očekivana. Međutim, u ovoj knjizi Haaški sud, odnosno sudsko vijeće koje je donijelo presudu, nije primarna tema. Prije svega zato što su ključni potezi – koji su doveli do ovakvih presuda – odavno povu-

čeni i to u samoj Hrvatskoj. Zato je Hrvatska – njezine glavne institucije, pa ako se hoće, i samo društvo – tema ove knjige, jer je upravo tu ispisan scenarij za ovu tragediju. Slučaj generala Gotovine u tom je smislu osobito egzemplaran. Njegova ljudska drama odavno je prerasla njegovu osobnu sudbinu. Ona se pretvorila u dramu hrvatskog društva i hrvatskog naroda, bez obzira jesmo li toga svjesni ili nismo.

Jedna poslovice kaže: nema veće nesreće od one koju si čovjek sam napravi. To vrijedi i za društvo, pa i za samu državu. Tada su i posljedice najteže. Hrvatska je povijest prepuna takvih primjera i oni su dobro poznati. Osobno sam uvjeren da je slučaj Gotovina upravo jedan takav primjer. I zato je njegov slučaj i moralno-politička d i j a g n o z a hrvatskog društva, dijagnoza njegovih političkih i inih elita i to nepunih dvadeset godina nakon stvaranja države i njezinog međunarodnog priznanja.

Zašto nam to rade?

Ante Gotovina je bio ljut. Možda i ponešto uzrujan, ali to nisam mogao sa sigurnošću detektirati. Opet je u novinama pročitao članak u kojem ga sumnjiče za ratne zločine i nabacuju se na nj blatom. Upitao me što znam o Butkoviću i zašto on to radi. Još me pitao bi li koristilo ako bi s njim porazgovarao, predočio mu dokumente, objasnio mu neke stvari. Odgovorio sam da u to teško mogu povjerovati, ali neka pokuša. Bilo je to krajem ljeta 2000., u uredu Honosa, u Maksimirskoj.

Početak godine šestorka je došla na vlast, HDZ je bio poražen do nogu, a dvojac Budiša-Raćan na vrhuncu. U euforiji, u kojoj je obračun s *ancien regimeom* proklamiran u primarnu zadaću, jedan od prvih koraka bio je usvajanje saborske Deklaracije o suradnji s Haaškim sudom. Ono što je u njoj bilo dalekosežno svakako nisu bile fraze o Domovinskom ratu, nego činjenica da je Sabor, na poticaj Vlade, Haaškome sudu priznao pravo da isljeđuje i procesuirá oslobodilačke ratne operacije *Bljesak* i *Oluju*. To je učinjeno već nakon nekoliko mjeseci od preuzimanja vlasti

(točnije u travnju 2000.). Ta je brzina znakovita ako se zna da Franjo Tuđman nije dopuštao nikakvu kriminalizaciju pobjedničkih hrvatskih vojnih operacija, znajući, ili sluteći, da bi se to u konačnici moglo pretvoriti u neku vrst kolektivne optužnice. Ali bilo je i drugih argumenata. Nikada i nigdje u povijesti časnici neke države koja je vodila obrambeni i oslobodilački rat nisu odgovarali pred međunarodnim instancama. Taj je rezon poslije Drugog svjetskog rata bio toliko dominantan da su ga suci, Indijac Pal i Francuz Bernard, zastupali i pred Međunarodnim vojnim sudom za Daleki istok (tzv. tokijski procesi). Ne kanim ovdje ulaziti u karakter rata na Pacifiku, već samo reći to da su navedeni suci tražili da se svi optuženi oslobode, jer su smatrali da je japanski pohod na Pacifik bio oslobodilački rat protiv europskih sila koje su u prošlosti agresijom zavladaile tim prostorima. Ponavljam, na ovom mjestu nije važno jesu li suci ispravno ocijenili japanski pohod na Pacifik, nego njihovo isticanje da po međunarodnom pravu oslobodilački rat kao takav ne može biti predmet međunarodne kaznene odgovornosti.

Drugi primjer: Amnesty International je svojedobno optužio NATO da je za vrijeme rata protiv Srbije počinio teške zločine nad civilima, kršeći međunarodne ratne konvencije, jer nije poduzeo sve potrebne i moguće mjere kako bi se izbjegle civilne žrtve. O toj je temi na Zapadu izašlo mnogo knjiga, a jedna od njih je i „Die Wahrheit über den NATO-Kriegen gegen Jugoslawien” (Schkeuditzer Buchverlag, 2000), u kojoj se SAD i NATO teško optužuju za kr-

šenje ratnog prava, namjerna ubojstva civila i sl. Pritom je zanimljivo da je u tom ratu, prema dostupnim podacima, stradalo mnogo više srpskih civila negoli u svim oslobodilačkim operacijama Hrvatske vojske zajedno. Pa ipak, Carla del Ponte, glavna haaška tužiteljica, nakon kraće istrage utvrdila je da NATO nije odgovoran za ratne zločine, te da stoga nema osnove za podizanje optužnica protiv njegovih čelnika i vojnika. Još su indikativnija obrazloženja što ih je u vezi s tim dao generalni tajnik NATO-a George Robertson. Priznajući neke NATO-ove pogreške (bombardiranje civila), apelirao je na novinare da „takve incidente stave u kontekst zločina Miloševića, koje je NATO uspio zaustaviti, a koji predstavljaju najstrašniju kampanju etničkog čišćenja u Europi poslije Drugog svjetskog rata”. A njegov glasnogovornik Shea, na pitanje tih istih novinara u vezi s NATO-ovim namjernim bombardiranjem zgrade srpske televizije (u kojoj su bili sami civili), odgovorio je da srpska televizija nije BBC ili CNN te da „nema savršenih ratova”.

Moglo bi se navesti mnogo takvih i sličnih primjera koji argumentiraju ispravnost izuzimanja *Oluje* i *Bljeska* iz jurisdikcije Haaškog suda, uključujući tu i pravne dileme vezane za konflikt između međunarodnog interesa za prikupljanje dokaza i nacionalne sigurnosti i tajnosti (dr. Herwig Roggeman iz Berlina).

Jasno je, protiv takvog shvaćanja uvijek se može reći: *quod licet Iovi, non licet bovi*. No to nije moralno opravdan stav. Zbog toga su i argumenti aktualne vlasti i medija, koji su se navodili u prilog skidanja Tuđmanove *zabrane*,

uglavnom bili pragmatične naravi. Govorilo se i pisalo da to od nas traži međunarodna zajednica, da je to jedini način da izađemo iz izolacije i da nema nikakve opasnosti od optužnica koje bi kriminalizirale cijeli politički i vojni vrh, a time i sam Domovinski rat. Predsjednik Mesić je tvrdio kako će odgovarati samo pojedinci koji su doista skrivili zločine, a Račan i Budiša se zaklinjali da neće dopustiti nikakvu kriminalizaciju oslobodilačkih operacija. Ni druge hrvatske institucije – od Crkve pa do Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – nisu iznijele jasne, iscrpne i obrazložene stavove u vezi s tako drastično promjenjenom pravnom situacijom. Kao da je *Deklaracija* bila beznačajan papir, a ne akt koji je, uz političke, imao i nedvojbene psihosocijalne i moralne posljedice.

Što na to reći? Da su društvene elite i institucije – koje takve stvari ne vide, ili ne žele vidjeti – sputane kojekakvim aranžmanima? Ili da naprosto nisu na visini povijesnih izazova? Jer Domovinski rat nije samo *jedna od tema* u suvremenoj povijesti naše zemlje, nego *samo* ishodište iz kojeg proizlazi smisao te povijesti. Njegov rang, moralni patos, riječju sve ono što nadilazi političku rutinu i pragmatizam.

Usput napominjem da se odgovornost za takav saborski ishod pripisivala Tuđmanovu *režimu* koji nije, ili nije u dovoljnoj mjeri, procesuirao pojedinačne zločine, pa zbog toga, eto, „sada imamo” Haag na leđima. Ta je floskula, međutim, u potpunom sukobu s realitetom. Haaški sud ni pod kojim okolnostima ne bi dopustio da se visokim časnicima ili dužnosnicima sudi pred hrvatskim sudovima, jer bi time

izgubio razlog postojanja. Ondašnji predsjednik tog suda, Claude Jorda, izjavio je da se „visokim dužnosnicima ne može suditi u njihovoj zemlji” (*Večernji list* od 10. svibnja 2000.). Nešto slično izjavio je i zamjenik glavne tužiteljice Blewitt, rekavši kako Haag, ako bi bio zainteresiran za neki slučaj koji bi Hrvatska htjela procesuirati „vjerojatno ne bi dao Hrvatskoj nešto što je vezano za taj slučaj” (u istim novinama od 18. travnja 2000.). Ili izjava glasnogovornika haaške tužiteljice Paula Risleyja (*Slobodna Dalmacija* od 21. travnja 2000.) da „Haag zanimaju samo oni zločini koji su naređeni od zapovjednika i političkih struktura. Tužiteljica želi dokazati da su ubojstva civila i palež nakon *Oluje* i *Bljeska* organizirani sustavno, od strane službenog Zagreba”.

Iz današnje perspektive ovakvi primjeri gotovo da i nisu potrebni. Samo naivni, ili oni s lošim namjerama, mogli bi još tvrditi da su haaški procesi hrvatskim generalima (s optužnicama kakve je podiglo Tužiteljstvo) inspirirani hrvatskim propustima u kažnjavanju izravnih krivaca.

Napokon, koga je to trebalo hrvatsko pravosuđe procesuirati za „etničko čišćenje 150 000 Srba” kako bi se izbjeгла haaška optužnica protiv Gotovine, Čermaka i Markača?

Vratimo se kronologiji. Iako su haaške teme u medijima i prije *načinjane*, poslije saborske *Deklaracije* one poprimaju novu dimenziju. Medijska sumnjičenja, optužbe pa i blaćenja ljudi postaju učestalijim i ekstenzivnijim, štoviše poprimaju karakter kvazi-moralnog opravdanja: ako je toliko zločinaca među nama, ako je dapače cijeli *stari režim* zločinački, onda nema nikakve dvojbe da je novi saziv Sabora

učinio ono što je jedino bilo moguće i ispravno: otvorio je vrata kaznenim procesima u Haagu protiv hrvatskog vojnog, državnog i političkog vrha. I mi vam to, gospodo, dokazujemo našim pisanjem, našim optužbama, podacima koje smo prikupili, ili su nam dani, ili će nam jednoga dana biti dani...

Gotovina nije mogao vjerovati da se s njim tako posutpa. Nije mogao vjerovati da ga država za koju je ratovao i u čije je ime ratovao, od koje je dobivao zapovijedi i zadaće, sada tretira kao običnu krpu. Nije shvaćao zašto se nad njim izživljavaju kojekakva piskarala, nije mu bilo jasno da o njemu mogu govoriti što god hoće, a da nitko iz Vlade, ili s Pantovčaka, ništa ne poduzima, ništa ne kaže. Njegovo je životno iskustvo bilo u potpunoj opreci s onim s čime se suočavao. Kao pripadnik Legije stranaca i kasnije instruktor komandosa francuskog Ministarstva obrane, stekao je posve drukčije spoznaje: da država uvijek stoji iza svojih vojnika, a ako dođe do neke problematične situacije, onda tog vojnika pozove, pita ga što ima reći, razjasni okolnosti i donese odluku. Ne u smislu da nekog eskulpira ako je kriv, nego da štiti čovjeka od blaćenja ako nije kriv, ili dok mu se krivnja ne dokaže.

Pokušavao sam ga uvjeriti da je u nas drugi svijet, svijet *besprizornih* i loših karaktera, onih koji će za osobni probitak prodati i najsvetije interese, tvrdeći da se drukčije ne može. A kad se prilike i okolnosti izmijene, promijenit će stavove i agrumente i tako u nedogled. I bit će uvijek u pravu i na strani sadašnjosti.

Ali nije se dao. Govorio mi je da to tako ne može biti, da to nikome ne može koristiti, da će svi imati štetu ako se

tako nastavi. Kad je otišao, pitao sam se što uopće može učiniti u svijetu u kojemu ne postoji *raison d'être* nego samo pragmatični interesi, i u kojem se ljudi prosuđuju na temelju spoznaja iz druge, ili treće, ruke.

Groteskno je da su vlast i mediji vidjeli neprijatelje i u ljudima koji su glasovali za *promjene*, a to znači za SDP. Upravo je ironično da je jedna cijela gardijska brigada na siječanjanskim izborima glasovala za SDP, da je među njima bilo i nekoliko generala koji su kasnije stigmatizirani kao „opasni po demokraciju”. Budući da nemam dopuštenje generala Gotovina da kažem za koga je on tada glasovao, reći ću samo da nije glasovao za desnicu. Taj detalj sam po sebi možda i ne bi bio toliko važan da rasplet nije bio onakav kakav danas vidimo da je bio.

Gotovina nije razgovarao s Butkovićem, ali mu je preko nekih ljudi poslao poruku. Ne znam je li ju ovaj primio, ali ako jest, ona nije imala nikakvog učinka. Medijska kampanja se nastavila s očitim ciljem da javnost pripremi za ono što je imalo doći.

Koji tjedan kasnije došao je u Honos s admiralom Domazetom. Usput su mi dali *tekst* u kojem su generali i ratni zapovjednici protestirali protiv stalnih medijsko-političkih napada na Domovinski rat... Pročitao sam ga i rekao da to sve skupa baš i nije najspretnije sročeno. Pa popravi ga onda, dodao je Gotovina i ja sam to učinio ne dirajući u njegovu osnovnu poruku. Gotovina je uzeo tekst i s Domazetom otišao generalu Bobetku. Za njega je stari general bio autoritet spram kojeg se odnosio s poštovanjem i uvažavanjem. Dobro

se sjećam koliko mu je bilo važno da na prvom mjestu uvijek bude Bobetko. Bez obzira o čemu se radi. Kad sam mu predložio da napišem njegovu biografiju, prvo je pitao: – A Bobetkova? – Striktno je poštivao hijerarhiju, vodio računa o redu i rangu, a kako mi se čini, i o taštinama. Osim toga, nije bio opterećen nikakvim kompleksima. Ako nešto nije znao, ili nije razumio, pitao je. Ali je jednako tako bio veoma odlučan, precizan i inteligentan u stvarima u kojima je *bio kod kuće*.

Kad su ponovno došli u Honos, donijeli su prilično izmjenjen tekst. Bio je oštrij i u nekim djelovima provokativan. Zaprepastio sam se i rekao da to nije dobro, da je sama ideja da se izađe u javnost, već dovoljno provokativna. Gotovina je odvratio da general Bobetko inzistira da bude baš tako. Ponovio sam da je to nepotrebno, pogotovo u danim okolnostima i da stoga ne treba dolijevati ulje na vatru. Malo se kolebao, a onda pristao da tekst ostane kakav je bio prije Bobetkove intervencije. Uz dva-tri nebitna ustupka starom generalu. Mislim da sam ga uvjerio samo zato što je i sam tako mislio. Nije mu bilo ni do kakvog zaoštavanja, a najmanje do provociranja. Želio je s ostalim generalima i ratnim zapovjednicima reći što mu je na srcu. Zato je kasnije smirio Bobetka i famozno „Otvoreno pismo grupe generala i ratnih zapovjednika hrvatskoj javnosti” ugledalo je svjetlo dana u svojoj blažoj varijanti. Bilo je to koncem rujna 2000.

U njemu generali kažu da „se naša imena već mjesecima povlače po medijima u sklopu sve raširenije kampanje kriminalizacije Domovinskog rata, kao i vrijeđanja i omalo-

važavanja Hrvatske vojske, te s obzirom na činjenicu da mnogi od onih, od kojih bi to bilo za očekivati, nisu protiv toga odlučno podigli glas, mi, hrvatski generali i ratni zapovjednici, smatramo svojom moralnom obvezom upoznati hrvatsku javnost s našim stavovima i gledištima". U *Pismu* se s ogorčenjem konstatira da mediji i dio političara o Domovinskom ratu govore gotovo isključivo kao o nečemu negativnom, te traže da ga se pozitivno vrednuje. Isto tako ističu da nisu „protiv sankcioniranja pojedinačnih zločina ili kriminalnih djela” ali da to treba činiti na način koji priliči „pravnoj i demokratskoj državi”, a ne na način koji nalikuje obračunu s terorističkim grupacijama ili mafijaškim skupinama (aludirajući na ondašnje policijske akcije, pretrese i upade u stanove). U točki 3. naglašavaju neprihvatljivost „proglašavanja krivaca prije sudske presude, pa čak i prije provedene istrage, uključujući tu i licitiranje haaškim optužnicama”. A u točki 4.: „... nikakvi sukobi, a najmanje terorizam, ili bilo kakvo nasilje, o kojem se tako olako u posljednje vrijeme u nas govori, nisu i ne mogu biti u interesu nikoga razumnog i odgovornog, a pogotovo ne onih koji su svojom krvlju stvarali ovu državu! Onaj koji je gradio kuću ima najmanje razloga da ju dovodi u pitanje ili da se igra s njezinom sudbinom!” U točki 5. kažu da pri zauzimanja pozicija u Hrvatskoj vojsci valja voditi računa o školovanim kadrovima ali i onima koji su se dokazali u Domovinskom ratu...

Pismo je odjeknulo kao bomba. Predsjednik Mesić smjesta je u mirovinu poslao sve njegove potpisnike, a to znači i generala Gotovinu koji je u to vrijeme bio glavni in-

spektor Hrvatske vojske. Svi mediji koji su dotad licitirali s optužnicama i nabacivali se blatom na ratne zapovjednike, unisono su galamili kako *Pismo* smrdi na državni udar, da je to besprimjerna politizacija oružanih snaga, neprimjerena demokratskom društvu... Atmosfera koja je preko noći kreirana potezima Pantovčaka i galamom medija, bila je upravo groteskna. Nitko s potpisnicima pisma nije razgovarao, nitko nije znao što ti ljudi doista misle i kako se osjećaju, koliko trpe njihove obitelji zbog stalnog razvlačenja po medijima... ali su svejedno *znali* što smjeraju.

Ne osporavam činjenicu da takva *generalska pisma* nisu uobičajena praksa u demokratskom svijetu gdje vojska mora ostati izvan utjecaja dnevne politike, pa čak ni to da u slučaju njihova pojavljivanja vrhovni zapovjednik nema pravo, pa i dužnost reagirati. No, je li Hrvatska u tretiranju svojih ratnih zapovjednika, ljudi koji su imali ogromne zasluge u obrani i oslobođenju zemlje, postupala kao demokratska država? U kojoj je to demokratskoj državi pokrenuta takva medijska hajka protiv najzaslužnijih ratnih zapovjednika, odnosno ratnih veterana? A da pritom nitko, ama baš nitko iz državnog i vojnog vrha, s njima nije htio razgovarati, pitati ih što oni imaju na sve to reći, upoznati ih sa sumnjama i istragama? U kojoj su to demokratskoj državi generali i ratni zapovjednici tretirani kao šverceri i ulični prijestupnici? Izloženi medijskom progonu prije bilo kakvog sudskog procesa?

Budući da sam bio svjedok nastajanja tog famoznog *Pisma*, mirne duše mogu reći da ništa nije bila istina od onoga što se kao prigovor, objeda i kleveta sručilo na njegove

potpisnike. Nikome od tih ljudi, pa ni samom generalu Bobetku, koji je htio zaoštriti ton, ali više radi taštine i prgavog karaktera, nego zbog nekakvih zakulisnih namjera, nije na pameti bio nikakav puč, nikakav državni udar, nikakvo izazivanje vlasti, nikakva politizacija oružanih snaga. Istina je da su u jednoj točki *Pisma* generali rekli nekoliko rečenica u vezi s novim ustrojem i novom doktrinom Oružanih snaga i da je to moglo mirisati na petljanje u poslove za koje nisu mjerodavni. Ali i ta je sekvenca povezana s njihovim šikaniranjem u Oružanim snagama, sa zakulisnim namjerama da ih se, zbog političkih razloga, izgura u stranu, budući da je većina od njih imala aureolu *Tuđmanovih i Šuškovih generala*. No i u tim okolnostima – da je netko s njima o tome razgovarao, da im je otvoreno rekao da više nisu dobrodošli, jer vojska u miru traži drugu vrst ljudi i zapovjednika – mislim da do te točke u *Pismu* ne bi došlo.

Za generala Gotovinu sam siguran da je protiv svoje volje ostao u Hrvatskoj vojsci. Nakon Oluje, 1996., napisao je pismo ministru obrane Gojku Šušku u kojem je zatražio otpust. Osobno mi je rekao da mu je bilo dosta vojske i ratovanja, da je više od dvadeset godina proveo u čizmama, da je dao svoj doprinos oslobođenju i da je konačno vrijeme da i on počne živjeti kao obični i normalan svijet. Bio je krajnje odlučan u namjeri da provede tu svoju odluku, ali ga je slomio predsjednik Tuđman. Šušak nije znao kako bi Gotovinu privolio da ostane u Oružanim snagama pa je organizirao sastanak kod predsjednika Tuđmana. Na tom sastanku Tuđman je pritisnuo Gotovinu, rekavši mu da mu

po godinama može biti otac, a da svejedno radi šesnaest sati dnevno, da država još nije dokraja oslobođena (Vukovar i Podunavlje) i da predstoji reforma Oružanih snaga u kojoj je predvidio zadaću za njega... Tada je Gotovina prvi put promijenio odluku. Rekao mi je da se zbog toga loše osjećao, ali da nije mogao odbiti predsjednika i prijeći preko njegovih argumenata.

Je li, dakle, razumno vjerovati da je Gotovina mogao imati na pameti bilo kakve opasne namjere, bilo kakvu ambiciju, vojnu karijeru, društvenu poziciju ili nešto slično? Vjerujem da to vrijedi i za dobar dio drugih potpisnika *Pisma* i da je taj tekst nastao kao očajnički pokušaj da se stvari vrate u ljudsku i demokratsku kolotečinu. I ako se baš hoće, *Pismo* je prije dokaz političke i socijalne naivnosti generala nego nekakva skrivena namjera, predumišljaj, prvi korak u nekavom tobožnjem planu. Vrijeme je uostalom pokazalo da nikakve organizacije nije bilo, čak ni ideje koja bi išla u pravcu bilo kakve konfrontacije s državnim i političkim establišmentom. Bio je to naprosto *vapaj* i pokušaj da se skrene pozornost na nepodnošljivu atmosferu što su je svakodnevno kreirali mediji, a političari koristili u obračunu s ostavštinom *starog režima*. Tada se još nije vidjelo koliko je taj scenarij bio neumitan i da vodi u moralni i politički bankrot društva što danas vrhuni u korupcijskim aferama koje potresaju same temelje države, u obračunima u HDZ-u, u liku i djelu odbjeglog bivšeg premijera Sanadera... a jučer u Mesićevom obračunu s mrtvim Tuđmanom i Domovinskim ratom, u Račanovom i G. Granićevom smrt-

nom strahu od tobožnjeg državnog udara... I vazda, bez obzira na boju i ideologiju, u poniznosti i snishodljivosti spram haaškog Tužiteljstva. A što se ni na koji način ne može moralno opravdati, pa čak ni politički, ako se pod politikom podrazumijeva *raison d'être*. Ali može iz društvene i političke kratkovidnosti, kompleksa inferiornosti, snažnog egotripa i sluganskog mentaliteta interpretiranog kao *dubokoumna real-politika*.

Bez obzira na konzekvencije i bez obzira na to što je *Pismo* iskorišteno za obračun i nove objede, koliko znam, nitko od potpisnika nije zbog toga bio osobito uznemiren. Mirno su prihvatili umirovljenja, a osim Domazeta i kasnije Krešimira Čosića, nitko se od njih nije politički angažirao. Ipak, ostalo je iznenađenje zbog posve iskrivljene recepcije njihovih nakana s *Pismom*. Zbog toga su tjedan dana kasnije nastala „Neka razmišljanja u povodu reakcija na naše otvoreno pismo hrvatskoj javnosti”. U prvoj točki *Razmišljanja* sa žaljenjem se konstatira „da se dosad o sadržaju, dakle o meritumu našeg otvorenog pisma, gotovo nije izrekla ni jedna riječ. Sve je prekrila rasprava o našim tobožnjim zakulisnim motivima i nakanama, čak dotle da smo optuženi za nekakve pučističke pokušaje ili zaplotanjačke političke igre. A ništa od toga nije istina! Kao grupa, a ni kao pojedinci, nikada se nismo upuštali ni u kakve političke igre ili kampanje, pa to nismo učinili ni sada, s našim otvorenim pismom hrvatskoj javnosti. Stoga pozivamo sve one koji nas optužuju za suprotno, da još jednom pročitaju naše pismo i da se, radi istine i dobra ove zemlje, odrede prema njegovu

sadržaju...” U drugoj točki navode: „Ponavljamo, naša je nakan bila samo jedna: da kao generali i ratni zapovjednici upozorimo hrvatsku javnost i sve relevantne čimbenike zemlje, da su blaćenja branitelja, nekih od najzaslužnijih ratnih zapovjednika, kao i sve raširenija negacija vrijednosti Domovinskog rata, poprimili razmjere koji nisu primjereni ambijentu demokratskog i civiliziranog društva.” Na kraju potpisnici *Razmišljanja* kažu: „Stoga: ako nam sada neki predbacuju da smo izašli iz okvira ponašanja djelatnih vojnih osoba u demokratskim zemljama, onda mi, nadamo se s pravom, pitamo: Je li igdje u svijetu zabilježen slučaj da se mjesecima sustavno blate najviši časnici i vojnici jedne oslobodilačke i pobjedničke vojske, a da nitko od najodgovornijih jasno i glasno ne kaže da je toga dosta i da tako dalje ne može ići?”

Danas živimo u *tahogenom vremenu* u kojem se događaji toliko zgušnjavaju i ubrzavaju da je gotovo nemoguće zadržati u pamćenju i ono što se nedavno dogodilo, a kamoli ono što je bilo prije deset godina. Tu mislim na atmosferu koja je poslije siječanjskih izbora stvorena, a koju je karakterizirao obračun sa stvarnim i tobožnjim simbolima *starog režima*, među koje su uvršteni i ratnici, osobito oni za koje se vjerovalo da mentalno i ideološki ne pripadaju izbornim pobjednicima. Bila je to psihoza progona, prokazivanja bez ikakve zadržke i obzira. Predstava koja se non-stop prikazivala i u kojoj su uvijek isti ljudi i grupe bili društveni i politički negativci. Dovoljno je uzeti u ruke glavne nacionalne tjednike i dnevnik iz tog vremena pa da se čovjek u

to uvjeri. Stoga je i ovo *Razmišljanje* jednostavno gurnuto u unaprijed otvorenu ideološko-političku ladicu. Kao stvar koja se nikoga ne tiče jer iza nje stoje „otpisani” ljudi koje također treba pospremiti u ladicu.

U tom kontekstu je zanimljivo da je u to vrijeme haško Tužiteljstvo pozvalo generala Stipetića, tada načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga, da u svojstvu svjedoka, odnosno potencijalnog osumnjičenika, svjedoči o zločinima u *Medačkom džepu*, *Bljesku* i *Oluji*. *Slobodna Dalmacija* (od 12. kolovoza 2000.) izvijestila je da je „vijest iz Haaga da bi general Stipetić mogao biti osuđen, izazvala jednodušnu osudu svih: politike, medija i javnosti”.

Zdravko Tomac, tadašnji potpredsjednik Sabora i tada još uvijek član SDP-a, iz Vukovara je zagrmio: Vukovar je mjesto „da kažemo i gospodi iz Haaškog suda da je dosta ovoga što nam rade.”

Račanova Vlada je pokušavala zabašuriti cijelu stvar i kupiti vrijeme, praveći se da ne zna o čemu je riječ, tako da je Budiša, doduše s poslovičnim zakašnjenjem (negdje oko Božića), priznao: „Prava je istina da Haag sumnjiči Stipetića za *Medački džep*, *Bljesak* i *Oluju*.” A *Republika* (od 19. prosinaca 2000.) zapisala je da je „za slučaj generala Stipetića važan dio izvještaja HHO-a koji se odnosi na kretanje izbjegličkih kolona u kojima je poginulo najviše civila”, aludirajući na optužbe da je u *Oluji* Hrvatska vojska u sektoru Sjever, u kojemu je zapovijedao general Stipetić, granatirala izbjegličke kolone. Dva tjedna kasnije *Jutarnji list* je pisao da „Haaški sud tereti Stipetića za ubojstvo 36 Srba u opera-

ciji Medački Džep i to nakon potpisivanja sporazuma o povlačenju HV-a...”

Pet mjeseci kasnije Zdravko Tomac je u *Slobodnoj Dalmaciji* (od 7. svibnja 2001.) slavodobitno izjavio: „Dobra je vijest da je Haaški sud prestao sumnjičiti generala zbora Petra Stipetića... Bio je u prilično teškom stanju. Rekao mi je da su ga haaški istražitelji uistinu saslušali kao okrivljenika.”

Kasnije je Tomac otkrio da se kompletan državni vrh zauzeo da Stipetića izvuku iz ruku haaškog Tužiteljstva, zajedno s još nekolicinom osumnjičenika. A kao što vidimo, u tome je i uspio. Za svakog razumnog čovjeka to je dokaz da hrvatske vlasti nisu bile toliko nemoćne pred Haagom, ako su bile dovoljno motivirane, ako su imale razloga da sačuvaju čovjeka. I još nešto: afera je trajala skoro deset mjeseci i za cijelo to vrijeme o generalu Stipetiću nijedne važnije novine, nijedan važniji medij nije ništa loše napisao ili rekao. Uključujući tu i političare. Je li u tom kontekstu razumno postaviti pitanje: Zašto vlast nije tako postupila i u slučaju Gotovina? Zašto je dopustila da ga se javno blati i licitira s njim kao mogućim haaškim optuženikom i to mnogo prije negoli je Carla del Ponte protiv njega podigla optužnicu?

Kobne zablude

Iako sam i sam bio sudionik velikog prosvjednog skupa koji je 11. veljače 2001. održan na splitskoj Rivi u znak podrške generalu Mirku Norcu, i premda sam tamo i govorio, ne znam što bih danas rekao o tom događaju. Mirko Čondić je u ime Središnjeg stožera za zaštitu digniteta Domovinskog rata iznio toliko radikalne zahtjeve da ih nijedna vlada na svijetu ne bi mogla ispuniti, a da smjesta ne abdicira. Pritom joj je dao rok od samo četiri dana!? Ivo Sanadar je u ime HDZ-a održao vatreni govor kojeg se odrekao mnogo prije nego što je u jesen 2003. došao na vlast. Josip Jović, tadašnji glavni urednik oporbene *Slobodne Dalmacije*, drugi je dan objavio intervju s nestalim Norcem koji je tobože i sam bio na skupu u Splitu, ali potpuno maskiran i s transparentom u rukama na kojem je pisalo: „Svi smo mi Mirko Norac!” Nekoliko dana kasnije, Liović, Merčep i Dečak na brzinu su organizirali novi *prosvjed* na Markovu trgu u Zagrebu, dajući cijeloj stvari dodatni *tragikomični* krešendo...

Naravno, skup u Splitu imao je i svoju *neviniju* stranu. Možda najveći skup u povijesti moderne Hrvatske (govori-

lo se o 150 do 200 tisuća prosvjednika) bio je izraz ogorčenja golemog broja ljudi zbog – u to vrijeme – besprimjernog obračuna s Domovinskim ratom i njegovim akterima. Progon generala Norca u tom je trenutku za mnoge bio simbol te bešćutnosti, netransparentnosti i podlih intriga što su takoreći svakodnevno bile na meniju medijsko-političke kuhinje. Ljudi su znali da predsjednik Mesić na svoju ruku šalje transkripte u Haag kako bi se lakše i *ljepše* napisale optužnice protiv bivšeg vojnog i političkog vrha zemlje i time ocrnile i same oslobodilačke operacije. U to je vrijeme njegova revnost toliko uskovitlala prašinu da je Ivica Kostović, bivši predstojnik Ureda predsjednika Tuđmana, osjetio potrebu izričito naglasiti kako je „Tuđmanova građa zakonski proglašena državnom tajnom” i zato se ne može tek tako slati u Haag. Čak je i Zlatko Tomčić (ondašnji predsjednik Sabora) zavapio da „nitko ne zna koliko je dosjea završilo u Haagu” (*Slobodna Dalmacija* od 10. siječnja 2001.). Ili *Vječernji list* (od 19. siječnja 2001.) koji izvještava da je čak i talijanska *Repubblica* pisala kako je Hrvatska vlada odučila Haaškom tužiteljstvu staviti na raspolaganje kompletnu Tuđmanovu arhivu. S tom ću se temom detaljnije pozabaviti u sljedećim poglavljima, a na ovom bih mjestu samo rekao da je svakom zainteresiranom promatraču bilo jasno da se s tim „materijalom” trguje na posve neprincipijelan način, na način koji nimalo ne uvažava interese države, njezinu sigurnost, te da, štoviše, otvara prostor za sumnje da se nekome *pakira*, a drugoga eskulpira. Napokon, treba imati na umu da su to bila post-ratna vremena, da su mnogi još osjećali ožiljke rata, strepili nad sudbinom zemlje, a oficijelno *omra-*

ženog Tuđmana smatrali zaslužnim za pobjedu u ratu i za izvojevanje hrvatske slobode i neovisnosti.

Kad sam tog vedrog i sunčanog jutra krenuo iz hotela s nekolicinom prijatelja prema Rivi, začudio sam se živosti u gotovo svakoj ulici kroz koju smo prolazili. Iako je bilo oko devet ujutro, čak su i najmanje uličice vrvjele od pridošlica koje su nosile hrvatske zastave, transparente, bile odjevene u narodne nošnje ili na sebi imale neku drugu oznaku kraja iz kojeg su dolazile. Nitko od nas nije ni sanjao da će se okupiti toliki svijet, nitko nije imao nikakav podatak koji bi upućivao na tako nešto, premda smo bili relativno dobro upućeni. Danas mogu mirne duše reći da je to bio još jedan od onih skupova koji su se u pravilu događali uz malo buke, pokoji proglas i s ponešto angažmana ratnih veterana, ali koji se po nekoj unutarnjoj dinamici i psihologiji trenutka prometnuo u grandiozno okupljanje, u prosvjed kakav se više nikad neće moći dogoditi (bez obzira na povod).

Koliko nas je sve to iznenadilo, kazuje i ova banalnost: umjesto u Split, čelnici HIP-a, Miroslav Tuđman i Andrija Hebrang, otišli su na nekakav skup u Dubrovnik, vjerujući da se na Rivi neće dogoditi ništa senzacionalno. Da paradoks bude veći, čak se ni za vrijeme održavanja samog skupa nije mogao steći dojam o njegovom *impresivnom* dometu. Tek smo kasnije čuli da kruže takve glasine. Nakon završetka skupa, svi koji su bili na pozornici, mirno su otišli svojim putem... Ja sam tada od kolega saznao da je u nekim redakcijama izbila panika, da su se neki novinari pre-

strašili za vlastitu sudbinu ako padnu Račan i Budiša... i priznajem, s nevjericom primio takve vijesti.

Jednako je tako bila smiješna panika što je spopala šestorku dva dana prije skupa na Rivi. Klubovi zastupnika SDP-a, HSLŠ-a, HSS-a, HNS-a i LS-a, IDS-a, PGS-a i SBHS-a, te Klub zastupnika nacionalnih manjina, dostavili su *Zaključke* predsjedniku Sabor u kojem traže da Vlada podnese izvještaj Zastupničkom domu Hrvatskog sabora „o organiziranim aktivnostima usmjerenim na rušenje ustavnog poretka u Republici Hrvatskoj, te legalno i legitimno izabrane vlasti, ne prezajući od toga da u svom djelovanju dovedu u pitanje i samu opstojnost hrvatske države, čime u krajnjoj liniji priznaju da su spremni i na državni udar”. Još su zatražili da „poduzme sve potrebne mjere” kako bi se to spriječilo.

Nešto od toga je i učinjeno: prosvjednici su snimani tajnim kamerama, specijalci su alarmirani na najviši stupanj pripravnosti, oko 300 policajaca bilo je raspoređeno u neke šibenske i zadarske vojarne, SFOR-ovi helikopteri nadlijetali su Rivu (navodno su letjeli iz Trogira za Makarsku)... Dan nakon skupa *Večernji list* je pisao da „MUP poriče pobunu specijalaca i plavaca” koji su, prema pisanju drugih medija, odbili da „po potrebi interveniraju”... Činjenica je, međutim, da je zapovjednik specijalne policije *Alfi*, Milijan Brkić, dobio zapovjed da ukloni barikade u Sinju što su ih postavili branitelji. Barikade su postavljene i na nekim drugim punktovima (Korenica), ali su ostali otvoreni alternativni pravci. Bio je to protest kakvim su se kasnije služili seljaci, ali bez incidenata. Pa ipak, od Brkića su tražili da silom ukloni ba-

rikade, no on je to odbio. Pridružili su mu se i njegovi specijalci, razduživši oružje i opremu. Sukob, koji je mogao eskalirati, izbjegnuto je, a Brkić je raspoređen na ponižavajuće radno mjesto u MUP-u. Slično su prošli i drugi pripadnici *Alfi*.

Sama pak činjenica da se na jednom mjestu okupilo toliko ljudi, da su galamili protiv vlasti, da su vikali: „Dolje crvena bando” i „Mesiću, cigane i veleizdaja”, kako je izvijestio *Jutranji list* (od 12. veljače 2001.) bila je međutim dovoljna da Račan kaže kako je (Čondićeva) deklaracija, koja je pročitana na skupu, „napad na demokratski izabranu vlast”, a Budiša da se u „deklaraciji poziva na rušenje ustavnog poretka i uvođenje političkog kaosa, a to je nedopustivo”. Šetorka je na konferenciji za tisak ponovila da je „Deklaracija poziv na stvaranje kaosa i izvaninstitucionalnih oblika borbe za vlast”, a predsjednik Mesić odvalio da je „cilj organizatora demonstracija isto ono što je bio i cilj negdašnje kninske pobune 1990. i 1991.: uništiti predstojeću turističku sezonu, spriječiti protok roba, sredstava i osoba i time uništiti hrvatsku privredu te srušiti imidž Hrvatske u svijetu...”

Globus (od 16. veljače 2001.) tome je dodao kako je kuća haaškog pritvorenika Mladena Naletilića (Tute) u Širokom Brijegu bila „komunikacijski centar za vođenje operacije Split & Norac”, potičući uvjerenja kako je zemlja tobože u nekakvom ratnom stanju. Napokon, u istom broju Butković je vizionarski zaključio da je to bio „zastrašujući masovan skup”, „pučistička akcija rušenja vlasti”, puna „mržnje i agresije”.

Doista, bio je to takav „puč” da se ništa nije dogodilo, ni najmanji incident, nikakvo nasilje ili ugrožavanje javne ili bilo čije sigurnosti. Ljudi su si dali oduška i izvrijeđali vlast i to je bilo sve. *Neobično* je jedino bilo to da su šestorka i Mesić došli na vlast s punim ustima demokracije, prava na javni govor, prava na prosvjede i slično, a onda – čim su se s nečim takvim suočili – premrli od straha i panike, fantazirajući o državnom udaru za koji nitko nije znao osim njih samih i njihovih medijskih trabanata. Bilo bi zanimljivo napraviti psihološki profil tih ljudi pa vidjeti zašto su kreirali takvu paranoidnu situaciju i je li ona u korijenu i njihove snishodljivost spram haaškog Tužiteljstva, stranih obavještajnih službi te bruxelleskih ultimatumama? Kako inače objasniti da netko tko raspolaže s kompletnom državnom infrastrukturuom – od vojske i policije do obavještajnih službi – tako kardinalno promaši u dijagnozi? Od tog splitskog skupa pa do danas nikakav se incident nije dogodio koji bi opravdao makar i jedno slovo od onoga o čemu su galamili šestorka i mediji. Napokon, kakve su to pučističke namjere ako se poslije svega ne dogodi ništa osim riječi? Kakav je to puč u kojem nije učinjeno ništa više od onoga što se svakodnevno događa u Saboru? I kakva je to vlast koja se tako panično boji svojih građana, koja poput prestrašene djece drhti već samo na spomen svoga imena?

Na skupu u Splitu bio je i Ante Gotovina. I on je bio na golemoj pozornici. Stajao je mirno, bez komentara i gestikulacija. Psihoza koja se tih dana stvorila oko Norca, njegov nestanak, napetosti... sve je to navelo Gotovinu da iska-

že solidarnost čovjeku i suborcu koji se nalazi u situaciji posve neuobičajenoj za civilizirane i demokratske države. U situaciji, kreiranoj *neshvatljivim* odnosom Pantovčaka i Banskih dvora spram ljudi koji su iznijeli rat na svojim leđima. Kao da je riječ o teroristima koji su upali u zemlju pa ih sada valja još jedino uhititi.

U tim sam ga trenucima pitao što misli o Norčevu bijegu. Odgovorio mi je da je to njegova stvar, da mu on ne bi savjetovao ni da se preda, ni da bježi, jer smatra da o tome čovjek sam mora odlučiti. Dodavši da ima razumijevanje za njegovu odluku ma kakva bila.

Butković je u već spomenutom broju *Globusa* (od 16. veljače) napisao: „Zanimljivo je, uzgred rečeno, da su neki visoki vladini dužnosnici u travnju lanjske godine tvrdili da pripadnici obavještajnih službi, članovi dragovoljačkih udruga i neki visoki časnici HV-a pomno planiraju nemire i mitinge, a da sve to koordinira Ante Gotovina.” Dodajući: „Slučaj Norac nije gotov. On se može reaktivirati ako, recimo, Haag pošalje optužnicu protiv generala Gotovine...” Istina je da se Butković proslavio izmišljenim intervjuom sa Sanaderom (dok je ovaj još bio premijer) i da su njegovi tekstovi ponekad infantilni zbog prepričavanja što je s kime jeo i kojem je diplomatu ili političaru sjedio u krilu. Ali je isto tako istina da je on bio *Sprachrohr* (kako to lijepo kažu Nijemci) Račanu i njegovoj Vladi, baš kao što je to kasnije bio i Sanaderu. U tom su smislu njegove informacije vjerodostojne, pa tako i ova da je Vlada mislila da je Gotovina bio koordinator planirane pobune. Međutim u stvarnosti ništa

od toga nije bilo neistinitije. To su doista bili samo *bijeli miševi* jedne izbezumljene Vlade koja nije znala kako da se nosi s nezadovoljstvom svojih građana, a koje je dobrim dijelom sama kreirala.

Nekoliko mjeseci prije splitskog prosvjeda razgovarao sam s Gotovinom o možebitnim optužnicama. Slučaj Stipetić još nije bio okončan, slučaj Norac se valjao, spominjala su se i druga imena, pa i njegovo vlastito. Ni tada, kao ni kasnije, nije vjerovao da će protiv njega biti podignuta bilo kakva optužnica. Toliko je bio uvjeren u svoju nevinost, toliko pod utjecajem iluzija o državi za koju se borio i u čije je ime izvršavao zapovjedi, da jednostavno nije prihvaćao takvu raspravu. Ja sam pak stvari drukčije osjećao, pa sam ga upitao ne bi li možda bilo dobro da se stvori nekakav *operativni stožer*, nekakvo tijelo koje bi u takvom slučaju moglo reagirati. Organizirati prosvjede, pritisnuti vlast i tako zaštititi ljude? Njegov je odgovor bio rezolutan: – Za to nema nikakve potrebe! Ako se to dogodi ljudi će spontano reagirati, pokazat će svoje nezadovoljstvo... – Dodajući – ali to se neće dogoditi. Uostalom tu su država i njezina tijela, tu su političari poput Budiše...

Dan-dva nakon događaja u Splitu, našli smo se u Honosu. Bio je dobro raspoložen i odmah me podbo: – Onda, tko je u pravu, ti ili ja? Eto, što je spontanost. – Shvatio sam da puca na onaj naš razgovor. Bio je daleko od svake pomisli da sudjeluje u bilo kakvim činima koji bi išli u pravcu planiranih akcija ili pobune. Ali bio je jednako tako udaljen i od *realiteta*, jer je Split bio samo jednokratni izljev jada i

bijesa, neponovljiv i bez ikakvih dugoročnih učinaka. To nije bio uobičajeni način na koji mase u Hrvatskoj reagiraju, nego izuzetak od pravila.

Stoga su *učinci* pogodili samo njega. Ni kriv ni dužan označen je kao državni neprijatelj broj jedan, kao čovjek koji tobože planira i koordinira akcije kako bi srušio vlast i uništio demokraciju. Njegovoj je nesreći kumovala i činjenica da je bio jedan od rijetkih ratnih zapovjednika s karizmom i popularan među vojnicima i u narodu. Pa je iz te činjenice izrasla i paranoja koja u slučaju Stipetić nije imala nikakvu podlogu. Ne samo zato što je Stipetić bio časnik drukčijeg kova, nego i zbog toga što ni izdaleka nije bio tako prihvaćen od suboraca i drugih časnika kao Gotovina. Iako je bio dobar zapovjednik i dao značajan doprinos u borbi za osamostaljenje i oslobađanje zemlje, general Stipetić nije imao gotovo nikakvog utjecaja među ratnim veteranima. Gotovina ga je imao, ali se njime nije koristio, a pogotvo se nije koristio u smislu u kojem je to vjerovala Račanova vlada, njegovi ministri, šestorka i Pantovčak.

Dugo sam razmišljao bih li napisao nekoliko sljedećih rečenica. To više što za njih imam samo posredne argumente i jer ne bih htio povrijediti generala Stipetića. Bez obzira što nisam njegov obožavatelj, duboko cijenim činjenicu da je u najtežim trenucima stao na stranu svoje domovine (a što nije bilo bezopasno!), da je dao veliki doprinos u *Oluji* te se časno ponio kao zapovjednik. No ipak moram reći da je, prema podacima do kojih sam uspio doći i koji mi se čine plauzibilnim, u borbama u sjevernom sektoru o kojemu je za-

povijedao, poginulo više srpskih civila nego u Gotovininom južnom sektoru. I to pod vjerojatno *težim* okolnostima. A i srpske izbjegličke kolone medijski su snažnije i upečatljivije prezentirane, što je sve skupa dovelo do toga da je Haag prvotno njega osumnjičio. Ponavljam, za mene je general Stipetić častan i nedužan jednako kao i Gotovina, no ovdje je riječ o faktima: Carla del Ponte prvo sumnjiči Stipetića; u to vrijeme pada famozno pismo generala koje Gotovina potpisuje i suinicira; zatim se događa slučaj Norac i prosvjedni skup u Splitu, te razvija apsurdna teza o državnom udaru i pobuni iza čega tobože stoji Gotovina. Je li vlast tada procijenila da Stipetića treba spasiti i umjesto njega u Haag poslati Gotovinu? Ili drukčije: Što u tom kontekstu znači činjenica da je u svibnju 2001. Carla del Ponte obznanila da odustaje od Stipetića i istodobno najavila optužnicu protiv Gotovine? Budiša je javno posvjedočio da mu je Goran Granić – koji je kao haeselesovac bio potpredsjednik u Račanoj Vladi i nadležan za suradnju s Haaškim sudom – priznao kako mu je Carla del Ponte, najavljujući optužnicu protiv Gotovine, kazala: „Nadam se da će vam ova optužnica politički odgovarati.” Znači li to da je general Stipetić spašen samo zato jer je bio *bezopasan* i jer se vlastodršcima činilo da su mnogo sigurniji ako se riješe Gotovine? I zato ga *prepustili* Haagu?

Pišući četiri godine kasnije u *Jutarnjem listu* (od 19. veljače 2005.) kako je „čovjek zbog kojeg se Hrvatska ponovo nalazi pred međunarodnom izolacijom naprosto kriminalac”, Butković dodaje: „... kad su razne društvene gru-

pe koje nisu mogle podnijeti pad Tuđmanova sustava zaredale s demonstracijama protiv Račana i Mesića, tadašnji potpredsjednik Vlade Goran Granić rekao mi je kako smatra da je baš Ante Gotovina jedan od glavnih organizatora protuvladinih mitinga.”

A Orlanda Obad (*Jutarnji list* od 2. srpnja 2005.) navodi da je ministar unutarnjih poslova Šime Lučin za te novine rekao „kako se za Gotovinu” smatralo „da je on, kao i prije umirovljeni general Janko Bobetko, bio u samom vrhu vojnog establišmenta, koji je u događajima vezanim uz generala Norca pokazao da je, i izvan sustava, u stanju učiniti sve kako bi se uzdrmala, i prema mogućnostima i smijenila tadašnja vlast”.

Ta je paranoja bila toliko pothranjivana da je *Večernji list* (od 18. srpnja 2005.), dakle dvije godine nakon što su Račan & co. izgubili izbore, još uvijek koketirao s takvim glupostima kao što je legenda po kojoj je Račan, uoči službenog puta u Varšavu, nazvao Gotovinu i od njega tražio jamstva da ovaj neće pokrenuti državni udar dok je on izvan zemlje.

Dakle, je li Gotovina žrtva jedne samoobmanjujuće političke klime što su je kreirali nedoraslost, strah za fotelje i potpuna nesposobnost da se trezveno sagledaju i analiziraju društvene okolnosti i dimenzioniraju političko-ideološki sukobi u prvoj godini Račanove i Budišine vlasti te rezidiranja Mesića na Pantovčaku?

Budiša bi mi rekao!

Samo tri dana nakon splitskog prosvjednog skupa devetorica generala, među kojima i Ante Gotovina, poslali su pismo Odboru za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost Hrvatskog Sabora. Đurđa Adlešić, koja je u to vrijeme bila predsjednica tog Odbora, medijima je potvrdila da je primila pismo. Isto je pismo upućeno i predsjedniku Sabora Zlatku Tomčiću te svim potpredsjednicima Sabora kao i premijeru Ivici Račanu. Već sama ta činjenica govori da su ti ljudi – koji su optuživani za pripremanje tobožnjeg državnog udara i destabilizaciju zemlje – imali posve drukčije namjere. Jer ne piše se pismo državnom vrhu nakon što si trijumfalno okupio goleme mase ljudi i usmjerio njihovu energiju u rušenje vlasti. Tako ne rade urotnici, to ne poznaje povijest, to nema veze sa zdravim razumom. Novo pismo nije bio nikakav ultimatum, nikakva prijetnja, nego apel, molba, pa ako se hoće i izraz očajničke nade. Potpisnici nisu ništa drugo tražili osim da se poštuju njihova ustavna prava, a to znači – da ako bi bili osumnjičeni po bilo kojoj osnovi – da ih se o tome obavijesti, te da im se dade

prilika da prikažu događaje iz svojega kuta kako bi se dobila cjelovita slika i stekao ispravan sud.

Upravo je Gotovina inzistirao na takvom pismu, tražeći bilo kakav put koji bi nevjerovatnu atmosferu glasila i provokacija, garniranih svjesnim lažima i indiskrecijama, ohladio i sveo u okvire podnošljive za ljude što su svakodnevno bili javno razapinjani. Ono je istodobno bilo i plod njegove vjere da još ima nade da država stane iza svojih ratnika, da se postavi korektno, u skladu sa svojim ustavnim obvezama i pravima pogođenih. Zato u njemu nije bilo radikalnih i neprihvatljivih zahtjeva, nikakvih Čondićevih ultimatumata i rokova. Gotovina je gotovo slijepo vjerovao u *razuman poredak stvari*, u državu i njezine institucije.

Budući da je to pismo važno, iscrpnije ću ga citirati. U uvodu se kaže da se Domovinski rat „kriminalizira i onda kad se ratne situacije i događaji pretvaraju u civilne, tj. onda kad se pojedini događaji i operacije interpretiraju kao da su se dogodili u civilnom ambijentu i normalnim uvjetima života, izvan stvarnog konteksta, ratnih uvjeta, prilika i psihologije, a što je na žalost, danas prečesti slučaj u Hrvatskoj. To dovodi do teških i opasnih manipulacija, s nesagledivim posljedicama po istinu i ljude koji su u tim događajima sudjelovali, te u konačnici vodi u kriminalizaciju i same ideje hrvatske slobode i neovisnosti.

Da bi se to spriječilo i onemogućilo, neophodno je utvrditi stvarno činjenično stanje, a to se može samo onda, ako se uz sve ostalo, čuju i saslušaju sami akteri tih događa-

ja, oni koji su bili odgovorni i to na svim razinama operacija – dakle, ratni zapovjednici Hrvatske vojske.

Samo se na taj način može utvrditi cjelovito i istinito činjenično stanje, kako u odnosu na agresora i na ono što je on činio, tako i u odnosu na hrvatske branitelje. Današnja situacija, vezana za medijske, političke, pa čak i sudske postupke, na žalost pokazuje da smo vrlo daleko od takvog poštenog i istinitog utvrđivanja činjeničnog stanja, a time i od istine o postupcima najodgovornijih ljudi u ratnim događajima iz naše novije povijesti.”

U tom sklopu potpisnici pisma traže „da Odbor za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost zatraži od Hrvatskog sabora i svih drugih nadležnih državnih organa, da u svakom konkretnom slučaju, koji se odnosi na pravnu, moralnu ili kakvu drugu odgovornost zapovjednika i sudionika Domovinskog rata, obavezno predhodno zatraži i njihovo mišljenje i izjašnjenje o dotičnom ratnom događaju i okolnostima u kojima su zapovijedali, donosili odluke i djelovali”.

Potpisnici pisma dalje ističu „da Odbor u interesu nacionalne sigurnosti i zaštite prava građana, a u skladu s čl. 29. stav. 2., alineja 1. Ustava RH, predloži Saboru da doneše odluku da sva nadležna tijela obavezno prije davanja informacija međunarodnim institucijama, pravosudnim organima i medijima, moraju, u najkraćem roku obavijestiti potanko i razumno’ (kako nalaže spomenuti članak Ustava, op. N.I.) one na koje se te informacije i eventualne optužbe odnose”. To je sukus pisma.

Svakodnevnim riječnikom kazano, generali su zamolili vlast da učini ono što je praksa u svakoj normalnoj i demokratskoj državi. Pristojno su zamolili da prije medijske hajke, transferiranja stotina dokumenata u Haag, progona i kojekakvih indiskrecija, saslušaju i njih same. To više što je to i njihovo ustavno pravo, jer nitko ne može biti optužen, istraživan i sl., a da o tome ne bude „potanko i razumno” obavješten i to u najkraćem roku. Je li to psihologija pučista? Tražiti od svoje države, za koju si ratovao, čije si naloge izvršavao, da ti pruži taj minimum minimuma – da te sasluša što imaš reći u svoju obranu? Bi li to na bilo koji način ugrozilo državu? Pa čak i da ništa ne uvaži od onoga što bi joj bilo rečeno, zar to ne bi olakšalo situaciju, smirilo napetosti i stvorilo – makar i varljivi osjećaj – da država nema svoje ljude i one kojih se *a priori odrekla*?

Kao što rekoh, Đurđa Adlešić je potvrdila da je primila pismo, potvrdio je to i Račan, rekavši da je „letimično vidio sadržaj pisma” i da u njemu „ne vidi ništa posebno sporno”. Međutim na to pismo ni Gotovina, a ni ostali potpisnici, nikada nisu primili nikakav odgovor. Đurđa Adlešić je davala signale da bi možda nešto i moglo biti, a onda se počela praviti luda. Račan je očito smatrao da to pismo ne zaslužuje više od „letimičnog pogleda” i da je bolje generale gurati na drugu stranu barikade, nego učiniti ono što bi svaki premijer učinio: barem kurtoazno razgovarao, ili zadužio nekog državnog tajnika u Ministarstvu obrane da ih primi, čuje što imaju reći i tako poštovao Ustav zemlje kojoj je na čelu.

Umjesto svega toga Banski dvori i Pantovčak pleli su novu legendu. Svemu je bio kriv Tuđman koji nije dozvolio generalima, pa ni Gotovini, da se opravdaju pred haaškim istražiteljima, budući da nije dopuštao da *Oluja* i *Bljesak* budu predmet međunarodne istrage i progona. O tom njegovom stavu svatko može misliti što god hoće, ali je barem konzekventno proveden. No kad je šestorka priznala pravo Haagu da istražuje *Oluju*, zašto se tada nije pobrinula da svim osumnjičenima, a među njima i Gotovini, omogući takav razgovor? Ili barem razgovor s hrvatskim mjerodavnim institucijama? Je li se Račanu fućkalo? Ili mu to ne bi išlo u račun?

Vrlo je teško o tome donijeti konačan sud. Moje iskustvo s Račanom – a stekao sam ga prije rata, kad sam s kompletnim vodstvom *Vjesnika* došao na *ribanje* u Centralni komitet u kojem je on bio šef Ideološke komisije – nije bilo negativno. Dapače, ponio se korektno i čak blagonaklono. Na tome sam mu se i osobno zahvalio mnogo godina kasnije, kad sam bio dopisnik u Bonnu. Moj je dojam da nije bio čovjek koji bi uživao u sječi glava ili se naslađivao na tuđoj nesreći. Zašto je onda birokratski prešao čak i preko ovakvog benignog pisma?

Je li doista bio uvjeren da su generali urotnici, posebice Gotovina, da mu stvarno rade o glavi i da bi ga mogli srušiti s vlasti? Nema nikakve dvojbe da je u to vrijeme bjesnio i stanovit rat živaca. Račan je došao na vlast u prilično nestabilnim političkim pa i društvenim okolnostima. Možda je postao žrtvom metaliteta koji vjeruje da se vlast ne

oprašta olako, pogotovo ne od onih koji su je izgubili. Možda su ga izluđivale provokacije i galama koja se digla protiv *komunjara*, a čega je svakako bilo. I sve to još kombinirano s pritiscima što su proizlazili iz očekivanja onih koji su u njega položili nadu da će provesti korijenitu detudmanizaciju zemlje? Ili je samo bio pragmatičar koji zna da Haagu „mora” predati (stanovite) generale pa je smatrao da nema smisla tratiti vrijeme na već zapečaćene kuverte? Uostalom što mu je bila alternativa? Međunarodne sankcije, izolacija zemlje i međunarodna *politička streljana*? I još k tome s leđima u miljeu koji mu je bio posve stran i koji mu nije vjerovao? Je li, dakle, bilo razumno očekivati da se zauzima za *Tuđmanove i Šuškovlje*?

Kad je Montgomeri obavio posao u Zagrebu i nastavio ga u Beogradu, dao je intervju „Glasu Amerika” u kojem je nahvalio demokratske promjene u Hrvatskoj, a na pitanje što je s hrvatskim nacionalistima – lakonski odgovorio: „Sve smo ih kompromitirali!” Dakle?

Ima jedna duboka misao koja na pomalo pjesničko-filozofski način otkriva značenje postupaka i događaja: „Povijest je ostvarenje duše, i isti stil vlada nad povješću koja se čini i koja se gleda.” Možda doista moralu nema mjesta u politici, možda su zahtjevi tijela važniji od zahtjeva duha, ali tada ostaje pitanje: Kamo nas to dugoročno vodi? Možemo žrtvovati jednog pravednika, možemo žrtvovati i više njih, ali spašavamo li time doista ostale? Povijest i umjetnost pune su zastrašujućih opomena i *prizora* pada „duše” na razinu „nižeg ljudstva”, kako bi se to staromodno reklo.

S mnogo napora možda bih čak i mogao *razumjeti* Račana, ali mi se čini da ga povijest neće razumjeti. Moral je poput ponornice, uvijek na kraju negdje pronade put do površine i stvori novi život. A ima i tu nezgodnu stranu da ga se čovjek ili mora držati ili ga uopće nema. Velike moralne geste stoga su važnije za zajednicu (društvo) od bilo kakvih pragmatičnih uspjeha lišenih ćudorednog patosa. U protivnom stvari svršavaju kao u grčkoj tragediji.

Što je Gotovini preostalo? Državne institucije su ga odbacile kao staru krpu. Mediji su ga nastavili stilizirati kao čovjeka iz samog vrha tobožnje „organizacijske piramide” koja provodi permanentni državni udar. Koliko god ta sintagma bila semantički posve budalasta, Butković je u *Globusu* (od 11. svibnja 2001.) objavio članak baš pod takvim naslovom:

„Trinaest mjeseci državnog udara”, u kojemu je Gotovinu doslovno ucrtao u tu izmišljenu piramidu. Unatoč svemu tome, Gotovina nije vjerovao da je optužnica protiv njega (i Ademija) stigla u Zagreb.

Iako su optužnice na njegovom stolu bile već 12. lipnja, Račan je tjednima tvrdio da o njima nema pojma. Očito je bio u nevolji, očito se bojao reakcija javnosti. Moje je mišljenje da je učinio sve da Gotovinu ne uhiti, da nekako prođe „k'o prase kroz trnje”. Nema nikakve sumnje da su obavještajne službe pratile generala. Nekoliko mjeseci ranije, Gotovina je sam identificirao dvojicu operativca. Pokazao mi je crveni golf kroz prozor ureda u Maksimirskoj 94 i rekao da je upitao momka, koji je u njemu sjedio, što radi, te da mu je ovaj odgovorio da bilježi tko dolazi u Ho-

nos. Stotinjak metara dalje od njega, bio je i bijeli golf na istom zadatku. Osim toga, Račan je imao gotovo punih mjesec dana da uhiti generala, ali to nije učinio. Mnogo kasnije, Carla del Ponte u govoru u Vijeću sigurnosti (29. listopada 2002.) prokazala je premijerova izmotavanja, rekavši: „Kao izraz povjerenja, hrvatsku Vladu sam u lipnju 2001. godine unaprijed upozorila na zapečaćenu optužnicu protiv generala Gotovine.”

* * *

Sedmog srpnja 2001. Gotovina je došao u Honos. Još nije vjerovao da je optužnica protiv njega u Zagrebu. Rekao sam mu da sve moje informacije govore da je „gotovo”, da su on i Ademi na Račanovu stolu, no nije se dao. Bio je vidno uzrujan zbog cijele te neprozirne zavrlame, tih javnih prenemaganja i zakulisnih namjera. „Ne, to ne može biti”, rekao je povišenim glasom, dodavši, „da je tako, Budiša bi mi sigurno rekao”. Rastali smo se u nekoj tupoj atmosferi, on beznadežno vjerujući barem jednom političaru, a ja donekle zblenut zbog njegove tvrdoglavosti. Poslije toga, događaji su se odigravali veoma brzo. Dvadesetčetiri sata kasnije dao je telefonski intervju *Globusu*. Gordan Malić ga je pitao zna li da je protiv njega stigla haaška optužnica, na što je odgovorio: „Sve su to političke spekulacije. Meni su one, kao vojniku, strane i ja ih ne prihvaćam.” Malić mu je tada rekao da je HTV upravo objavio da su stigle dvije optužnice (ne navodeći imena) ali da on, Malić, zna da se jedna odnosi na njega. Gotovina: „Ne znam, nitko mi ništa nije rekao. Pre-

mijer kaže da zna, pa zašto onda to i ne objavi... Ne znam čega se ti ljudi u Vladi boje. Negativnih reakcija? Nemira? Meni nitko ništa ne govori... meni mogu suditi samo u političkom procesu što ja ne priznajem. Svaka moja zapovijed napisana je po međunarodnim konvencijama, svim mogućim, ne samo Ženevskoj konenciji.”

U ponedjeljak, 9. srpnja već je imao isključen mobitel i više se nije pojavljivao u javnosti. Međutim, ono što ponovo upada u oči kao nevjerojatna činjenica, jest to da jedan novinar (Malić) pouzdano zna da je optužnica protiv Gotovine na stolu, a da on sam, optuženi general, zapovjednik u *Oluji*, *Maestralu* i *Južnom* potezu, dakle u operacijama u kojima su oslobođeni okupirani dijelovi Hrvatske i zaustavljen rat u Bosni i Hercegovini (izbijanjem hrvatskih snaga na 23 kilometra od Banja Luke), o svemu tome nema pojma. Ni Račan, ni Budiša ni itko iz vlasti nije našao za shodno da mu kaže bilo što, dade bilo kakav znak, uputi ga što može učiniti, da mu kaže hoće li mu pružiti pravnu ili bilo kakvu drugu pomoć. Ne, ostavljen je kao lovina na nišanu, čak ni ne znajući da je lovostaj već prošao.

Jedanaestog srpnja 2001. Dražen Budiša podnosi ostavku na dužnost predsjednika HSLŠ-a. Dva dana kasnije *Večernji list* na naslovnoj stranici donosi veliki naslov: „Budiša HSLŠ-u omogućio da podrži Račana”, referirajući se na glasovanje u Saboru u kojemu je Račan dobio podršku da procesuirao optužnicu i izruči Gotovinu. Prije toga Joško Kontić je himbeno izjavio da se HSLŠ neće pokoriti diktatu Haaškoga suda ni po cijenu vlasti. A Đurđa Adlešić u

istom stilu dobacila: „Poduprijet ćemo Vladu ako se obveže da će izmijeniti Zakon o suradnji s Haaškim sudom” (*Globus*, od 13. srpnja 2001.). Naravno, HSLS je ostao u Vladi, kasnije i kao Libra, a Zakon o suradnji s Haaškim sudom nikad nije promijenjen.

Trećeg kolovoza iste godine Butković u Globusu svjedoči kako mu je Račan govorio da bi bio najsretniji da se nikada ne objavi optužnica protiv Gotovine, „aludirajući na njezin sadržaj, politički nedopustive elementa, činjenične pogreške, nevjerovatne budalaštine, etničko čišćenje”.

Ako se to svjedočenje sagleda u kontekstu onoga što se u kulturnoj povijesti naziva *sudbinom*, onda je ono nezrecivo strašno. Prvi čovjek u državi posve je svjestan neodrživosti optužnice, njezine ispolitiziranosti i činjeničnih netočnosti, no ne žali Gotovinu, dapače, protiv njega izdaje uhidbeni nalog, nego žali što će se ta sramota obznaniti. Sramota, jer je Hrvatska spremna na sud poslati čovjeka za kojega vjeruje da je nedužan. I za kojega je Mesić cinično rekao: Neka ide u Haag i tamo dokaže svoju nevinost!

Je li uopće potrebno postaviti pitanje zašto je Gotovina pobjegao?

Što je trebao učiniti? Čekati da ga specijalci uhite kao što šinteri na ulici hvataju pse lutalice? Ili čekati da mu banu u kuću i dijete i ženu pritisnu uza zid dok ga ne svežu? Kome se mogao obratiti i kome vjerovati? Za državni rezon on je bio *problem*, a ne ljudska *sudbina*. Čak ne ni problem za dnevno svjetlo, nego problem za mrkli mrak, daleko od očiju svijeta. Po mogućnosti da se ništa ne vidi i ne čuje.

Drukčije, a opet isto?

Slučaj Bobetko, koji je eskalirao u rujnu 2002., uzdrmao je Hrvatsku mnogo više od Gotovinina slučaja. Stari se general našao na udaru Haaga, okružen ratnim veteranima i spreman na otpor. Ali iza njegovih prijetnji nije bilo ni čvrste volje, a ni energije. *Blefirao* je, vjerujući da jake riječi i „berači keste-na” mogu promijeniti neumitni tijek događaja. Račan to nije odmah shvatio, bojao se nemira i pobune, ali je ubrzo našao rješenje i reagirao drukčije, a opet u svom stilu.

Španjolski veleposlanik u Zagrebu, Antonio Pedauyé y Gonzales, zasigurno nije ni slutio da će te večeri za njegovim stolom biti odlučena sudbina hrvatskog generala Janka Bobetka. Bio je svibanj 2002., njegova je zemlja još predsjedala Europskom unijom, pa nije bilo ništa razumljivije nego da pozove na večeru hrvatskog premijera Ivicu Račana, njegova zamjenika Gorana Granića, te njihovu gošću, glavnu ha-ašku tužiteljicu Carlu del Ponte. Bilo je tu još nekoliko diplomata, kako već priliči u takvim zgodama.

U jednom trenutku gospođa del Ponte zapitala je premijera Račana: – Kada bi vam odgovarala optužnica protiv Bobetka?

– Pa – odvratio je ovaj – u rujnu. Svakako ne prije!

Carla del Ponte je to prihvatila, a Goran Granić dometnuo da je tako najbolje. I tako je i bilo. Optužnica je doista stigla četiri mjeseca kasnije – 19. rujna 2002.

Dvadesetak dana kasnije – točnije u srijedu 15. listopada 2002. – zazvonio je mobitel Anite Malenice, novinarkе *Slobodne Dalmacije*. – Čuj, bi li te zanimalo nešto vezano za Bobetka i skori dolazak Carle del Ponte u Zagreb? – zapitao je visoko rangirani političar iz najužeg kruga vlasti.

Ubrzo su se našli i ovaj joj je rekao da se na inicijativu premijera sastala *petorka* i da se tom prigodom razgovaralo o *slučaju Bobetko*. Bilo je to negdje krajem rujna kad je stvar još bila užarena, kad su Račan i Granić još vikali da ne daju Bobetka, da je optužnica protiv njega neustavna, da se Carla može *frigati*, jer da oni idu u bitku s Haagom...

Malenica je od informatora saznala da su na onom sastanku petorke dvojica stranačkih čelnika zapitala Račana je li točna informacija da se on s Carlom del Ponte dogovorio o *timingu* još u svibnju, na večeri kod španjolskog veleposlanika? Račan je na to *poludio* i s indignacijom odbacio tobožnje insinucije.

Izvor je gospođici Malenici još nadodao kako većina u petorki uopće nije bila fascinirana njegovim demantijem, dapače, da ih premijer nije razuvjerio. Čini se da su to bili Tomčić, Kramarić i Radoš.

Malenica je o svemu drugi dan napisala tekst, koji je *Slobodna Dalmacija* objavila u petak 17. listopada 2002. Zanimljivo je da nekoliko dana nitko na taj tekst nije reagirao. Šutio je Račan, šutio je Granić, svi su šutjeli. A onda premijer ipak nije izdržao, pa je nazvao gospođicu Malenicu, ljubazno je zapitavši odakle joj ona informacija. Sumnjao je na jednu osobu, pa ju je zapitao je li joj to ta osoba dojavila, no novinarka mu je odgovorila da je to čula od jednog političara, da joj je taj političar dao i imena dvojice stranih veleposlanika kod kojih je sve provjerila prije negoli je objavila članak.

Na koga je Račan sumnjao? Možda na Ivana Zvonimira Čička koji je u *Jutarnjem listu* od 25. listopada 2002., dakle na kraju događaja, napisao: „Prošli je tjedan *Slobodna Dalmacija* objavila vrlo zanimljiv detalj o pripremi optužnice protiv Bobetka. U svom napisu novinarka Anita Malenica tvrdila je da se i na Vladi raspravljalo o svibanjskoj večeri kod španjolskog veleposlanika... Na toj večeri (...) del Ponte je pitala Račana i Granića kad bi im odgovaralo podizanje optužnice protiv Bobetka, jer je istraga pri kraju. Oni su izričito tražili da to bude u rujnu. Ono što Malenica nije objavila, to je argument, koji su tada iznijeli – turistička sezona. U strahu da bi optužnica mogla dovesti do političke destabilizacije koja bi mogla omesti turističku sezonu, Račan i Granić priželjkivali su optužnicu u rujnu.”

Dakle, i Čičak je dobro upućen u stvar, jer odakle bi znao zašto je Račan od del Ponte tražio da optužnica dođe baš u rujnu? Sama Malenica pak tvrdi da je priču čula od sa-

svim druge osobe te da su događaj kod španjolskog veleposlanika potvrdila i dva strana veleposlanika. Ako se tome doda i to da su i dvojica čelnika vladajuće koalicije o tome znala i stoga postavili ono pitanje premijeru, onda je posve jasno da je previše vjerodostojnih svjedoka i da nema razloga da se sumnja u istinitost ove stvari. Napokon, i neugodno za Račana, sama Carla del Ponte u Vijeću sigurnosti UN-a je izjavila: „U svibnju ove godine ponovno sam hrvatske vlasti unaprijed upozorila da neizbježno slijedi optužnica protiv generala Bobetka” (29. listopada 2002.).

Tako se povijest ponovila. Račan je dogovorio *timing*, ali se pravio da o tome ništa ne zna. Ni starog generala nitko nije obavijestio o tome što mu se sprema, a niti ga zapitao imali što reći u svoju obranu. Ali kad je optužnica stigla – Račan je odigrao na dosad neviđenu kartu: „Vladu nije briga hoće li netko vraćanje optužnice protumačiti kao žestoki odgovor”, grmio je 20. rujna, a Granić dometnuo kako „optužnica nije u skladu s Ustavom”. Premijer se sastao i s braniteljskim udrugama i tom prigodom rekao kako „imamo razloga zaoštriti borbu da bi se respektirala činjenica da je Domovinski rat bio opravdan” i da zato „nećemo izručiti generala Bobetka”. *Idemo u pravnu bitku s Haagom.* Štoviše, Račan je osobno posjetio i Bobetka u njegovu domu na Tuškancu i zajamčio mu da može biti posve miran, jer da mu se ništa neće dogoditi.

Odakle ta retorika, taj obrat?

Šesnaestog rujna *Nacional* je objavio da je Haag podigao optužnicu protiv generala Bobetka, te da uskoro u Za-

greb stiže i zahtjev za njegovo izručenje. Granić i Račan tvrde da o tome nemaju pojma. General Bobetko, međutim, žestoko reagira. U intervjuu *Globusu* (18.rujna) izjavljuje: „U svakom slučaju, ja sam odluku donio, pa kako bude. Ne želim da me moji suborci i njihova djeca gledaju kao dešperatnog, izgubljenog čovjeka, koji je pljunuo sam na sebe. Da se sada nisam oglasio, ljudi koje sam vodio i u pobjedu i u smrt rekli bi: ‚Evo, piše se, a naš zapovjednik šuti!‘ Zato sam odlučio sa svojom odlukom prvo upoznati svoju obitelj, da se ne bi iznenadili ako dođe do najgore varijante. (Rekao sam im) ‚ako dođu po mene, živ im u ruke ne idem. Iz moje me kuće mogu iznijeti samo mrtvog. Ne ranjenog‘. Htio bih im još samo poručiti da po mene ne šalju dečke kojima sam zapovijedao. Neka pošalju kosovce i udbaše...”

Dva dana kasnije optužnica je bila u Zagrebu, a general Bobetko, u svojevršnom obraćanju naciji preko HTV-a, ponovio ono što je rekao u *Globusu*, dometnuvši: „Zapalo me je da povedem novu, najvjerojatnije posljednju bitku, i to protiv još jedne agresije na Hrvatsku.” Prividna čvrstina s kojom se stari general postavio, rezolutnost s kojom je odbio haašku optužnicu, pa i onaj njegov refren koji je stalno ponavljao – „pošaljite kosovce i udbaše, ja ih čekam!” – svakako je iznenadila premijera i njegovog haaškog *maklera* Granića. Napokon, sva istraživanja javnog mnijenja u to su vrijeme pokazala da tri četvrtine građana podržava generala i njegovo protivljenje Haaškom sudu. I što su mogli učiniti? Prikloniti se općem trendu i kupiti vrijeme?

Dobar dio građana bio je uvjeren da je optužnicom napadnut Domovinski rat, a s njim i sama zemlja, te da je

Bobetko izabran kako bi se kriminalizirao sam vojni vrh zemlje.

Tu su činjenicu isticali i novinari bliski Vladi, a Žarko Puhovski je konstatirao kako bi „Vlada mogla pasti kada bi se ponašala po zakonu, ali ova Vlada se sastoji od ljudi koji će od svega, pa i od zakona radije odustati, nego od toga da ne budu na vlasti” (*Novi list* od 23. rujna).

Osim toga, Račan je nevolju, koja ga je zadesila, ovaj put spretno okrenuo u svoju korist. Odmah se stavio na čelo bitke za generala Bobetka i za istinu o Domovinskom ratu. Osjetio je, kako je to formulirao jedan njegov stranački kolega, da mu je *slučaj Bobetko* zapravo „dar s neba”. Sve stranke u Saboru daju mu potporu, pa njegov *glasnogovornik*, glavni urednik *Globusa*, slavodobitno piše: „Ivica Račan i Goran Granić na svemu tome moraju biti zahvalni Ivi Sanađeru i Vladimiru Šeksu, koji su stabilnost i mir u državi, kroz kontrolu rada Odbora za istinu o Domovinskom ratu, pretpostavili trenutnom interesu vlastite stranke. Cijela je ta složena političko-medijska operacija savršeno uspjela: dok se prije dva tjedna činilo da će se Hrvatska zbog Bobetka valjati po ulicama, tko danas još uopće razmišlja o slučaju Bobetko?” (*Globus* od 11. listopada).

Predsjednik Mesić u televizijskom obraćanju naciji (25. rujna) tvrdi da je general kriv i da je „optužen za sasvim konkretne zločine, koji su se nedvojbeno dogodili”. Uz to je dodao da je po istim kriterijima trenutno u Haagu i Milošević(!?), pa nema razloga za uzbunu, jer „optužen je Bobetko, a ne Hrvatska”. Dodavši na račun Vlade kako „nitko nema mandat za uvođenje Hrvatske u novu izolaciju”.

Raćanu su pomogle i „prijetnje” sankcijama, pa *Jutarnji list* (od 12. listopada) ironično primjećuje: „Prijetnje izvana dobro mu dođu jer uz njih vidimo Raćana ne samo državotvornog i okrenutog isključivo narodu, nego i Raćana koji preuzima rizike, koji je sposoban oduprijeti se pritiscima i nadmudriti partnere iz Europe i svijeta.”

Istodobno *Globus* (18. listopada) senzacionalistički objavljuje: „Udar međunarodne zajednice – 15 dana do sankcija”, pišući kako Vlada mora procesuirati optužnicu protiv Bobetka do srijede 16. listopada navečer, ili slijede sankcije i to već u petak 18. listopada!

Važnu ulogu u kreiranju psihoze odigrale su i dvije žalbe što ih je Raćan uputio Žalbenom vijeću Haaškog suda, od kojih je prva bila više formalne naravi, a druga osporavala sadržaj optužnice. Sve je to, dakle, stvaralo dojam da se Raćan i Granić bore, da se odupiru i da im je dosta politički montiranih optužnica koje dovode u pitanje same temelje na kojima su izborni sloboda i samostalnost.

Ali istodobno s tim, Raćan je cijelo to vrijeme u Haag i inozemstvo slao jasne signale da ne želi ništa bitno mijenjati u svojoj dosadašnjoj politici, štoviše, da kani nastaviti suradnju s haaškim Tužiteljstvom kao i do sada. Tako je *slučaj Bobetko* postao izuzetak, atipičan, nešto čemu ne treba pripisivati opće značenje. Zato je i ponavljao kako mu ni na kraj pameti ne pada da promijeni Ustavni zakon o suradnji s Haaškim sudom i da ne pristaje ni na referendum o tom pitanju. „To bi nas direktno uvuklo u sukob s međunarodnom zajednicom.” Štoviše, u razgovoru s predstavnicima međunarodnih

institucija istakao je da „ova vlada neće Hrvatsku dovesti u sukob s međunarodnom zajednicom i Haagom, da je neće dovesti do izolacije i sankcija. Ako ne uspijemo u tome – rekao je – onda podnosim ostavku!”

Je li to trebalo značiti: Ne tiču me se ni Gotovina ni svi oni koji će još možda doći na red, tiče me se samo Bobetko i to iz posebnih razloga?

Kojih?

Bobetko je mao 83 godine i bio teško bolestan. To je svakim danom postajalo sve jasnije. Kad sam ga posjetio u njegovu domu na Tuškancu – desetak dana nakon njegovih javnih istupa, već je bio vidno rezigniran. S jedne strane nije znao kome smije vjerovati, a s druge je sve više osjećao da nema kuda. Splasnula je i njegova borbenost, bilo mu je posve jasno da je u rukama vlade. Istina je da se nije odmah dao u bolnicu, budući da nije vjerovao Račanu da mu neće na silu uručiti optužnicu, a time i formalizirati proces izručenja. Ali nije više vjerovao ni Andriji Hebrangu u kojega je, do tada, imao bezgranično povjerenje. Kad je na kraju ipak morao otići u bolnicu, jer mu se zdravstveno stanje pogoršalo, njegov je slučaj praktički bio zaključen. Nema nikakve dvojbe da je Račan igrao baš na tu kartu, na biološki ishod, jedini u kojemu vuk može biti sit, a koza ostati cijela. Bobetko je Račanu doista bio „dar s neba”.

Koliko god ga je u jednom trenutku dramatično ugrozio, toliko mu je s druge strane omogućio predstavu u kojoj se nikada prije, a ni poslije, nije našao: stajao je na braniku nacije.

Nekoliko tjedana prije smrti, posjetio sam starog generala u Kliničkoj bolnici Dubrava, gdje je ležao. Bio je razočaran i utučen. Tad mi je rekao da je Račan za njega više učinio nego svi hadezeovci zajedno. Bio sam iznenađen da tako misli, ali tako je rekao. I to ne samo zato jer je bio razočaran u svoju vlastitu stranku, u Hebranga, Šeksa i Sanadera, nego zato što je stvarno bio zahvalan Račanu i vjerovao da ga je zaštitio.

Naravno, time nije anuliran ključni problem: da je Račan bio spreman prihvatiti optužnicu sa svim njezinim monstruoznim konstrukcijama i istodobno spasiti Bobetka zahtjevom za obustavom postupka zbog njegove bolesti. Dok je još bio u snazi, General baš to nije htio. I zato se nije dao u bolnicu, nego je tražio da Vlada ospori optužnicu u njezinu sadržaju i pravnoj argumentaciji, ili da ju ne prihvati. No s razvojem situacije i bolesti, otpalo je i to protivljenje. Račan je spretno kupovao vrijeme i na kraju ga i dobio.

Treba reći da je Račan u početku prijetio da će dati ostavku ako ne uspije u Haagu sa svojim žalbama, a poslije, kad su se stvari malo smirile, obznanio da će prihvatiti pravorijek Žalbenog vijeća i postupiti po optužnici.

Početkom listopada Butković je u Globusu napisao kako je „glavni cilj svih tih poteza da se generala Bobetka proglasi zdravstveno nesposobnim za suđenje”. Da nije govorio napamet svjedoči i Račanova izjava koju citira u istom članku: „Ono bitno što želim naglasiti jest činjenica da se i kroz ovu kriznu situaciju hrvatska javnost navikava na to da su i naši ljudi činili zločine, i da ti zločini moraju biti ka-

žnjeni, te da se kažnjavanjem tih zločina ne ugrožava ni Domovinski rat ni opstojnost Republike Hrvatske. Hrvatska je javnost u slučaju generala Bobetka, već bitno mirnije reagirala, nakon prvotnog šoka, nego u slučaju otvaranja procesa protiv generala Mirka Norca. Ako iz Haaga stignu još neke optužnice protiv hrvatskih časnika, siguran sam da će naši građani reagirati još mirnije i treznije...”

Je li dakle taktika bila u tome da se politički i emocionalno *eutanazira* javnost, da ju se navikne na haaške optužnice, ma kakve one bile, i da ju se uvjeri kako to nema veze s Domovinskim ratom, njegovim karakterom i dugoročnim posljedicama po državu? Na to pitanje odgovor je dalo vrijeme i ja tome nema što dodati.

Međutim, unatoč svemu tome, unatoč Račanovu pragmatizmu, *slučaj Bobetko* je ipak pokazao da Vlada ima sasvim konkretne pravne, a i političke mogućnosti da zaštiti Hrvatsku i njezine najzaslužnije ljude od političkog progona haaškog Tužiteljstva. Račan je, doduše, iskoristio samo one mehanizme koji su bili dostatni da se „reagira drukčije, a opet isto” i koji su se uklapali u kontekst biološkog rješenja. No to ništa ne mijenja na biti stvari.

Newyorški profesor s tamošnjeg Pravnog fakulteta, Stephen Holmes, u intervjuu *Večernjem listu* (od 5. listopada), u jeku *slučaja Bobetko*, iznio je mišljenje da Vlada u borbi s Haagom ima dobre šanse ako uvjeri „moćne sugovornike i kreatore svjetske politike da će sa svakom novom optužnicom koja pristigne iz Haaga u Hrvatskoj jačati otpor prema međunarodnim institucijama i zapadnom svijetu

tu, te da će se javiti unutarnji nemiri u zemlji, a možda i u regiji”.

Slično je mislio i Mirjan Damaška, profesor poredbenog kaznenog prava na Sveučilištu Yale. On je savjetovao hrvatskoj vladi da poduzme političku akciju u svjetskim centrima moći i uvjeri ih da *slučaj Bobetko* destabilizira zemlju. To bi, kako drži ovaj ugledni pravni stručnjak, moglo navesti Vijeće sigurnosti da naredi obustavu postupka.

Raćan tako daleko nije mogao ići. Za to mu je nedostajalo energije, vizije, a napose hrabrosti. Osim toga, to i nije bila njegova misija. Njegova je zadaća bila detudmanizacija, ali ni nju nije obavio kako treba. Sanader je to učinio temeljitije i s više *stila*.

Neka dokaže nevinost!

Srpski pisac Dobrica Ćosić tvrdi da je laž sastavnica srpskog nacionalnog identiteta. Dakle, opravdana ako je u funkciji patriotske svijesti i kolektivnih interesa. Lagati u ime viših nacionalnih interesa stoga je ne samo dopušteno, nego i poželjno. I Platon u svom glasovitom „Sedmom pismu” opravdava laž ako je od koristi zajednici, ali isključivo kao izuzetak, dakle, kao posebni slučaj.

Je li Račan govorio neistinu zbog tih i takvih *viših razloga*? Prikrivao istinu, manipulirao činjenicama, pragmatično taktizirao? Istina je: Gotovinu je pustio da pobjegne, a Bobetka nije izručio Haagu. S druge strane ima razloga da se vjeruje da je Gotovinu pustio da pobjegne kako bi ga se riješio i izbjegao mučan proces izručenja sa svim mogućim nepovoljnim konzekvencijama za svoj *image* i status. Bobetka nije izručio jer je bilo izvjesno da će biologija učiniti svoje pa je taj slučaj čak iskoristio za vlastito profiliranje. Ali gdje su tu *viši interesi*?

Njegova je vlada prihvatila dvije optužnice koje teško kriminaliziraju Domovinski rat i koje nimalo nisu ublažene time što je Gotovina pobjegao, a Bobetko umro. U stude-

nom 2002., godinu i pol nakon podizanja optužnice protiv Gotovine, i dva mjeseca nakon one Bobetkove, Račan je cinično izjavio: „Haag piše recenziju novije hrvatske povijesti.”

Ne kanim odveć moralizirati, iako je moralni aspekt u cijeloj ovoj pripovijesti od prvorazrednog značenja. Pogotovo za narod koji nema ni demografsku masu, ni vojnu silu, ni gospodarsku snagu, ni značajniji utjecaj na međunarodnoj sceni. Pragmatizam malih naroda najčešće završava u nekoj vrsti samoporicanja i dezorijentacije, pa ako se hoće i u dekultiviranju *nacionalne duše*. I političari velikih i značajnih država često manipuliraju javnost, pa i javno lažu, ali kad ih se uhvati, obično bivaju sankcionirani. Clinton se poput školarca morao opravdavati zbog javno izrečenih neistina u smiješnoj aferi Lewinski, a Toni Blair se gadno znojio u istrazi zbog optužbi da je lagao i obmanjivao javnost kako bi opravdao američko-britansku invaziju na Irak.

S ponešto cinizma moglo bi se reći da kad vođe velikih i moćnih naroda lažu, onda je to samo napola laž, a kad to čine lideri malih naroda onda to vodi kulturnom srozavanju njihova vlastitog društva.

* * *

Vratimo se slučaju Gotovina. Nakon što je priznao da su optužnice tu, Račan je hitno sazvao sjednicu Vlade. Ministri, međutim, nisu dobili na uvid optužnice kako bi se mogli upoznati s njihovim sadržajem, a niti im je rečeno kakve su stvarne pravne i političke mogućnosti Vlade u odnosu na Haaški sud. Štoviše, Račan i Granić su uvjerali ostale ko-

lege kako Vlada nema baš nikakve mogućnosti, a ni pravne osnove, za djelovanje te da jednostavno mora postupiti po nalogu Suda, a to znači da mora odmah i bezuvjetno izručiti generale.

Ministri su to primili zdravo za gotovo, pa je Vlada donijela odluku da se pokrene procedura izručenja. Ponašanje Vlade u *slučaju Bobetko* kasnije je pokazalo kakva je to grandiozna manipulacija bila i da nije imala nikakve veze s *višim interesima*, nego prije s prizemnom kalkulacijom i samonametnutom psihozom. Naime, u Pravilu 108. bis haškog „Pravilnika o postupku i dokazima” stoji da država može u roku od petnaest dana od dana kad je zaprimila optužnicu „zatražiti njezino preispitivanje od žalbenog vijeća”. U slučaju Bobetko Vlada je tu mogućnost iskoristila, a u slučaju Gotovina nije. Račan i Granić nisu govorili istinu kad su tvrdili da ništa ne mogu i da moraju postupati ekspresno i takoreći *automatski*.

Jednako *sljepo* postupila je i saborska većina. Vlada je potom dala nalog mjerodavnom ministarstvu da pokrene pravnu proceduru, pa je 13. srpnja izdan uhidbeni nalog. Vrhunac te farse bio je u činjenici da ni tada – osim dakako nekoliko najviših dužnosnika zemlje – nitko nije znao što piše u optužnicama, a niti to na koga se odnose. Račan i Granić su glumili da ne smiju ništa službeno reći, jer bi – s obzirom da su optužnice bile zapečaćene – tobože prekršili zakon i završili „u zatvoru”.

Slijedeći korak bilo je pismo premijera Račana Carli del Ponte. To je pismo dao objaviti u hrvatskim medijima

27. srpnja 2001., dakle dan kasnije nakon što je Haag opečatio optužnice protiv Gotovine i Ademija. No napisao ga je u potpunoj tajnosti i poslao glavnoj tužiteljici mnogo ranije, 18. lipnja 2001. Tjedan dana nakon što je optužnicu potpisao haaški sudac Fouad Raid i zajedno s nalogom za uhićenje i nalogom za predaju uputio u Zagreb. Što opet znači da su optužnice bile na Račanovu stolu najkasnije 12. lipnja 2001., gotovo mjesec dana prije no što je Račan priznao da ih je primio. I stoga – sada – sam sebe ulovio u laži.

I druga *zanimljivost*: Račan čak ni na sjednici Sabora, koja je održana 13. srpnja 2001., i na kojoj se raspravljalo o zahtjevu Haaškog suda, nije htio pročitati to pismo. Tobože zato što bi na taj način indirektno odao sadržaj optužnica, a to nije smio, budući da su optužnice bile tajne. Doslovno je rekao: „Ako vam pročitam pismo idem u zatvor.”

Pismo je, dakle, objavljeno nakon što su Vlada i Sabor već donijeli odluke i nakon što je za Gotovinom raspisana tjeratica. A u njemu se Račan žalio na neke neprihvatljive aspekte optužnice.

Iako je to pismo neka vrst alibija i pokušaj iskupljenja u očima javnosti, ono je ipak zanimljivo zbog činjenice da je Račan relativno dobro detektirao pravno-političku neprihvatljivost optužnica, a prije svega one protiv Gotovine. Na početku pisma podsjeća kako je hrvatska Vlada do sada s gospodom glavnom tužiteljicom sjajno surađivala, isporučivši joj „preko 1000 dokumenata”. Štoviše, da su s Carlom del Ponte „postignuti dogovori” kako njezin ured „u svojem radu neće kriminalizirati Domovinski rat i posebno oslobo-

dilačke akcije Oružanih snaga Republike Hrvatske te dovesti u pitanje njihovu legitimnost kao i to da se pri optuživanju neće primjenjivati isključivo kriterij zapovjedne odgovornosti već će se uvijek raditi o izravnoj odgovornosti pojedinaca”.

Raćan time indirektno priznaje svoju političku naivnost(?) te to da ga je Carla del Ponte prevarila jer se nije držala dogovora, odnosno obećanja da neće kriminalizirati Domovinski rat i da neće podizati optužnice po principu preširoko tumačene zapovjedne odgovornosti. Riječu: da neće podizati optužnice po političkim, nego po pravnim kriterijima. Ali unatoč tomu on će postupiti po nalogu Haaga i neće ništa poduzeti da ospori optužnicu, da ide „u pravni spor” (kao u *slučaju Bobetko*), da pokuša odgoditi izvršenje, ili na bilo koji način zaštititi generala Gotovinu, a time i Domovinski rat.

Nema nikakve dvojbe da je Raćan svjestan i da uočava kako optužnica protiv Gotovine (a na nju se isključivo osvrće u pismu Carli del Ponte) faktički kriminalizira velike hrvatske oslobodilačke operacije (u ovom slučaju *Oluju*). Svjestan je i toga da se time u pitanje dovodi njihova legitimnost, kao i sam karakter Domovinskog rata. A onda, slijedom povijesno-političke logike, i sami temelji na kojima je stvorena hrvatska država.

Štoviše, Raćan na jednom mjestu u pismu konstatira i to da se na neprihvatljiv način „inkriminiraju Oružane snage Republike Hrvatske u cjelini”, te da se „radi o nekoj vrsti kolektivne krivnje”. Jednako se žali i na činjenicu da se tzv.

Republika Srpska Krajina tretira kao legitimna tvorevina te u tom smislu prigovara da se neadekvatno „definira”.

To vrzino kolo satkano od političke paranoje, neprincipijelnosti, nesnalaženja i beskrajnih poricanja na osobit je način osvijetlio *slučaj Bobetko*. Kao da je zaboravio što je prije petnaestak mjeseci pisao glavnoj haaškoj tužiteljici, Račan je u jeku *slučaja Bobetko* (uz asistenciju G. Granića) izmislio priču kako je optužnica protiv Gotovine bila *blaža*, s manje dramatičnih implikacija za zemlju od ove Bobetkove, pa se on, eto, u potonjem slučaju angažirao, a u *slučaju Gotovina* ostao pasivan.

Međutim: ako se apstrahira od same ličnosti generala Bobetka, dakle od toga da je bio načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga, neupitno je da su u ustavno-pravnom, odnosno, političkom smislu obje optužnice, i ova protiv Bobetka, i ona protiv Gotovine, identične. Tu nema razlike. Razlika je samo u tome što je optužnica protiv Gotovine po svojim implikacijama teža i opasnija za zemlju, jer, kao što vidimo i iz Račanova pisma Carli del Ponte, kriminalizira u cjelini i Oružane snage i ključnu oslobodilačku operaciju (*Oluju*), dok se u slučaju generala Bobetka radi o lokalnoj i manje značajnoj operaciji (*Medački džep*) s optužbom na račun *samo* nekih dijelova hrvatskih Oružanih snaga.

Osim toga, Gotovini se stavlja na teret da je tobože s predsjednikom Tuđmanom planirao etničko čišćenje 150 do 200 tisuća Srba (!), dok se Bobetka optužuje za tobožnje etničko čišćenje *samo* četiri stotine Srba, ali bez ikakva uplitanja političkog vrha države.

Dakle, nema govora o tome da je optužnica protiv generala Bobetka teža i opasnija za zemlju od Gotovinine. Druga je stvar što je sama činjenica – da je Carla del Ponte digla optužnicu protiv načelnika Glavnog stožera – posebno teška, no to nema nikakve veze s ustavno-pravnim i političkim karakterom optužnice na čiju su se tobožnju specifičnost Račan i Granić pozivali. Radi ilustracije dovoljno je citirati samo dvije rečenice iz optužnice protiv Gotovine (koja je kasnije proširena) kako bi se vidjelo o čemu se radi: „Ante Gotovina je”, stoji u optužnici, „djelujući sam i/ili u dogovoru s drugima, uključujući predsjednika Franju Tuđmana, planirao, poticao, nalagao, počinjao ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje progona srpskog stanovništva u Krajini... Kumulativni učinak tih protupravnih radnji bila je deportacija i/ili raseljavanje krajinskih Srba širokih razmjera u Bosnu i Hercegovinu i Srbiju. Procjenjuje se da je riječ o 150.000 – 200.000 ljudi.”

Koliko je optužnica protiv Gotovine bila i jest dramatična (osobito nakon njezina proširenja kad je cijeli državni i vojni vrh zemlje optužen za zločinačko udruživanje s namjerom etničkog čišćenja srpskog stanovništva) kazuju i reakcije srpske strane. Prije no što navedem jednu, koju držim egzemplarnom, dužan sam reći nekoliko riječi o njezinu autoru.

Riječ je o Savi Štrbcu, predsjedniku srpske udruge *Veritas*. O čovjeku koji je u izvanrednim odnosima s Haaškim Tužiteljstvom, i koji za njega pribavlja dokaze protiv Hrvata i Hrvatske(što je svojedobno potvrdio i sam Goran Gra-

nić), a nerijetko pomaže i u sastavljanju samih optužnica. Tako je optužnica protiv Gotovine dobrim dijelom i rad Save Štrpca, o čemu svjedoči i činjenica da je Tužiteljstvo doslovno u nju prepisalo podatke o stradalim Srbima koje je Štrbac već prije iznio u javnost. O njegovim haaškim referencama govori i to da je upravo on – i to mnogo prije hrvatskih medija – javno najavio optužnice i protiv Gotovine, i protiv Bobetka, a obznanio je i druge haaške indiskrecije koje su se kasnije pokazale kao točne. Kao primjer navodim dio intervjua što ga je Štrbac dao *Slobodnoj Dalmaciji* 27. ožujka 2002. U njemu među ostalim najavljuje optužnicu i protiv generala Bobetka i to šest mjeseci prije no što se pojavila: „U svim dosadašnjim kontaktima s Haagom, a mi radimo kao njihov svojevrsni servis, jer smo povezivali istražitelje sa svjedocima, uvijek se spominjao general Ivan Čermak. Pomalo smo i razočarani što ta optužnica još nije objavljena. Što se tiče Medačkog džepa, tu je pak general Janko Bobetko stalno bio u igri...”

Sve to dakako ne bi mogao da doista nije prijatelj i suradnik ureda Carle del Ponte. Manje je, međutim, poznato da je Štrbac kninski Srbin koji je imao zapaženu ulogu u pobuni protiv Hrvatske i koji je, nakon što je 1995. pobjegao u Beograd, počeo intenzivnije raditi za srpske obavještajne službe te za beogradsko Ministarstvo vanjskih poslova. Riječ je, dakle, o osobi čije se aktivnosti i utjecaj ne bi smjeli podcijeniti.

Dakle, taj i takav Savo Štrbac, čim se pojavila optužnica protiv Gotovine, u beogradskim je medijima izjavio:

„Optužnica protiv Ante Gotovine redefiniše istoriju, ili, kako Račan voli da kaže ‘kriminalizira Domovinski rat’. U točki 37. priznata je država Republika Srpska Krajina, više ne kao takozvana, koja je imala svoju vojsku. A u točki 39. potvrđeno je da je u pet napada na Republiku Srpsku Krajinu, teritoriju zaštićenu od Ujedinjenih naroda, Hrvatska kao članica UN-a izvršila pet agresija na UN. To otvara ogromne mogućnosti! Jer, ako se u Haagu dokaže krivica komandanta najznačajnijih hrvatskih vojnih operacija, na čemu mi radimo, onda će ti komandanti zvanično sloviti za ratne zločince, a akcije koje su vodili bit će zvanično zločinačke akcije. Rat koji čine zločinačke akcije nije ‘domovinski’ i obrambeni, već zločinački i agresorski. Samim tim država koja je nastala na zločinu ne može nastaviti postojati, već se njeno ustrojstvo mora redefinirati. To je prilika za nas Srbe da se legitimnim i legalnim sredstvima izborimo za pravo državnosti Republike Srpske Krajine.” Te rečenice nisu ništa izgubile na aktualnosti ni danas, a presude generalima Anti Gotovini, Čermaku i Markaču samo su ih osuvremenile.

Je li političko sljepilo ako se kaže da je Račanova vlada toga morala biti svjesna, i da je morala poduzeti sve da do takve optužnice – mislim ovdje na optužnicu protiv Gotovine – ne dođe? A kad je do nje već došlo, da ju je morala osporiti?

Nema nikakve sumnje da je Račan i te kako bio svjestan da je Gotovina nevin i da je žrtva montirane i politički iskonstruirane optužnice. I nema nikakve dvojbe da ga je

usprkos tomu htio izručiti. Doduše, tek nakon što je ovaj pobjegao. Ali svejedno, držeći se *logike* koju je lansirao predsjednik Mesić, a koja se sastoji u stavu: ako je nevin neka ide u Haag pa neka tamo to i dokaže!

U tom kontekstu gotovo rasvjetljavajuće zvuče rečenice što ih devet godina kasnije, u povodu *afere WikiLeaks*, objavio *Jutarnji list* (od 11. prosinca 2010.): „London očito ne može zaboraviti sramotu koju mu je priredio Zagreb kad je za Vlade Ive Sanadera otkriven identitet britanskih agenata koji su došli u Hrvatsku na poziv Račanove vlade da pomognu u otkrivanju tajnog skrovišta odbjeglog generala Ante Gotovine.”

Račan je neobično mnogo lagao. Čak je i jedan Butković – u povodu *slučaja Bobetko* – to otvoreno napisao u *Globusu* od 27. rujna 2002.: „Vlada je prvo negirala da je general Stipetić pod haaškom istragom; onda nije htjela priznati da je napisana optužnica protiv Gotovine (iako su i jedno i drugo novine najavile mjesecima prije službene objave), a ovaj put je prikrivala slučaj Bobetko.”

Vlada je jednako tako lagala kad je tvrdila da obavještajne službe ne prisluškuju ljude koji su identificirani kao Gotovinin krug. Štoviše, neki od tih ljudi prisluškivani su bez sudskog odobrenja, dakle, ilegalno. Jedan od njih sam bio i ja. Zbog toga me je kasnije policija zvala na obavjesni razgovor, a potom i istražna sutkinja kako bih potvrdio svoj broj mobitela. Tad sam saznao da je moj broj mobitela nezakonito dopisan uz brojeve onih za čije je prisluškivanje postojao sudski nalog. Detalje ne smijem iznositi u javnost

jer mi je sutkinja izričito naglasila da je istraga tajna i da o svemu moram šutjeti i to pod prijetnjom kazne. Na žalost, od tada su prošle godine, a počinitelj još uvijek nije izveden pred sud. Na prisluškivanje se žalio i Gotovinin odvjetnički tim (Luka Mišetić), tvrdeći da se prisluškuju ne samo prijatelji generala, nego i njegova rodbina. Predsjednik Mesić sve je to, međutim, odbio: „Informacija koju ja imam je da nijednom nijedna služba nije prešla dopuštene granice”, dodavši: „Svi bi sada htjeli biti prisluškivani, ali tvrdim vam da nezakonito hrvatske tajne službe nisu nikoga prisluškivale” (*Jutarnji list* od 10. svibnja 2003.) Slično je (u istom broju) tvrdio i ministar unutarnjih poslova Šime Lučin: „Policija ne prisluškuje prijatelje generala Gotovine.”

Nešto kasnije u laži ih je uhvatila vijest o početku istrage protiv šefa Protuobavještajne agencije Franje Tureka i to zbog nezakonitog prisluškivanja. O tome je izvijestio *Jutarnji list* (od 2. travnja 2005.), navodeći među Turekovim žrtvama i moje ime.

Napokon, čitajući otkrića WikiLeaksa čovjek bi mogao reći: Račanu nije bilo dosta što su njegove i Mesićeve službe nezakonito prislušlivala građane ove zemlje, pa je u pomoć pozvao i strane obavještajne službe. Sanader ih je kasnije puno efikasnije upotrijebio i s njima intenzivno surađivao sve dok nije locirao Gotovinu. A oni, čija su ljudska i građanska prava pritom brutalno povrijeđena, ni do danas nisu dobili zadovoljštinu. Možda zato što su to sve odreda „nevažni ljudi” kako se više puta izrazio *uljudeni* i *demokrat-ski* nastrojeni Butković.

Prvo predaja, pa onda pomoć

Posljedice što ih je izazvao Gotovinin bijeg u našoj su javnosti jednostrano prikazivane. Jedino kao problem za Vladu i zemlju, kao neka vrst utega koji nas udaljuje od svijeta, Europske unije i dobrog života. Predsjednik Mesić je čak jednom izjavio da Gotovinin bijeg šteti Ademijevu procesu u Haagu što se kasnije, naravno, ispostavilo kao posve netočna i proizvoljna tvrdnja. Uz sve to, njegov je bijeg prikazivan kao „kukavički” (Mesić), neodgovoran i nedomoljiban čin (većina medija), ali se potezi vlasti pritom nisu propitivali. Zašto je Gotovina ostavljen na cjedilu, zašto Vlada nije ništa učinila da mu barem malo olakša položaj, ako već ne zbog njega samog, onda barem zbog posljedica što ih njegova optužnica ima za hrvatsku državu? Zapanjujuće je da nije poduzeta ama baš nijedna politička ili diplomatska aktivnost u pravcu osporavanja optužnice, iznošenja argumenata i dokaza koji bi je mogli pobiti, ili pokušaja da se postigne politička *nagodba* kakve se u sličnim slučajevima čine u međunarodnim odnosima, odnosno, bilo kakav *ustupak* koji bi otvorio neke *nove mogućnosti*. Osim pravnih mogućnosti što ih dopuštaju Pravila Haškoga suda, kao i Statut suda, hrvatskoj

je Vladi (jednako Račanovoj, kao kasnije i Sanaderovoj) stajao na raspolaganju stanovit repertoar mogućnosti koje nikada nisu iskušane. Stoga se ne može prihvatiti argument – da se ništa nije moglo, da je takva bila volja međunarodne zajednice, takav raspored snaga i interesa – budući da baš ništa nije isprobano, učinjeno da bi se takvo što smjelo tvrditi. Nemušta pisma haaškoj tužiteljici, medijska i ina galama, zavisno od trenutne taktike i usmjerenosti kratkoročnih pragmatičnih ciljeva – to svakako nisu bili.

U tom kontekstu valja podsjetiti i na stanovite povijesne okolnosti. Istina je da je predsjednik Tuđman podržao ustanovljenje Haaškoga suda, no jednako je tako istina da je u to vrijeme – dakle 1993. – američka obavještajna agencija CIA obznanila podatak da su od svih zločina počinjenih na prostoru bivše Jugoslavije tijekom rata u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini (koji je tada još trajao) Srbi počinili 90 posto svih ratnih zločina, dok je 10 posto pripisano Hrvatima i Muslimanima. Predsjednik Tuđman mi je jednom zgodom povjerio da mu je u to vrijeme – dakle u vrijeme osnivanja Haaškoga suda – ondašnji američki državni tajnik, Warren Christopher, zajamčio da će budući sud isključivo procesuirati ratne zločine srpske strane. Ta činjenica sama po sebi možda ne znači mnogo, ali osvjetljava *razvoj* situacije. Riječ u diplomaciji i međunarodnim odnosima ne znači uvijek mnogo, pogotovo u odnosima između velikih i malih, ali jednako tako nije točno da se baš ništa ne može učiniti. Afera WikiLeaks je pokazala kakvim se sve *trgovinama* služe diplomacije i najdemokratskijih zemalja, pa *a priori* tvrditi da se s njima nešto ne može *istrgovati* u korist na-

cionalnih interesa i zaštite ljudi, koji te interese na neki način simboliziraju, svakako nije razumno. Možda je Račanova vlada, a kasnije i Sanaderova, mogla *udobrovoljiti* Ameriku da je, recimo, potpisala onaj famozni članak 98. (o izuzeću američkih vojnika od jurisdikcije Međunarodnog kaznenog suda u Haagu i svih drugih sudova). Razočaranost američke diplomacije hrvatskim odbijanjem jasno je vidljiva iz dokumenata što ih je objavio Wilileaks (prosinac 2010.). Bivši savjetnik britanske premijerke Margaret Thatcher, dr. Robin Harris, iznio je mišljenje da je SAD sa simpatijama gledao na Gotovinu i da je mogao spriječiti podizanje optužnice protiv njega (*Globus*, od 17. ožujka 2006.). Tome u prilog ide i izjava zapovjednika NATO-a, generala Clarkea, za vrijeme posjeta Zagrebu 1998. godine. Tada je u razgovoru sa Šuškovim nasljednikom, Andrijom Hebrangom, rekao: „Znate, jako cijenim vaše Oružane snage, čak sam bio veliki obožavatelj general pukovnika Gotovine u njegovim operacijama prije nekoliko godina.” O tome govori i posjet hrvatskih generala Pentagonu i to u svojstvu gostiju Vlade SAD-a u rujnu 1996., a među kojima je bio i Gotovina.

O tome govori još jedna činjenica: kad je u lipnju 2003. *Nacional* objavio intervju s odbjeglih generalom i kad se oko cijele te stvari vrlo aktivno angažirao predsjednik Mesić (o čemu će kasnije biti više riječi), napisao je pismo Carli del Ponte. U tom pismu među ostalim kaže: „Želim Vas obavijestiti da sam hrvatskoj Vladi stavio na raspolaganje određene dokumente koji mogu biti upotrijebljeni u obrani generala Gotovine i koji, prema mojoj procjeni, ba-

caju novi svjetlo na činjenično stanje što ga je Tužiteljstvo utvrdilo na osnovi dosad dostupnih dokumenata. Obraćam Vam se s molbom da, u skladu s odredbama Statuta Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, razmotrite mogućnost izmjene, odnosno povlačenja optužnice protiv umirovljenog generala Ante Gotovine.” Tome doista ne treba opširan komentar. Dovoljno je reći da su Pantovčak i Vlada imali dokumente koji su mogli biti upotrebljeni u korist Gotovine, no oni su držani u bunkeru sve do trenutka dok predsjednik države nije procijenio da bi od njih sam mogao imati koristi.

Sve to govori da je Račan mogao poduzeti diplomatsku aktivnost u pravcu obuzdavanja politizacije haaških optužnica barem na način kako su to sugerirali pravni stručnjaci poput Amerikanca Holmesa ili Damaške. Ali to mu nikada nije bilo na pameti.

Jasno je da to ne bi bilo bez stanovitih političkih rizika, iritacije druge strane (primjerice EU), ali što je postignuto bespogovornim ispunjavanjem haaškog diktata? Sarkastično je da je Gotovina već pet godina u haaškom pritvoru, a da je uvjet za zatvaranje ključnog poglavlja (onog o pravosuđu) a time i zaključenja pristupnih pregovora – barem indirektno – upravo uhićenje bivšeg premijera Sanadera. Račan je započeo sa spuštrenom glavom, Sanader i njegova vlada svršili su na koljenima, a rezultat je opljačkana i osramoćena država s nevino osuđenim generalima i to u jednom procesu kojega bi se civilizirani svijet trebao stidjeti. Je li to doista bila politika u smislu umijeća mogućeg? Ili politika

koja je proizvela nove tragične nacionalne likove kakvih je inače prepuna hrvatska povijest?

Gotovina nije pobjegao iz obijesti, a ni kukavičluka. Nije pobjegao ni zato što je htio „skitati svijetom” kako se nesretno izrazio jedan njegov suborac. Njegov *egzil* je bio težak i ispunjen nadom da će se možda ipak nešto poduzeti. Jednom sam ga upitao kako je, a on mi je pomalo umorno odgovorio: – Čovjeku u mojem položaju već i jedna zubobolja predstavlja veliki problem.

Zato je polagao nadu da bi možda njegovi odvjetnici mogli učiniti ono što nije htjela učiniti Vlada. I zato su njegovi odvjetnici već u ljeto 2001. posjetili podpredsjednika vlade Gorana Granića i to u svojstvu šefa Vladinog savjeta za suradnju s Haaškim sudom. Došli su s namjerom da od njega zatraže sve dokumente i dokazne materijale koje je Ured za odnose s Haaškim sudom dao Tužiteljstvu, a koje je po slovu Ustava i zakona, ali i one famozne Deklaracije o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Haagu, bio dužan dati i braniteljima.

Granić im je uljudno odgovorio da je Vlada spremna odvjetnicima dati sve dokumente i pružiti svaku pomoć, ali pod uvjetom da se Gotovina preda Haaškom sudu. Rekao je i to da bi u tom slučaju Vlada bila spremna pobrinuti se i za Gotovininu obitelj, s mjesečnom potporom u visini od tadašnjih dvije tisuće DM. Predaja, dodao je, ne smije biti u Hrvatskoj, nego u inozemstvu i to iz razumljivih razloga. On te „razumljive razloge” nije eksplicirao, ali je bilo očito da misli kako bi za Vladu bilo politički rizično ako bi se Go-

tovina predao hrvatskim vlastima, jer bi ga onda Vlada morala izručiti. A kao što je već više puta u ovoj knjizi rečeno – Račan se toga bojavao kao vrag tamjana.

Da ne bi bilo zabune, Granić je dodao: – A ako to ne učini kako sam rekao, dakle, ako se ne preda i to u inozemstvu, ni vi ni on nećete dobiti ništa, apsolutno nikakvu pomoć! – Zaprijetivši: – Ako to što sam rekao izađe van iz ove sobe, znajte da ću to demantirati!

Odvjetnici su Granića napustili neobavljenog posla, ali su zato i Republiku Hrvatsku, i Vladu, kao i njezin Ured za suradnju s Haaškim sudom, tužili sudu. Tražili su ono isto što im je Granić (dakako uz suglasnost premijera Račana) odbio dati.

Nakon deset mjeseci (u lipnju 2002.) Vijeće Općinskog suda u Zagrebu, pod predsjedanjem suca Slavka Pavkovića, donijelo je presudu kojom se nalaže Vladi Republike Hrvatske da odvjetničkom timu generala Gotovine preda sve tražene dokumente, transkripte, video kasete i audio snimke, zaključke i poruke primljene tijekom *Oluje* i poslije nje, kao i niz drugih dokaznih materijala. I to u roku od tri dana i pod prijetnjom sudskog izvršenja.

Prije no što je donijeta presuda, Račan je u više navrata izjavljivao kako će Vlada postupiti po nalogu suda, te da se njegov pravni zastupnik neće žaliti na presudu. No postupili su posve suprotno. Pravni zastupnik Vlade se žalio (što i nije toliko bitno), a Račan je odbio izvršiti sudski nalog iako u presudi Općinskog suda stoji da žalba ne odgađa izvršenje presude. Čak je i *Nacional* zabilježio da Vlada od-

bija izvršiti nalog suda već šest mjeseci i odbija Gotovininim odvjetnicima predati dokumente koje je dostavila Haagu.

Vlada to nije učinila ni do kraja svog mandata (studeni 2003.), kršeći time ne samo hrvatske zakone, nego i sam Ustav zemlje.

Je li hrvatski premijer toliko drhtao pred Carlom del Ponte da se jednostavno nije usudio učiniti čak ni ono što mu je naložio sud države kojoj je bio na čelu? Je li se bojao da sve to skupa ne bi još više usporilo ulazak Hrvatske u Europsku uniju, naivno vjerujući kako je taj ulazak na vidiku? I strahovao od pritisaka iz europskih metropola koje su u cijeloj ovoj stvari imale sasvim druge interese? I jednako tako strahovao od reakcija domaćih medija koji su se natjecali u ocrnjivanju generala, Domovinskog rata, u detuđmanizaciji...

Čini se da je Gotovina za njega bio samo i jedino problem, i to problem koji je napola riješio pa ga je pritiskao poput loše savjesti. U svakom slučaju, Granić mu je u tome zdušno pomagao, a Budiša – u kojeg je Gotovina polagao tolike nade – činio sve da im ne smeta.

Koliko je, pak, generalu Gotovini bilo važno dobiti taj spor, a to znači i tražene dokumente, svjedoči i izjava jednog od njegovih odvjetnika, gospodina Luke Mišetića. Na vijest o odluci suda u korist Gotovine, on je za *Novi list* (od 21. lipnja 2002.) izjavio kako će odvjetnički tim, čim od Vlade dobije traženu dokumentaciju, zatražiti sastanak s glavnom tužiteljicom Haaškoga suda Carlom del Ponte. – Potpuno sam uvjeren – rekao je Mišetić – da je Carla del Ponte mo-

ralna osoba kojoj je najviše stalo da se utvrdi istina. Kad joj pokažemo dokaze, uvjeren sam da će uvidjeti da Hrvatska vojska nije prognala 150.000 Srba iz Krajine, da Hrvatska vojska nije odgovorna za ubojstva i palež i da general Ante Gotovina nije odgovoran kao zapovjednik. U skladu s dosadašnjom praksom prema kojoj je 14 optužnica povučeno prije pojavljivanja okrivljenika pred sudom, očekujem da će nakon tog sastanka haaška tužiteljica odustati od progona generala Gotovine i povući optužnicu.

Možda se iz današnje perspektive smije reći da je Mišetić time iskazao i stanovitu naivnost, ali što je drugo mogao? Vlada sa svoje strane nije učinila ništa, pa je jedino on bio u kakvoj-takvoj prilici da pokuša razuvjeriti haašku tužiteljicu. Napokon, presedani takve vrste su postojali.

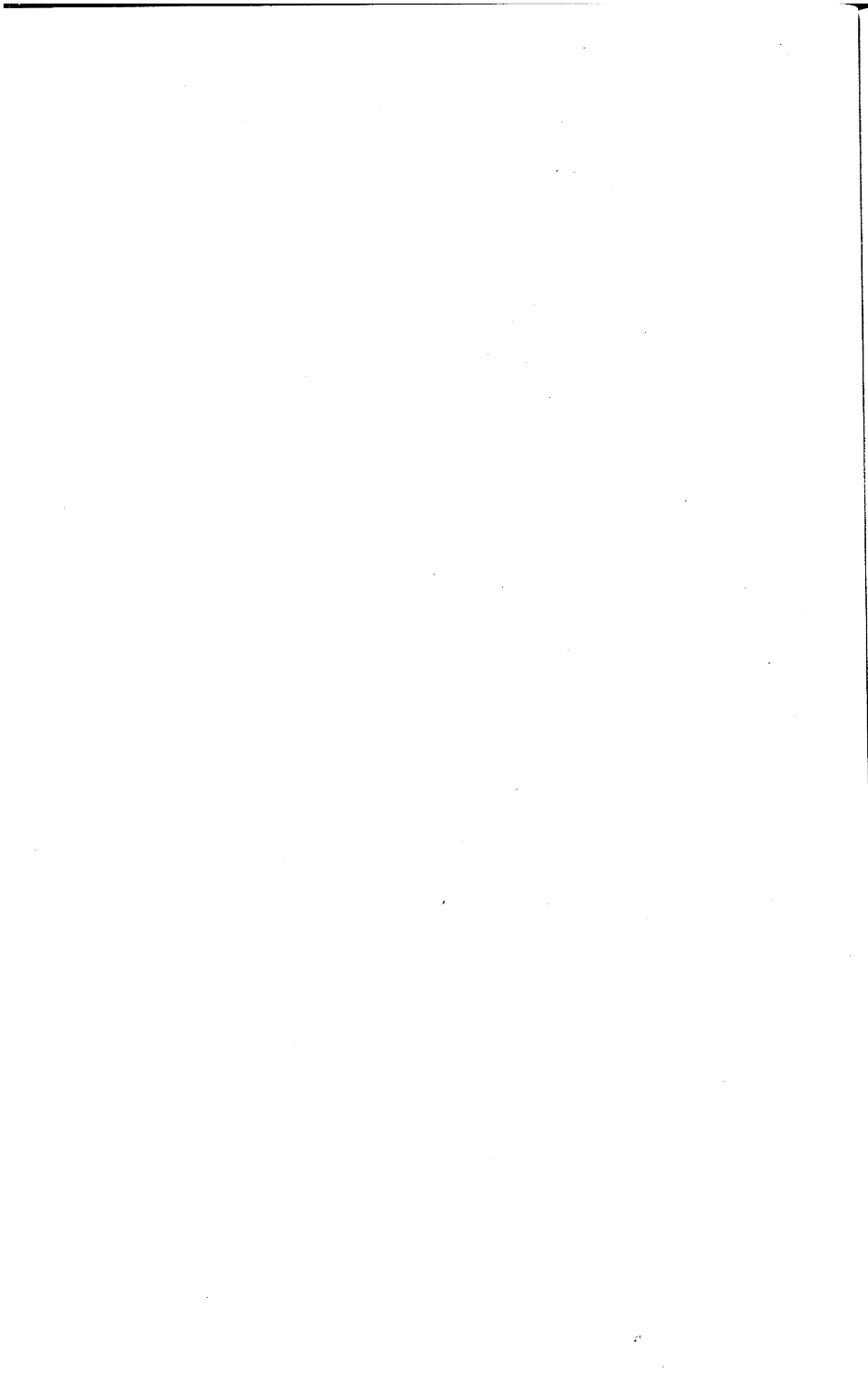
Na primjer slučaj admirala Milana Zeca. Haag ga je optužio za ratni zločin zbog razaranja Dubrovnika. Jugoslavenske vlasti nisu odgovorile na zahtjev Suda, pa je Carla del Ponte krajem veljače 2001. zatražila da se optužnica otpočati. To je učinjeno u listopadu iste godine, no bez ikakva učinaka. Admiral Zec nije se pojavio pred Haaškim sudom. Krajem srpnja 2002. Carla del Ponte je u odsutnosti optuženika povukla optužnicu zbog nedostatka dokaza. Ona je to učinila u skladu sa svojom moralnom obvezom da stalno preispituje utemeljenost optužnice, dakle, upravo u skladu s onim na što se stalno pozivao i poziva odvjetnički tim generala Gotovine.

Oslobađanje admirala Zeca koji se nikada nije pojavio pred Sudom u Haagu, bez obzira koliko ono bilo opravda-

no ili ne sa stajališta njegove stvarne odgovornosti za razaranje Dubrovnika, jasno pokazuje da su Vlada i predsjednik Mesić govorili neistinu kad su tvrdili kako se general Gotovina najprije mora pojaviti u Haagu da bi se optužnica protiv njega mogla revidirati ili povući. Postojao je, dakle, i drugi put, ali njime državni vrh nikada nije htio zakoračiti. Spasili su Stipetića i drugu šestoricu i to je za njih bilo dovoljno. Gotovina se nije uklapao u tu strategiju i to je – realno gledajući – bio jedini njegov *crimen*.

U kontekstu svega što je rečeno, takvo ponašanje Banskih dvora i Pantovčaka bilo je *logično*. Gotovina je stiliziran kao remetilački faktor, kao siva eminencija umišljenog državnog udara, kao čovjek iz drugog tabora. S druge strane, Pantovčak i Banski dvori spasili su svoje ljude iz ralja haške tužiteljice i sada su joj nešto morali dati za uzvrat.

Detudmanizacije se nije mogla provesti Tuđmanovim diplomatskim metodama, nego poslušnošću i snishodljivošću. Ako ti plješću u svjetskim centrima moći, onda si i doma siguran. I možeš raditi što hoćeš. Ta je praksa izvrsno funkcionirala sve do Sanaderovog slučaja koji je pokazao da ni najdublji *kniks* nije jamstvo da ćeš uvijek biti siguran. General Bobetko je umro, Račan je izgubio izbore, a ubrzo nakon toga i sam je otišao. Sanader je dao uhititi Gotovinu, a pet godina kasnije i sam je završio kao bjegunac i pritvo-renik. Iako svi ti događaji, naravno, nisu ni u kakvoj uzroč-no-poljedičnoj vezi, na razini *višeg* razumijevanja povijesti ipak imaju stanovito simboličko značenje. Baš kao i činjenica da taj krug još nije zatvoren.

Nezgodan *hobi* gospodina predsjednika

Čim se Stjepan Mesić uselio na Pantovčak, započeo je s neobičnim poslom. Počeo je kopati po arhivi svog prethodnika, tražeći dokumente koji bi mogli *kompromitirati* ne samo Franju Tuđmana, nego i druge političke protivnike. Mnogi od tih dokumenata – svi odreda označeni kao strogo povjerljivi, odnosno, kao državna tajna – završili su u hrvatskim medijima, poglavito u *Nacionalu* i *Feralu*. Mesić je u tim prvim mjesecima nakon izbora 2000. bio još toliko popularan da nikome nije palo na pamet da on time čini kazneno djelo.

Manje je očita, ali jednako strastvena, bila njegova druga opsesija: da Tuđmanove transkripte i druge tajne dokumente šalje u Haag. No iz izvora bliskim haaškim optuženicima, čiji su odvjetnici s tim papirima bili konfrontirani, kao i iz drugih izvora, ubrzo je i to postalo javna tajna. On to, kao i inače kad su u pitanju neugodne stvari, nije htio priznati, no tada se pojavio tekst u britanskom *Independentu*. Taj je list krajem listopada 2000. objavio kako je predsjednik Mesić haškom Tužiteljstvu predao kopije transkri-

pata Tuđmanovih razgovora, te da je novinarima dopustio „uvid u stotinu vrpci i sedamdeset tisuća transkripata”.

Eklatantan primjer bio je slučaj novinara Johna Cooksona. Njemu je predsjednik Mesić dopustio da uđe u prostorije na Pantovčaku u kojima se čuvaju transkripti i videozapisi. I da uz pomoć tamošnjih službenika kopa po dokumentima. Kao novinar producentske kuće *Newswatch*, Cookson je na temelju pregledanih transkripata snimio desetominutni tv-prilog u kojem se izričito pozvao na te transkripte i audiozapise, i u kojem, to samo usput spominjem, jer nije presudno za ovu priču, blati prvog hrvatskog predsjednika Franju Tuđmana na način koji je poslije razotkriven kao laž i montaža. Čak je i sam Cookson priznao da je morao *pretjerati* kako bi lakše prodao svoju priču.

Bitno je, međutim ovo: taj Cooksonov prilog najprije je emitirala britanska tv-postaja *Channal 4*, a zatim i Hrvatska televizija, djelomično u *Dnevniku* u 19,30 sati na Prvom programu, 12. studenog 2000., a onda, istog dana i u Političkom magazinu 007. Iz samog priloga je vidljivo (a to je ključno) da je Cookson zaista bio na Pantovčaku, da mu je Mesićev ured stvarno dopustio ulazak u prostorije u kojima su pohranjeni transkripti i videozapisi te da Cookson neke od tih transkripata drži u ruci. Ali, u istom prilogu vidjelo se još nešto, i to ono najvažnije: kuverte u kojima su transkripti pohranjeni. Na svakoj kuverti u gornjem desnom kutu ispisano je *strogo povjerljivo – državna tajna*. Doduše, da bi se to moglo razaznati, trebalo je na časak zamrznuti sliku na ekranu, a što sam ja i učinio.

To naglašavam zbog slijedećeg: ako netko državnu tajnu koja mu je bila povjerena na čuvanje – a Mesiću su upravo transkripti i videozapisi povjereni na čuvanje s danom preuzimanja dužnosti predsjednika – učini dostupnim inozemnoj organizaciji, odnosno, osobi koja za tu organizaciju radi (u ovom slučaju novinaru Cooksonu) čini kazneno djelo protiv Republike Hrvatske – i to špijunažom, opisano i kažnjivo po čl. 146. stav 1. KZ-a. Predviđena zatvorska kazna je od tri do deset godina.

Iz svega što sam naveo jasno je da je Mesić počinio kazneno djelo i da su svi relevantni dokazi sadržani u samom Cooksonovom prilogu. Zbog toga sam, u ime Honosa, Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu 17. studenog iste godine podnio kaznenu prijavu protiv predsjednika Mesića, navodeći u toj prijavi i kazneno djelo odavanja državne tajne (čl. 144.), s obzirom na to da je transkripte davao *Nacionalu* i *Feral Tribuneu*. Ti su ih listovi objavljivali iz broja u broj i to mjesecima.

Kako se radilo o vrlo ozbiljnim kaznenim djelima – špijunaži i odavanju državne tajne, uputio sam i dodatno pismo Državnom odvjetniku Republike Hrvatske kako bi, sukladno Zakonu o državnom odvjetništvu, intervenirao kod Općinskog državnog odvjetnika da predmet uzme čim prije u razmatranje i na taj način spriječi ponavljanje kaznenih djela.

Međutim, općinski državni odvjetnik Davorin Budin, koji je kaznenu prijavu zaprimio, šutio je gotovo puna četiri mjeseca, a onda ju odbacio početkom veljače 2001. Oba-

vijest o tome poslao je Honosu tek 12. ožujka, dakle, punih mjesec dana nakon odluke. Razlog zbog kojeg je odbacio kaznenu prijavu obrazložio je ovako: „Razlog tome primarno leži u činjenici što transkripti na koje ukazujete nemaju na sebi oznaku državne tajne, pa se niti otkrivanjem sadržaja takvog zapisa ne može počiniti kazneno djelo odavanja državne tajne ili pak špijunaže iz spomenutih članaka.”

Dakle, za gospodina državnog odvjetnika nema kaznenog djela, jer na transkriptima ne stoji oznaka *državna tajna*. Ali, kao što se vidjelo i iz samog Cooksonovog priloga, oznaka *državna tajna* stoji na kuverti u kojoj su pohranjeni transkripti. Na sredini kuverte, da i to kažem, nalazi se i naljepnica na kojoj piše što kuverta sadrži (koje transkripte). Dakle, imamo kuvertu na kojoj je nedvojbeno oznaka *državna tajna*, transkripte koji su u njoj pohranjeni i državnog odvjetnika koji tvrdi kako je riječ o najobičnijim papirima.

Ako bi na trenutak prihvatili da je državni odvjetnik u pravu, onda bi morali prihvatiti i činjenicu da oznaka *državna tajna* na kuverti označuje tajnom samo kuvertu, dakle praznu kuvertu, bez ikakva sadržaja, odnosno bez transkripata, a to bi bio nonsens.

Ne vjerujem da je državni odvjetnik povjerovao u takvu besmislicu i da je zbog toga odbacio kaznenu prijavu. To više što je morao znati da je i sam gospodin Dekanić, Mesićev savjetnik za unutarnju politiku, u jednoj televizijskoj emisiji na Prvom programu HTV-a, pritisnut argumentima, priznao da na kuvertama, u kojima su transkripti, stoji oznaka *državna tajna*. Valja se nadati da će jednoga dana

gospodin Budin otkriti prave razloge zbog kojih je odbacio kaznenu prijavu i da ćemo tada čuti suvislo obrazloženje.

Usput navodim i to da je cijela savjetnička svita s Pantovčaka istim *argumentima* dokazivala kako Mesić nije počinio kazneno djelo, dok su istodobno Račan i Vlada šutjeli, a šutio je i Sabor. Mediji su bili *a priori* za *predsjednika građanina*, pa su i oni preko cijele stvari prešli kao da se ništa nije dogodilo.

U toj žalosnoj hrvatskoj priči ironija je, međutim, u tome što je godinu i po dana kasnije sama Vlada pružila krunski dokaz da je Mesić doista počinio rečena kaznena djela i da su transkripti doista dokumenti koji predstavljaju državnu tajnu. Naravno, ona to nije učinila ni svjesno, a ni namjerno, ali je učinila.

U jeku koalicijske krize oko nuklearke *Krško*, u javnost je procurila informacija da je Vlada u Haag poslala neke transkripte iz Ureda Predsjednika Republike, a među njima i jedan koji se odnosi na razgovor predsjednika Franje Tuđmana i Dražena Budiše. Vlada je to i potvrdila, a kako se vidi iz novinskih izvješća, potvrdila je i to da je, prije nego što je te transkripte poslala u Haag, s njih skinula oznaku državne tajne. Obzirom na važnost te činjenice, citirat ću *Jutarnji list* koji je 29. lipnja 2002. na drugoj stranici objavio tekst pod naslovom „Vlada šalje Haagu i transkripte razgovora Tuđmana i Budiše”. U tekstu se navodi: „Na zatvorenoj sjednici prošlog tjedna Hrvatska vlada donijela je odluku o deklasifikaciji određenog broja dokumenata iz Ureda Predsjednika Republike, što u stvari znači da je ski-

nula oznaku 'tajnosti' s njih. Riječ je u stvari o transkriptima iz Ureda Predsjednika, a odluka o deklasifikaciji, kažu u Vladi, donesena je zbog zahtjeva Haaškog suda." U tekstu se dalje kaže i ovo: „To nije prva odluka o deklasifikaciji dokumenata iz Ureda Predsjednika Republike, jer je Vlada već donosila takve odluke po zahtjevu Haaškog suda... Transkripte iz Ureda Predsjednika Republike Haaški sud koristi u sudskim procesima, a u Vladi dodaju kako se Haaški sud i u ovom slučaju obvezao da te dokumente neće koristiti ni u koju drugu svrhu osim sudske.”

Treba li još ikakvih drugih dokaza da su transkripti koje je Mesić protuzakonito dao stranom novinaru, a prije toga i hrvatskim medijima, zaštićeni tajni dokumenti? Treba li još kakvih dokaza da je predsjednik države počinio teška kaznena djela, te da je to državni odvjetnik Budin pokušao prikriti. Treba li ikakvih jačih dokaza od tih Vladinih, da su Račan & co. sve to znali, a da nisu ništa poduzeli? Jednako kao ni Sabor s Tomčićem na čelu?

Taj zločin protiv vlastite države i interesa njezinih ljudi, kao i to široko sudioništvo u njemu, spominjem zbog toga da bi se zornije vidjelo što je gospodin Mesić učinio kad je Haagu poslao na tisuće transkripata, neovlašteno i protuzakonito (a o čemu je izvijestio i *Independent*) i što je učinila Vlada, koja je sve to znala, ali nije poduzela ništa da to spriječi. Dapače, koja je učinila sve da predsjednika države oslobodi svake odgovornosti. Napokon, sve to spominjem i zato da se konačno vidi i tko su *sukreatori* optužnica protiv hrvatskih generala i ratnih zapovjednika. I da ne bi

bilo dvojbe, citirat ću *Globus* (posljednji listopadski broj iz 2002.) koji piše: „Prema izvorima Vlade RH, iz ureda predsjednika Mesića tužiteljstvu u Haagu dostavljeno je više od 8 tisuća stranica obavještajnih dokumenata te više od 4 tisuće stranica transkripata s Tuđmanovim razgovorima, praktički sve što je u uredu zatečeno a ima neke veze s ratom u RH i BiH.”

Krenimo sa svjedočenjem Dražena Budiše. Kad se pojavila optužnica protiv generala Bobetka i kad je postalo očito da Vlada u tom slučaju postupa dijametralno suprotno negoli u slučaju Gotovina, Budiša je održao konferenciju za tisak na kojoj je iznio niz kompromitirajućih podataka vezanih za postupanje Račana i Granića. *Jutarnji list* (od 23. rujna 2002.) njegovu je *presicu* najavio na prvoj stranici pod upravo dramatičnim naslovom u kojem Budiša poziva Račana da ne dijeli generale.

No za ovu stvar je važnije to da je Budiša tom prilikom otkrio kako je Vlada u dva navrata *oprala* dokumente koje je Mesić ilegalno poslao Haaškom tužiteljstvu. One iste transkripte što ih je davno prije spomenuo *Independent* i o čemu se godinu i pol dana govorilo kao o javnoj tajni. Taj dio Budišine izjave prenosim iz *Večernjeg lista*, također od 23. rujna 2002., jer je tu najkonciznije dana: „Apsurd je da je Vlada dvaput bez znanja Sabora dala golemu količinu oprane dokumentacije Haaškom sudu, a uskratila je pomoć generalu Gotovini – kazao je Budiša, objašnjavajući da je Vlada ‚oprala‘, tj. učinila zakonitima dokumente koji su iz Hrvatske otišli haaškom tužiteljstvu iz ilegalnih izvora. Ka-

ko se takvi dokumenti ne bi mogli koristiti u postupcima, Vlada ih je legalizirala, poslavši ih još jednom na zahtjev Haaškog tribunala.”

Nema nikakve dvojbe da pod „ilegalnim izvorima” Budiša misli na Ured Predsjednika Republike, jer je to jedini izvor iz kojeg su dokumenti mogli neovlašteno i ilegalno otići u Haag. To što Budiša nije izričito spomenuo Ured Predsjednika, stvar je njegova *stila*, baš kao i to da takve krućijalne informacije (uključujući tu i onu o razgovoru Granića i del Ponte, o čemu je već bilo riječi) obznanjuje javnosti s tragičnim zakašnjenjem. No to ipak ništa ne mijenja na činjeničnom stanju.

Drugo, također je jasno da Budiša pod „pranjem” dokumenata misli na deklasifikaciju, to jest na skidanje oznake *državna tajna* s njih, jer je to zakonska obveza.

Treće, tim činom Vlada je svjesno prikrila protuzakonito i ilegalno djelovanje predsjednika Mesića, koji je te iste dokumente mnogo prije poslao Haagu.

Četvrto, Vlada je time omogućila haaškom tužiteljstvu da legalizira dokumente – upotrijebi ih kao dokazni materijal u sudskom procesu protiv hrvatskih građana – premda je jasno da je Tužiteljstvo te dokumente pribavilo na ilegalan način.

Da bi bile vidljivije dimenzije tog nedjela potrebno je reći još nekoliko riječi: Mesić je Haagu dao transkripte izravno, dakle mimo Vladinog ureda za suradnju s Haaškim sudom. Time je prekršio Ustavni zakon o suradnji s tim istim

sudom koji jasno određuje da svi oblici suradnje s Haagom, pa tako i predaja dokumenata, mogu i smiju ići isključivo putem tog Vladinog ureda za suradnju.

On je također prekršio i više zakona koji reguliraju postupanje s arhivskom građom i dokumentima označenim kao državna tajna, jer ih je poslao Haagu prije no što su u zakonskoj proceduri deklasificirani.

Povrh toga, Mešić je teško naštetio nacionalnim interesima, kao i interesima hrvatskih građana, jer je u Haag poslao dokumente na način koji je u protivnosti i sa samim pravilima postupanja Haaškoga suda.

To potonje valja razjasniti.

Kad je Raspravno vijeće Haaškoga suda zatražilo pod prijetnjom kazne (*sub poena*) da se u procesu generalu Blaškiću kao svjedok pojavi i ondašnji hrvatski ministar obrane Gojko Šušak, Republika Hrvatska se tome usprotivila i zatražila od Žalbenog vijeća Suda da preispita tu odluku. Žalbeno je vijeće svoju odluku donijelo 29. listopada 1997. koja je u mnogim važnim aspektima postala obvezujuća i za samo Tužiteljstvo. Ovdje samo uzgred spominjem da je Žalbeno vijeće presudilo u korist Republike Hrvatske kad je riječ o izravnom upućivanju *sub poene* državnom dužnosniku (u ovom konkretnom slučaju ministru obrane). Za samu stvar važnije je, međutim, nešto drugo.

U odluci Žalbenog vijeća uz ostalo se govori i o tome na koji način strane u postupku (Tužiteljstvo i obrana) smiju od neke države tražiti dokumente (dokazni materijal), pa

i dokumente koji zadiru u interese nacionalne sigurnosti (dakle one koji su državna tajna). Tako se u Odluci kaže: „U svakom zahtjevu za izdavanjem naloga za predočenje dokumenata temeljem članka 29. stavak 2. Statuta, bez obzira podnosi li se prije ili nakon početka suđenja, potrebno je: identificirati konkretne dokumente, a ne naprosto navesti općenitu kategoriju. Drugim riječima, dokumenti se moraju što je moguće konkretnije definirati, a njihov broj mora biti ograničen.” U nastavku se kaže da bi bilo poželjno da se u tom smislu navede i naslov dokumenta, datum i autor dokumenta, no ako to ipak iz opravdanih razloga nije moguće, onda tražitelj dokumenta mora „na primjeren način identificirati konkretne dokumente... ukratko obrazložiti zašto se ti dokumenti smatraju relevantnima za suđenje”. I dalje: „...kao što je već rečeno, strana ne može tražiti na stotine dokumenata.”

Iz tih navoda, koji se dakako odnose i na Tužiteljstvo Haaškog suda, jasno je što je učinio Mesić. On je ilegalno Tužiteljstvu dostavio tisuće dokumente koji su Carli del Ponte pomogli da ih *identificira, konkretno definira*, čak navede *naslov, datum i autore* dokumenata. I da onda od Vlade zatraži, sada legalnim putem, te iste papire. A što Račan i Granić, kao što vidimo, bespogovorno izvršavaju.

Može li se zamisliti u kakav su neravnotežan položaj time dovedeni svi oni koji su osumnjičeni? A što je, uz sve ostalo, i u eklatantnoj suprotnosti i s procedurom koju nalaže sam Sud. Da se i ne govori o tome da je Mesić poslao na tisuće dokumenata Tužiteljstvu, iako se izričito navodi u

citiranoj Odluci da nijedna strana, dakle ni Tužiteljstvo, „ne može tražiti na stotine dokumenata”. Dakle, iako Tužiteljstvo čak ni legalnim putem nema pravo tražiti toliko dokumenata, Mesić ih ipak šalje i to ilegalno. A Račan ih kasnije *pere* i još se hvali (u naprijed spomenutom pismu Carli del Ponte) kako ih je već 1000 poslao u njezin Ured.

Saborski zastupnik Joško Kontić s tim u vezi postavio je zastupničko pitanje. Pitaو je Vladu „koje je dokumente, kada i po kojim predmetima istrage (...) dostavila Tužiteljstvu Međunarodnog kaznenog suda u Haagu”. Premijer Račan mu je odgovorio pismeno 6. veljače: „Vlada Republike Hrvatske je (...) od travnja 2000. godine dostavljala dokumentaciju koja se odnosila na zločine nad Hrvatima tijekom agresije na Republiku Hrvatsku, rat u Bosni i Hercegovini te operacije „Medački džep”, „Bljesak” i „Oluja”. U vezi s operacijama „Medački džep”, „Bljesak” i „Oluja”, Račan kaže da su Tužiteljstvu „predani zakoni, uredbe i razni drugi propisi te dokumenti koji se odnose na djelatne osobe, ustroj, pravila postupanja, stegu i stegovnu odgovornost u Oružanim snagama Republike Hrvatske (odluke o imenovanjima i razrješenjima, razni pravilnici, postupovnici i dr.), zapovjedi, upozorbe, obavijesti, izvješća i zabilježbe koje se odnose na naznačene operacije, ratni dnevnicu postrojbi Hrvatske vojske, dokumentacija Ministarstva unutarnjih poslova i pojedinih policijskih postaja, dokumentacija koja se odnosi na osobe čija su tijela pokopana na mjesnom groblju u Kninu, zajedno s podacima o obavljenim identifikacijama ekshumiranih pojedinaca”. Račan navodi da su po

svim točkama (dakle i za rat u BiH, kao i agresiju na Hrvatsku te oslobodilačke operacije Hrvatske vojske) predani i „deklasificirani transkripti koji se odnose na odgovarajuće razgovore vođene u Uredu predsjednika Republike Hrvatske u vrijeme dr. Franje Tuđmana”.

Kao što se vidi Račan je priznao da je poslao u Haag golemu količinu dokumenata te da je poslao i transkripte iz Ureda predsjednika s kojih je predhodno Vlada skinula oznaku tajnosti, a koje je predsjednik Mesić prije toga ilegalno poslao Tužiteljstvu.

No ni u odgovoru zastupniku Kontiću nije mogao bez neistine. Račan je napisao da je iste one dokumente koje je poslao Tužiteljstvu stavio „na raspolaganje i odvjetnicima osumnjičenih, odnosno okrivljenih pred MKSJ-om”. A to je dakako neistina. O tome je već bilo govora, ali ću svejedno citirati informaciju što ju je osam mjeseci kasnije objavio *Jutarnji list* (od 30. listopada 2003.) a u kojoj se kaže: „Vlada je odlučila da neće dati dokumentaciju odvjetnicima Ante Gotovine.” I za to, kako je pak na naslovnici izvijestio *Večernji list*, dobila aplauz haaške tužiteljice.

No vratimo se Žalbenom vijeću Haaškog suda. U njegovoj već spomenutoj odluci govori se i o tome kako Tužiteljstvo, odnosno Sud, mora postupati s dokumentima koji se tiču nacionalne sigurnosti dotične zemlje (dakle s onima koji su stroga državna tajna). U poglavlju naslovljenom – „Pitanje bojazni za nacionalnu sigurnost” – među ostalim se kaže da kad država neki dokument smatra važnim za nacionalnu sigurnost da ima pravo zahtijevati da se njezini argu-

menti s tim u vezi čuju *in camera* i *ex parte*, dakle, posve zaštićeno od javnosti te da država takve dokumente ne mora dati Sudu, nego ih samo predočiti na uvid „jednom sucu Raspravnog vijeća... (jer bi činjenica) da će samo jedan sudac i nitko drugi pomno pročitati dokumente trebala povećati pouzdanje države da njezine tajne koje se tiču nacionalne sigurnosti neće greškom postati javne”. Još se dodaje da „sudac treba dokumente pregledati *in camera* u postupku *ex parte* (te da) se ne smiju napraviti transkripti ročišta”.

Iz toga se jasno vidi da i sam Haag uvažava teškoće koje za državu mogu nastati kad je riječ o dokumentima koji su državna tajna i tiču se nacionalne sigurnosti, te da predviđa pravila postupanja koji taj problem mogu olakšati.

A što čini predsjednik Republike, Stjepan Mesić, kojemu je i ustavna dužnost da vodi računa o nacionalnoj sigurnosti? Šalje hrpimice i bez ikakva kriterija dokumente označene kao državna tajna u Haag, ne poštujući ni zakonsku proceduru i ne brinući se ni za kakve zaštitne mehanizme. A Račanova Vlada, da stvar bude gora, to najprije podupire šutnjom, a onda i *legalizacijom* iza leđa javnosti, kako je, makar i sa zakašnjenjem, posvjedočio i Dražen Budiša.

Evo i mišljenja profesora kaznenog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu, Davora Krapca. U povodu njegova izbora za suca Ustavnog suda, on je u lipnju 2007. u intervjuju *Jutarnjem listu* – odgovarajući na pitanje o otvaranju arhive haaškom Tužiteljstvu – rekao: „Da, mislim da ne treba odlučiti na način da se samo tako otvore državni arhivi i da

se strancu kaže – uzmite što vam treba. Kad pozovete gosta u svoju kuću, ipak mu ne ponudite sve, svoj krevet i frižider. Smjestite ga u gostinjsku sobu. To nije pitanje suradnje...” Profesor Krapac se referira na ono što je tada učinila Sanderova vlada, no podjednako vrijedi i za ono što je prije toga učinila i Račanova.

* * *

Za one koji su i dalje skeptični, koji misle da su sve to preuveličavanja, ili čak izmišljotine protivnika Mesićeve i Račanove detuđmanizacije, navest ću svjedočenje same Carle del Ponte. Ona je u svojoj autobiografiji, objavljenoj 2008., među ostalim, otkrila i ovo: „Prilikom sastanka s dužnosnicima Ureda tužitelja, nekoliko tjedana nakon Mesićeve inauguracije, hrvatski su dužnosnici otkrili da vlada posjeduje ključne dokaze o hrvatskom suučesništvu u ratu u Bosni i Hercegovini te o hrvatskim vojnim operacijama protiv Srba u Hrvatskoj (...) Sjećam se, bilo je kasno poslije podne kad se, u predsjedničkoj palači na obronku iznad Zagreba, održao moj sastanak sa Stipom Mesićem. Kazala sam Mesiću da sam uzbuđena zbog otkrića Tuđmanovih, predsjedničkih transkripata’ i arhive paravojske bosanskih Hrvata (...) Mesić me prekinuo: ‘Gospodo tužiteljice, moram vas upozoriti da je predsjednik Tuđman snimao velik dio onoga što se govorilo u ovoj sobi. Ovdje bi moglo biti skriveno još naprava za prisluškiivanje. Tražimo ih. Ali nisam siguran da smo ih pronašli. Stoga pazite što govorite’. Nasmijao se, a meni se svidio njegov osebujan smisao za humor...”

Koliko je novoizabrani predsjednik bio duhovit, kazuje i ovo svjedočenje haaške tužiteljice: „Četrnaestog travnja 2000. poslala sam predsjedniku Mesiću i zatražila, što je prije moguće, audio vrpce i transkripte sastanaka u Tudmanovu uredu. Dvadeset petog travnja dužnosnici Haaškog tribubala, uključujući višeg tužitelja Kena Scotta i šefa istražiteljskog tima u predmetima protiv političkih i vojnih čelnika, Patricka Treanora, sastali su se s jednim od Mesićevih savjetnika koji im je predao evidenciju sastanaka i razgovora snimljenih na vrpcu u uredu bivšeg hrvatskog predsjednika. Dva dana poslije djelatnici Ureda tužitelja primili su prvi niz transkripata.”

Tome ću samo dodati da je Mesić jednom zgodom novinarima izjavio kako samo „bolestan um” može tvrditi da je Haagu dao transkripte iz Ureda predsjednika. I da su tu očitu neistinu mediji skrušeno primili, baš kao i očiglednu činjenicu da su istinski kreatori optužnica protiv hrvatskih ratnih zapovjednika upravo gospoda s Pantovčaka i iz Banskih dvora.

U istoj knjizi Carla del Ponte bilježi i svoju plodnu suradnju s Račanom: „Drugog svibnja analitičari Ureda tužitelja prevezeni su kombijem iz središta Zagreba u skrovište hrvatske vlade u Samoboru, gradiću zapadno od metropole, kako bi počeli potajno proučavati dokumente iz arhive paravojske bosanskih Hrvata. Svakog bi jutra djelatnici obavještajne agencije odani posttudmanovoj vladi iznosili svežnjeve dokumenata iz sjedišta agencije i prevozili ih u skrovište na pregled. Hrvati su analitičarski tim tužiteljstva

upozorili da nekoliko dana ne napuštaju skrovište čak ni da odu u trgovinu po sendvič, jer su se bojali da ih ne ugledaju protuđmanovski agenti i ne raskrinkaju cijelu operaciju.

Dvadeset trećeg svibnja tajna je provaljena. Jedne zagrebačke novine objavile su članak o operaciji prikupljanja dokumenata uz fotografiju skrovišta u Samoboru. U roku od nekoliko sati nakon te objave jedinice specijalne policije opkolile su sjedište obavještajne agencije i zapriječile pristup zgradi. Vlada se očito pribojavala da bi neloyalni podređeni mogli uništiti arhivu paravojske bosanskih Hrvata kako bi spriječili da najuvjerljiviji dokazi o umješanosti Hrvatske u rat u Bosni i Hercegovini ikada dođu do Haaškog tribuna-la i hrvatske javnosti. (...) 'Otpustit ću 200 policijskih dužnosnika', rekao je Račan. Zatim je najavio da će Vlada čitavu arhivu paravojske bosanskih Hrvata, uključujući i dokumente koji su potajno pohranjeni u Splitu i u hrvatskom Ministarstvu obrane u Zagrebu, prenijeti na čuvanje u Državni arhiv Republike Hrvatske i pobrinuti se da haaški istražitelji i analitičari imaju pristup dokumentima. Održao je riječ. U nekoliko sljedećih godina analitičari Ureda tužitelja pregledat će stotine tisuća spisa iz te arhive i odabrati deset tisuća koji će biti dodani sudskoj bazi dokaza."

Za one koji nisu čitali memoare Carle del Ponte reći ću samo još ovo: deseto poglavlje, koje je naslovljeno *Natezanje sa Zagrebom: od 1999. do 2007.*, i u kojem su opisani navedeni događaji, haaška je tužiteljica započela parafrazom jednog svog suradnika: „Srbi su kurvini sinovi, no Hrvati su podli kurvini sinovi.”

Salto mortale

Tjednik *Nacional* bio je jedan od onih medija koji su sustavno i temeljito blatili Gotovinu. U rujnu 2000. *Nacional* je izmislio kako su general Gotovina i admiral Domazet tobože prisiljavali generala Petkovića da lažno svjedoči u procesu protiv generala Blaškića i to na štetu optuženika. Istina je, međutim, bila posve suprotna. Petković je svjedočio u korist Blaškića. Ali je zato Stjepan Mesić bio svjedok optužbe u procesu Blaškiću, no taj je list to prešućivao, čak i onda kad je ta činjenica postala javna stvar.

Još u ožujku 2003. Srećko Jurdana se pjenio u svojoj kolumni zbog toga što „Vlada ne ulaže ni minimalni napor da fetišiziranog Tuđmanovog generala (Gotovinu) publici prikaže u realnom svjetlu”, a to znači kao pljačkaša i asocijalnog tipa (*Nacional* od 4. ožujka 2003.), aludirajući pritom na kampanju koju su protiv Gotovine mjesecima vodili *Feral Tribune* i *Jutarnji list*. Bila je to svojevrsna operacija u kojoj se od političkog bjegunca, koji je u narodu bio percipiran kao heroj i žrtva, htjelo napraviti kriminalnog bjegunca, drumskog razbojnika i mračnog tipa. Čak je

i razvikani *borac* za demokraciju, Denis Latin, u svojoj zbrkanoj i ne baš osobito pismenoj kolumni, galamio kako država treba udariti represijom na Gotovinine prijatelje i pomagače (*Nacional*, od 13. svibnja 2003.)... S očitom nakanom da se slika o Gotovini uokviri u poželjnu kriminalnu potjernicu i bjegunca za kojim traga „specijalni vod policije” i za čiju je *glavu* Račanova vlada raspisala novčanu nagradu od 350.000 kuna!

Ta je nakana, međutim, uspjela samo u glavama njezinih kreatora. Kako je izvijestio *Jutarnji list* (od 13. svibnja 2003.) na MUP-ov su telefon, nakon raspisivanja nagrade, stizale „uvrede, ali ne i informacije o Gotovini...”

I onda, odjednom – preokret. *Nacional* objavljuje Pukanićev intervju s Gotovinom, predsjednik Mesić se pridružuje toj medijsko-političko-obavještajnoj paradi, vičući kako je Gotovina žrtva bivše vlasti, da jamči za njega, da će ga primiti u svom uredu i tražiti da se preispita njegova optužnica!

Intervju s Gotovinom objavljen je 10. lipnja 2003., samo nekoliko mjeseci, odnosno tjedan dana, od spomenutih Jurdaninih i Latinovih invektiva. I nakon Mesićeve trogodišnje kampanje protiv Gotovine u kojoj je dokazivao kako „ratni zločinci moraju pred sud”. Štoviše, samo mjesec dana prije, predsjednik građanin se odbio susresti s Božidarom Kalmetom (tadašnjim zadarskim gradonačelnikom), rekavši kako ne može pristati na slikanje ispod fotografije osobe koju traže institucije države (tj. ispod fotografije generala Gotovine, koja je tada još visjela u zadarskom Poglavarstvu).

Sada je sve odjednom bilo drukčije. Gotovina više ne mora u Haag, dovoljno je da se pojavi u Uredu predsjednika države, da s Mesićem popije kavu i da od optuženika bude vraćen u status osumnjičenika te da ga se u tom svojstvu ispita. „On nije htio biti novi Blaškić koji je osuđen na 45 godina robije”, govori odjednom Mesić (*Jutarnji list* od 11. lipnja)... „Ako mi se general Ante Gotovina javi i osobno ću ga svakako primiti”, ističe za *Novi list* (13. lipnja). I u svom stilu dodaje: „Radikali rone krokodilske suze. Oni su ga nagovorili da bježi a ja da se pojavi.” Štoviše: „Pomoći ću Gotovini kao što sam pomogao Stipetiću...(i) učinit ću sve što je potrebno da mu se osigura kvalitetna i dobra obrana” (*Globus* od 13. lipnja).

U intervjuu koji je Gotovina dao u egzilu (navodno u Veneciji) između ostalog je rekao: „Otkad sam kao mladić ušao u Legiju stranaca živim u multietničkoj zajednici, naučio sam poštovati različitosti naroda, kultura, rasa... Vojnik sam, a vojničko ponašanje ne dopušta nikakvo izživljavanje nad ljudima, ne dopušta bezrazložno rušenje i paljenje kuća i protjerivanje.”

Zatim podsjeća da su 1998. haaški istražitelji tražili da razgovaraju s njim i da mu je to onemogućeno pod ponešto nejasnim okolnostima te da stoga nije imao priliku da se opravda pred istražiteljima, da prikupi dokumente. „...Nisam ni pomislio da bi se mogla podići optužnica a da me o tome, ni iz prijašnje, niti iz sadašnje vlasti, nitko ne obavijesti.” U tom kontekstu citira Zakon o obrani koji kaže da se „vojnika prvo treba obavijestiti o tužbi, onda osloboditi

čuvanja vojne i državne tajne i pripremiti za razgovor s istražiteljima”.

Gotovina je prvi put pozvan na razgovor s haaškim istražiteljima 9. travnja 1998., a drugi put je pozvan 6. svibnja te iste godine, ali tada u svojstvu osumnjičenika.

Ministar vanjskih poslova Mate Granić krajem te iste godine u izvješću Saboru je rekao da se Vlada dogovorila s Gotovinom da ne surađuje s Haaškim tužiteljstvom dok se ne riješi temeljno pitanje nadležnosti Haaga nad Olujom. Gotovina, međutim, u intervjuu tvrdi da se on ni sa kime o tome nije dogovarao te da mu je time uskraćena prilika da se već tada opravda. Zato smatra da bi ga se trebalo vratiti u status osumnjičenika i dati mu priliku da s istražiteljima razgovara u Zagrebu.

Bez obzira na taj sporni momenat, činjenica je da je u to vrijeme Hrvatska osporavala pravo Haagu da istražuje i procesuiru *Oluju*, i da – bez obzira je li se Granić dogovorio s Gotovinom ili nije – njegov razgovor s haaškim istražiteljima u takvim okolnostima nije bio moguć. Pogotovo jer je u to vrijeme bio u aktivnoj vojnoj službi – na funkciji glavnog inspektora Oružanih snaga. No u intervjuu Gotovina tvrdi da mu je time učinjena nepravda. Treba reći i to da je Vlada početkom 1999. i formalizirala takvu politiku spram Haaga, donijevši odluku da Haag nije nadležan za *Bljesak* i *Oluju*, a to je potvrđeno i *Rezolucijom* koju je Sabor donio u ožujku te iste godine. U njoj se navodi da su eventualna kaznena djela u tim operacijama u nadležnosti hrvatskog pravosuđa. *Rezoluciju* je, inače, potpisao Vladimir Šeks.

Na kraju intervjua Gotovina predsjedniku Mesiću daje podršku u vezi s incidentom u vojarni Dračevac u Splitu (gdje su ga u svibnju 2001. izvrijeđali): „Vojska mora poštivati instituciju predsjednika. Incident u Dračevcu smatram nedopustivim.”

Nema sumnje da je tim intervjuom predsjednik Mesić dobio ono do čega mu je i te kako bilo stalo: izjavu samog generala Gotovine da je za njegov današnji položaj kriva Tuđmanova politika, te podršku u sukobu s „radikalima”. U tom je sklopu bilo indikativno i, istodobno, ridikulozno da je *Nacional* (od 17. lipnja), dakle tjedan dana nakon intervjua, donio tekst pod naslovom: „Hrvatski blok prijeti Gotovini likvidacijom.” Uz trijumfalni dodatak: „Intervju generala Gotovine potpuno je razbio hrvatsku krajnju desnicu.”

Mediji su veličali predsjednika Mesića kao vrhunskog političkog mahera koji je praktički jednim potezom doveo najteži hrvatski problem do rješenja. Premijer Račan nije bio previše sretan tim soliranjem, a Haag je preko glasnogovornika Tužiteljstva hladno poručio: Ako je novinar mogao doći do Gotovine, onda može i hrvatska policija. A Carla del poručila: „Nema ustupaka za Gotovinu... Reakcija Stipe Mesića nije bila dobra... Gotovina ima samo jednu mogućnost – da se dobrovoljno preda ili da bude uhićen.” Goran Granić je sukladno tome dometnuo: „uhitit ćemo Antu Gotovinu ako se pojavi kod Mesića na Pantovčaku” ...Zatim počinje medijski rat.

Ivan Zvonimir Čičak u *Jutarnjem listu* (od 21. lipnja) piše da je „Mesićev pokušaj angažmana i zloupotrebe sluča-

ja Gotovina zbog vlastitih političkih interesa, kao što se moglo i predvidjeti, doživio neslavni kraj”. Tri dana kasnije odgovara mu Jurdana u *Nacionalu*: „Nacional je objavio razgovor s Antom Gotovinom, a EPH je – ignorirajući tu činjenicu – uzvratio razgovorom nametljivog humanitarnog egzibicionista s haaškom tužiteljicom kod koje je dotični zadnjih godina postao inventar, i začinio taj veličanstveni novinarski podvig Butkovićevom paušalnom agresijom na konkurentsku firmu. Spadalo Čičak i sprdnja Butković – Pavićev pop Ćira i pop Spira ujedinili su snage u ofenzivi protiv Mesića, Nacionala i Gotovine.”

Čak se i jedna Sanja Modrić, koja se prije deset dana zaletjela i hvalila Mesića kao najinteligentnijeg političara na na ovim prostorima, skrušeno ispravila: „Sve u svemu, Mesićeva televizijska šarada u velikoj je mjeri pokvarila njegov dobar start u slučaju Gotovina” (*Jutarnji list* od 27. lipnja).

Ukratko – da parafraziram gospodu Modrić – Mesić-*Nacionalova* operacija je neslavno propala. Gotovina je vrlo brzo shvatio da tu nešto smrdi i nadobudnog Pukanića ostavio na cjedilu, a s njim i Mesićevog tajnika i savjetnika za državnu sigurnost gospodina Bagića. Mesiće je ispaio smiješan, Bagić je otpušten iz Ureda predsjednika, Carla del Ponte je pojačala pritisak na Vladu, SAD raspisala nagradu od pet milijuna dolara za Gotovinu, Bruxelles zaprijetio stopiranjem članstva Zagrebu u EU, a *Globus* (od 26. rujna 2003.) nastavio s prljavim blaćenjem. Izmislivši priču da Gotovinu tobože na Siciliji skriva mafija, da ga je s njom povezao nekakav Tony Cascarino, Irac koji je bio pripadnik Tigrova i

kojeg je *Globus* proglasio Gotovininim prijateljem i intimusom, iako to nema nikakve veze s istinom. Mjesec dana kasnije isti je tjednik čak pronašao „Gotovininog mafijaša” i s njim napravio intervju koji je bombastično objavljen na naslovnici. Riječ je bila o nekom Ferdinandu Perrelli, koji je potom brzo pao u zaborav kao i mnoge slične izmišljotine. No bilo je važno održati tenziju.

* * *

Nekoliko tjedana prije intervjua u *Nacionalu*, rekao sam Gotovini kako nema nikakve dvojbe da bi mu itko mogao pomoći. Bez obzira tko dođe na vlast i bez obzira što će se dogoditi.

Bio sam uvjeren da je oportunitizam toliko duboko prožeo političku klasu u Hrvatskoj da se čak ni „radikali”, ako bi jednoga dana došli na vlast (a to je bilo posve isključeno), ne bi ponašali bitno drukčije od Račana ili Sanadera, koji je već u *slučaju Bobetko* pokazao svu svoju prevrtljivost i neiskrenost. Gotovina je to primio bez protivljenja, ali i bez komentara. Samo je rekao „vidjet ćemo”. Za četiri tjedna osvanuo je intervju u *Nacionalu*. Novinari su me nazvali istu večer kad je HTV objavio kratki razgovor s Pukanićem, u kojemu je ovaj najavio senzacionalni intervju. U prvi mah pomislio da to nije moguće, onda sam zvao Marijana Pedišića (jednog od Gotovininih odvjetnika), no nije mi se javio. Zvao sam ga desetak puta tu večer ali bez uspjeha. U jednakoj su situaciji bili i drugi odvjetnici. Nitko nije imao pojma. Jedino je Pedišić sve znao.

Moram reći da sam Pedišića poznao godinama, da smo bili dobri prijatelji, da sam ga doveo u Honos i upoznao s Gotovinom. Stjecajem okolnosti postao je jedan od njegovih odvjetnika, premda me je to pomalo začudilo. No unatoč tomu cijelo smo vrijeme bili vrlo bliski. Kad sam u jesen 2002. pisao knjigu „Mesiću i Račane zašto tako?“ pitao sam ga može li mi naći nekog sponzora koji bi pomogao izdavanju knjige. Odgovorio mi je da može pitati Hrvoja Petrača, budući da je ovaj već tada bio njegov klijent. Ništa mu na to nisam odgovorio. Danima je šutio, a onda sam ga – više iz znatiželje – ipak na to podsjetio. Odgovorio mi je da Petrač ne želi podržati ništa što napada predsjednika Mesića. Primio sam to na znanje i na tome je ostalo.

Također sam znao i da je u vrlo bliskim odnosima i s Pukanićem, premda o tome nikada nismo razgovarali, jer je on dobro znao što ja mislim o vlasniku *Nacionala*, a i što ovaj misli o meni. Prijateljstvo s Pedišićem bilo je mnogo dulje i nije imalo nikakve veze s politikom, premda smo silom prilika došli u poziciju da zbog Gotovine i u tom pogledu postanemo prisni.

Od one večeri kad mi se ni nakon desetak poziva nije javio, nikad više nisam okrenuo njegov broj telefona i nikada s njim nisam progovorio ni jednu riječ o Gotovini. Viđao sam se s njim na večerama na koje bi jednom mjesečno dolazili naši zajednički prijatelji iz mladosti, ali je između nas ostao zid sve do njegove tragične smrti. Nisam se ljutio, volio sam ga i dalje, ali više nisam vidio nikakvog smisla da o toj temi razgovaramo.

Moje je duboko uvjerenje da je Pedišić nagovorio Gotovinu da dade intervju Pukaniću, vjerujući da bi to možda moglo koristiti generalu. I dakako, njegovu klijentu Petraču koji je, kako sam mogao zaključiti, bio u *stanovitim* odnosima s predsjednikom Mesićem i imao, ili se nadao da će imati, njegovu političku zaštitu.

Osim toga i Mesićev savjetnik Bagić bio je u prijateljskim odnosima s Petračom (kućni prijatelji) tako da je to zapravo bio krug ljudi koje su povezivali isti interesi. Zbog toga su svi drugi bili isključeni. U tom smislu to je bila krajnje konspirativna akcija, bazirana na parcijalnim interesima i, svakako, posve iluzorna u smislu razrješenja generalova problema.

Gotovina je pak bio u teškoj situaciji, vidio je da se ništa ne događa, Sanader i njegov HDZ već su jasno pokazivali da neće mijenjati politiku prema Haagu, i što je mogao? On nije pobjegao da se nikad ne vrati. On je zapravo čekao da se ljudi otrijezne, da shvate da ni za koga nije opasnost, da nema nikakve političke ili bilo kakve druge ambicije i da mu je jedino stalo da država i njezine institucije učine neki korak u pravcu olakšavanja njegove situacije. To više što je bio posve uvjeren da je nedužan i da naprosto ne može biti istina da je na takav način ostavljen na cjedilu. Mesić se posredstvom Pedišića koji je imao kontakt s Gotovinom, pokazao kao zadnja, ili jedina prilika, da se nešto promijeni.

Iskreno govoreći, čudio sam se toj njegovoj naivnosti iako sam ga posve razumio. Kad se čovjek nalazi u takvoj situaciji, drukčije rezonira nego netko tko mirno i staloženo

analizira poteze i procjenjuje prilike. Kad to kažem mislim prije svega na intervju *Nacionalu* koji je bio previše javna predstava a da bi mogao polučiti bilo kakav ozbiljniji rezultat za samog Gotovinu. Intervju je, u prvom redu, trebao popraviti ugled predsjedniku Mesiću, jer ako tako o predsjedniku govori odbjegli general, ako u njega polaže nade, onda stvari stoje drukčije nego što se misli.

Ali ta javna parada istodobno je bila uvreda za Carlu del Ponte, jer ju stavlja pred gotov čin. Predsjednik jedne države, koji se netom *probudio* i želi popiti kavu s odbjeglih Gotovinom, javno joj postavlja uvjet da optuženika vrati u status osumnjičenika, da ga se ispita u Zagrebu... A za sve ostalo on sam jamči... Apsolutno diletantski, lišeno realiteta i izvan svake normalne diplomatske prakse. Da se doista htjelo pomoći Gotovini, da je cilj bio da se uistinu nešto ozbiljno postigne u Haagu, jedini primjeren put bio da se sve izvede u dogovoru s Carlom del Ponte, tajno, a to znači iza leđa javnosti. Takav bi angažman, pod stanovitim uvjetima, možda i dao nekakav rezultat, ali što bi tada od toga imao predsjednik Mesić?

Vjerujem da je Gotovina to vrlo brzo shvatio, jer je stvar propala za manje od dva tjedna. Njegov mu je instinkt rekao da stvari ne idu u dobrom pravcu, a koliko znam, bio je ljut i zbog nekih neautoriziranih djelova intervjuja, no to sada i nije toliko važno.

Moj je dojam bio i onda, kao što je i sada, da su glavnu korist od tog intervjuja trebali imati predsjednik Mesić i Petrač, a tek onda eventualno Gotovina. Ako i to nije pre-

optimistički. Jer ipak je teško povjerovati kako je predsjednik države bio takav diplomatsko-politički diletant. I da je stvarno vjerovao da će spasiti Gotovinu onakvom *kauboj-skom akcijom* i time razriješiti taj težak, i zbog protoka vremena i osobitih okolnosti, toliko delikatan problem. S druge strane vjerujem da je Pedišić bio žrtva vlastite naivnosti i situacije u kojoj se i sam našao, i da mu je iskreno bilo žao što nije uspio pomoći Gotovini. To su, dakako, moja nagađanja, jer o tome nikad s njim nisam razgovarao.

Nakon što je stvar bespovratno propala, Mesić je bacio dodatno svjetlo na svoje stvarne motive. Za *Novi list* (od 22. veljače 2005.) izjavio je da Gotovina „nije patriot pa ga valja uhititi” i uskratiti mu mirovinu. Dva tjedna kasnije u *Nedjeljnom Jutarnjem* otkriva: „Gotovinu sam htio pozvati na kavu kako bi ga policija iz moje pratnje odmah uhitila.” A za bruxelleski *European Voice* (prema pisanju *Jutarnjeg lista* od 7. ožujka) je izjavio: „Ante Gotovina je hrvatski Bin Laden.”

Tome svakako nije potreban nikakav komentar, ali bih nekoliko riječi kazao o Mesićevim *radikalima*, toj *crnoj desnici* koja je tobože nagovarala Gotovinu na bijeg i njegovu situaciju koristila za destabilizaciju vlasti, ili čak njezino rušenje. Kao prvo, takve desnice nije bilo, jer za to nisu postojala nikakva sredstva, a ni organizacijske mogućnosti. Drugo, ljudi se nisu solidarizirali s Gotovinom radi političkih motiva ili nekakvih subverzivnih programa, nego zbog uvjerenja da se progoni pravednik i čovjek koji ima velike zasluge za oslobođenje domovine. Osim toga, Gotovina po svojoj vokaciji nije bio čovjek koji bi pripadao bilo kakvim

radikalnim krugovima. Iako je govorio da kad se čovjek nađe u nevolji, da mu tada vrijedi samo ono što je prije toga učinio i organizirao, nikakvu organizaciju, štab ili slično nije za sobom ostavio. Čak nije ni ovlastio ljude koji će govoriti u njegovu ime, ako se izuzmu odvjetnici. Zbog toga je i bilo toliko zabuna i tragikomičnih *otkrića* u medijima u vezi s njegovim tobožnjim jatacima i pomagačima, a koji s njim najčešće nisu nisu bili ni u kakvoj stvarnoj vezi.

Također ne odgovara činjeničnom stanju da je njegov intervju *Nacionalu* razbio antimesićevesku desnicu, jer svaki čovjek kome je do Gotovine stalo, morao se radovati svakoj šansi, svakoj prilici koja bi generalu olakšala položaj, bez obzira stoji li iza toga Mesić ili netko drugi. Napokon i svi naponi njegovog – u biti – neformalnog kruga bili su usmjereni na to da konačno državne institucije stanu iza njega i isprave tragičnu pogrešku. Druga je stvar, međutim, što je Mesić-Pukanićeva operacija od početka bila prozirna politikantska parada u kojoj je predsjednik građanin htio zaraditi poene, i to baš na desnici, kako bi si prekosutra osigurao još jedan predsjednički mandat.

Hrvatski Poncije Pilat

Vrlo brzo poslije pobjede na izborima krajem 2003., Sanader je pokazao velikodušnost. Njegova je vlada izvršila naredbu Općinskog suda u Zagrebu i Gotovininim odvjetnicima predala tražene dokumente. Tako je novi premijer pokazao da može i da hoće učiniti ono što stari nije htio, iako je morao. U javnosti, ili točnije – u dijelu javnosti – taj je potez primljen s vidljivim odobravanjem, pa i s nadom da će se promijeniti odnos prema odbjegli generalu. Međutim, bio je to samo jedan u nizu Sanaderovih manevara. Ne kažem da on time nije pomogao Gotovini, ne kažem da kasnije – pod njegovim *imprimaturom* – nije omogućeno i prikupljanje novca za obranu generala, da Vlada nije omogućila financiranje njegove obrane... Također mi nije ni na kraj pameti da na bilo koji način omalovažim te i takve geste i poteze, jer su oni – objektivno – značili stvarnu pomoć, pogotovo nakon što je Gotovina završio u haaškom pritvoru. Međutim, sve to nije imalo veze s opredjeljenjem, stavom, linijom – s onim što bi se moglo nazvati *novom politikom* prema Haaškom sudu.

Sanaderova vlada je predala dokumente Gotovininim odvjetnicima tek nakon što je za to dobila odobrenje haaške tužiteljice Carle del Ponte. O toj je činjenici izvijestio i *Globus* (od 9. siječnja 2004.). Vlada je dobila *placet* jer je između Sanadera i Carle del Ponte proradila kemija. O kakvoj je kemije riječ, kasnije su pokazali pompozni dočeci haaške tužiteljice u Zagrebu, uključujući tu i besmislene blokade prometa kao i snishodljivost Banskih dvora (naravno, i Pantovčaka), ali i javno iskazivana srdačnost posve neprimjerna okolnostima, takoreći puzavost, pomiješana sa skrušenošću kakvu ne poznaju samosvjesne i uljuđene demokracije.

Sanader je bio maher za političku ekvilibristiku. Na prosvjednom skupu za Norca u Splitu zajamčio je kako Hrvatska neće „svoje najbolje sinove” ostaviti na cjedilu. Malo iza toga, u krizi oko Bobetka, odigrao je ulogu Račanovog trojanskog konja i zajedno sa Šeksom i Hebrangom onemogućio interpelaciju u Saboru čiji je cilj bila izmjena Ustavnog zakona o suradnji s Haaškim sudom. A u izbornoj kampanji 2003. pustio je svoje pobočnike da govore o toj vrućoj i nezgodnoj temi: Jadranka Kosor je u jednom intervjuu rekla kako je HDZ svjestan svoje odgovornosti i da bi izručio Gotovinu. Dva dana kasnije Ivan Šuker je to opovrgao na radijskom sučeljavanju u Sisku i zajamčio da „HDZ neće izručiti” generala. Svjesno stvarajući konfuziju i istodobno takav politički okvir u kojemu je svaka opcija moguća. Kad sam Šukeru u navedenoj emisiji (u kojoj sam sudjelovao) rekao da Jadranka Kosor tvrdi suprotno, samo se nasmijao i šutke prešao preko moje opaske.

Sanader je došao na vlast na valu obrane „najboljih hrvatskih sinova“, a s vlasti otišao kao njihov najuspješniji progonitelj. Učinio je ono što se Račan ni u snu nije usudio učiniti, i to s osmjehom na licu i u maniri državnčkih *velikana*. Aplauz, koji je za to dobio, na kraju se pokazao kao mrlja na Hrvatskoj i na njegovu političkom i ljudskom karakteru, ali i kao mrlja na njegovim ministrima, državnim tajnicima i napose samom HDZ-u.

Prema pisanju *Jutarnjeg lista* (od 11. ožujka 2004.) za vrijeme Račanove vlade tajne službe i policija proveli su oko 480 akcija potrage za Gotovinom. Nijedna od njih nije dala nikakav rezultat, a neke su ispale posve smiješne, kao na primjer potraga za generalom na *Hajdukovu* gostovanju u Mallorci u Španjolskoj početkom rujna 2001. Tobože je tamo išao s navijačima splitskih *bilih*.

Za razliku od takvih – dobrim dijelom diletantskih operacija – Sanader je premijerski staž započeo u znaku visoke tehnologije. U Hrvatsku je dopremljen super-kompjuter Watson, koji je obavještajnim službama trebao omogućiti brže i efikasnije hvatanje Gotovine. Riječ je o analitičkom programu koji omogućuje sofisticirane računalne pretrage kakvima se služe Amerikanci za otkrivanje Al'Qa'ide.

Nešto više od pola godine nakon što je Račan izgubio izbore, *Globus* je otkrio ono što je bila javna tajna i što su mediji uglavnom ignorirali ili osporavali: Račan „nikad nije priznao da je, pod međunarodnim pritiscima potkraj 2002., pokrenuo formiranje posebnog istražiteljskog tima za pronalaženje Gotovine“. Na čelu tog tima bio je ravnatelj

policije Ranko Ostojić koji je vrlo tijesno surađivao s britanskom tajnom službom MI6. Ta je suradnja dogovorena početkom 2003. na razini dviju vlada i to pod kodnim imenom *Cash*. Zbog toga je došlo i do „obračuna obavještajaca” (*Večernji list* od 27. studenog 2004.). Zapravo se radilo o obračunu Tureka i Bagića s jedne strane i Ostojića, s druge (no to izlazi izvan okvira ove knjige).

Sanader je, naravno i u toj točki nadmašio Račana (o čemu će još biti govora), provodeći svojevrсни teror nad Gotovininim prijateljima pa i nad obitelji. Gotovinina supruga je dobila otkaz u Ministarstvu obrane, a Hebrang joj se *ispričao*, rekavši da Vlada nema kamo, jer tako hoće Europska unija. Policija je počela s pretresima stanova i privođenjem Gotovininih *jataka* što je *Večernji list* (od 24. rujna 2004.). objavio na prvoj stranici pod velikim naslovom: „Lov na Gotovinu”, i s nadnaslovom: „Pretresi i hapšenja u Zadru i Zagrebu”.

Tri mjeseca ranije, Carla del Ponte osokolila je premijera ocjenom da je „ispunio sve što smo od njega tražili” te proročanski zaključila: „Ova je vlada spremna prihvatiti naše instrukcije što treba učiniti da se Gotovina pronađe.”

Ni mediji nisu zaostajali. Iako je šef Protuobavještajne agencije Franjo Turek smijenjen, a kasnije i istraživan zbog neovlaštenog prislušivanja, zlorabe položaja i ovlasti te bio na glasu kao smutljivac, mediji su obilato koristili njegova „tajna izvješća” kako bi *demistificirali* Gotovinu i prikazali ga kao teškog kriminalca. *Jutarnji list* (od 13. kolovoza 2004.) senzacionalistički je pisao kako su generali Ante Go-

tovina i Ante Roso tobože krijumčarili drogu i oružje u Hrvatsku. A nekoliko mjeseci kasnije objavio i ovu tendencioznu svinjariju: „Gotovinin prijatelj Tony Cascarino opljačkao 26,5 milijuna funti?”

Čak da je taj Cascarino i bio prijatelj Gotovine, a nije, kao što je već rečeno i kao što mogu posvjedočiti Gotovini- ni suborci, štoviše, nije mu bio ništa – kakve bi veze imala ta pljačka s Gotovinom? I još s upitnikom! Je li namjera bila da ga se ocrni makar sugestijom kad već nema činjenica? To više što je istina da je Cascarina izmislila britanska obavještajna služba kako bi britanska vlada mogla legitimirati svoj izniman interes za Gotovininu hvatanje (a onda i kažnjavanje). Zato su naprije izmislili da je Cascarino jedrilicom prebacio Gotovinu u Italiju gdje mu je potom „zaštitu pružio kum sicilijanske mafije, Remi d’Mico”(?!). Naravno, više je verzija takve gluposti objavljeno u našim *uglednim* novinama, da bi početkom siječnja 2005. *Jutarnji list* ponovno *odigrao* na tom valu svojim senzacionalnim *otkrićem*: „Britanci traže Gotovinu jer je naoružavao Pravu IRA-u”, dodajući kako tajna služba MI6 tvrdi da su vođe Prave IRA-e otišli potkraj 90-tih u Bosnu po oružje i naoružali se do zuba. Naravno, Cascarino je u toj priči pripadnik IRA-e povezan s tim švercom oružja i (tobožnji) Gotovinin prijatelj.

Kako to obično biva, mnogo kasnije, bivši povjerenik za proširenje Europske unije, Günther Verheugen, za njemačke je medije razotkrio tu prizemnu igru, rekavši da je „Hrvatska, ironično, zaostajala zbog čudnih sumnji da štiti i krije Gotovinu” i da bi „Hrvatska već bila članica EU da

nas jedna tajna služba jedne države EU nije sve izludjela tim pričama”. Verheugen je, naravno, mislio na Veliku Britaniju i MI6 te sve one izmišljotine koje je ta služba o Gotovini plasirala u javnost. Dio hrvatskih medija u tome joj je zdužno asistirao, a Račan i Sanader dopustili da operiraju po Hrvatskoj sa svojim špijunskim vozilima.

Čitatelj se vara ako misli da je to sve. Jedva mjesec dana kasnije *Jutarnji list* ima novo otkriće pa se pita: „Je li general Gotovina bio francuski agent u Hrvatskoj vojsci?” Uz pripovijest „kako je legionar postao kriminalac”, naširoko se govori o tome kako je pljačkao, drogirao se, izazivao neredu sve skupa, počinio „niz nasilnih zločina u Francuskoj”. A Butković u komentaru te prežvakane obavještajne namještaljke zaključuje: „Dakle, sada je jasno da je Ante Gotovina, navodni veliki ratni heroj, umirovljeni general Hrvatske vojske i jedan od najtraženijih haaških bjegunaca, zapravo osuđivani kriminalac. Riječ je o materijalnoj činjenici.”

Tu je pripovijest, kako sam već naveo, razglasio *Feral Tribune*. *Jutarnji* ju je objeručke prihvatio budući da je pristajala u scenarij ocrnjivanja Gotovine i onoga što se spremalo, a o čemu će još biti riječi. Cijela ta stvar zasluživala bi raspetljavanje koje nije moguće u ovoj knjizi, a niti je moguće bez izravnog uvida u obavještajno-političke obračune za vrijeme Mitterandove vladavine. Istina o tome skrivena je u francuskim obavještajnim dokumentima i arhivima. Ipak neki fakti dovode u sumnju Butkovićeve „materijalne činjenice”. Naime, nekoliko mjeseci prije nego što je pobjegao iz Hrvatske, Gotovina je u francuskom veleposlanstvu

u Zagrebu produljio svoju francusku putovnicu. Bi li to bilo moguće da je bio pljačkaš i to još u bijegu od francuskog pravosuđa, kako su to „materijalno-činjenički” utvrdili *Feral* i *Jutarnji*? Bi li Gotovina usred rata uspio angažirati instruktore francuske vojske u novoutemeljenom obučnom centru u Šepurinama kod Zadra i tijesno surađivati s Francuskim ministarstvom obrane, da je uistinu bio bjegunac od francuskih zakona, prononsirani pljačkaš i kriminalac? Bi li jedna takva krupna činjenica iz Gotovinine biografije – kad bi bila „materijalna činjenica” – uistinu mogla ostati posve nepoznata predsjedniku Tuđmanu i drugima hrvatskim dužnosnicima pa i obavještajnim službama? Napokon, kako to da nijedan francuski diplomat, nijedan aktualni francuski političar nikada nije htio komentirati otkrića *Ferala* i *Jutarnjeg*, nego su to činili jedino penzionirani i manje važni francuski pravosudni i policijski činovnici?

Zanimljivo je da su se ta i druge *legende* održale i mnogo godina kasnije. U jesen 2010. Ivica Đikić, Davor Krile i Boris Pavelić objavili su knjigu pod naslovom *Gotovina stvarnost i mit*. U tom nadasve *mitologiziranom* štivu što ga izdavač (Goldštajnov *Novi liber*) reklamira kao vrhunsko publicističko štivo, Gotovina je prikazan kao jedan od „pristiglih legionara (...) koji su za novac bili u stanju napraviti sve što se od njih traži” i koji su tvorili „kriminalno jezgro” u Hrvatskoj vojsci. Trojac, koji se već prije toga izbrusio u *Feralu* i drugim *objektivnim* tiskovinama, Gotovininu motivaciju da se uključi u obranu zemlje, po već poznatoj špranci, svodi na njegove tobožnje „tajne i unosne

poslove”, „neobuzdan i raskalašen život”, na *činjenicu* da je Šepurine pretvorio u „lokalitet na koji su, morskim i zračnim putem stizale velike pošiljke heroina i kokaina, koje su se zatim distribuirale po Dalmaciji i Hercegovini”... da je švercao oružje i drugovao s profesionalnim ubojicama... Sve u svemu, istraživači suvremenih hrvatskih mitova zaključuju da je „Ante Gotovina tokom rata bio blizak s družinom koja je rat iskoristila za uspostavu različitih krijumčarskih lanaca u kojima se vrtio vrlo ozbiljan novac”, te da je odgovoran za ratne zločine koji su počinjeni u svim oslobodilačkim operacijama koje je vodio: *Ljeto'95, Oluja, Maestral* i *Južni potez*.

Ali vratimo se osnovnoj priči. Sanaderu su trebale „materijalne činjenice” i *Jutarnji* ih je obilato pružao. Krajem veljače 2005. taj je isti list izvijestio kako po diktatu Carle del Ponte Vlada uništava mrežu potpore Anti Gotovini unutar hrvatskih institucija, obustavlja isplatu vojne mirovine Gotovini, stvara javnu atmosferu koja bi dovela do uhićenja.

Nema nikakve sumnje da su Butković & co. bili ne samo obožavatelji Sanadera i njegovog *novog stila*, nego i njegovi neformalni glasnogovornici. Butković se hvalio svojim kontaktima s premijerom i njegovim najbližim suradnicima, pa je i logično da je stvarao atmosferu koja je trebala Sanaderu. Da je takvo što činio Račan (zapravo u tako *velikom stilu* i s toliko odlučnosti) to bi bilo donekle razumljivo. Račan nije dobio izbore 2000. s Gotovinom u ustima, sa svetim Domovinskim ratom u koji se ne smije dirati, s „hrvatskim

najboljim sinovima” koje nitko neće slati u Haag, nego s jasno proklamiranom alternativom jednom *omraženom režimu*, dakle, s detudmanizacijom na zastavi. Utoliko je Račan u cijeloj toj hrvatskoj tragediji bio pošteniji od Sanadera. Svejedno je li oklijevao jer se bojava reakcija javnosti, umišljenog državnog udara, ili ga je pekao kompleks nedovoljno dokazanog hrvatstva. Što god bilo, Račan je u svojem obmanjivanju javnosti, prizemnim manipulacijama, pa i *crimenu* što ga je počinio u odnosu na Gotovinu, ipak bio časniji, ako taj izraz nije pretjeran za ono što je činio. Sanader i njegovi najbliži suradnici u hrvatsku su politiku, međutim, unijeli besprimjerno prijetvorništvo, zavodjenje i beskrupuloznost koja je nanijela neprocjenljivu štetu javnom moralu, a o političkom da se i ne govori.

Stvar je utoliko gora što je Sanader igrao na kartu svog neupitnog *patriotizma*, na kartu državotvornosti HDZ-a, njegovih zasluga u stvaranju hrvatske države i s te pozicije postupio kao hrvatski Poncije Pilat. Time, naravno, svi oni koji su ga podržavali i davali mu svoj glas, nisu amnestirani od odgovornosti, jer nije samo nemoralan onaj koji drugoga prevvari, nego i onaj koji se lako daje uvjeriti da prevara i loše postupanje imaju neko *više* značenje.

Samu srž te politike na egzemplaran je način formulirao Vladimir Šeks, izjavom da Gotovinu treba „locirati, identificirati, uhititi i transferirati” u Haag. Odabir riječi pokazao je ne samo odlučnost Banskih dvora i Pantovčaka da se napokon *eliminira* taj slučaj, nego i svu brutalnost političkog diskursa nove vlasti. Šeks je to rekao na konferenci-

ji za novinare 2. ožujka 2005. i to u svojstvu predsjednika Sabora. Neću ulaziti u to zašto je baš Šeks na sebe preuzeo ulogu *glasnogovornika* Vlade i Pantovčaka, pa ni to je li za taj čin bio psihološki i emocionalno *najprikladniji*. U svakom slučaju on se sam gurnuo u tu poziciju. Kasnije se opravdavao da je samo prenio ono što je 4. veljače te iste godine, dakle mjesec dana ranije, zaključilo Vijeće za nacionalnu sigurnost, te da za tu formulaciju odgovornost snose premijer Sanader i predsjednik Mesić. No bez obzira na svu tu njegovu kasniju verbalnu akrobaciju, ostaje činjenica da nikada nitko, pa ni Sanader, ni Mesić, nisu javno upotrijebili izraze koje je – s toliko cinizma, surovosti i dijabolične bezdušnosti – ispalio Šeks.

Pet godina kasnije Šeks je u intervjuu za večernjakov *Obzor* priznao da je opsjednut tom izjavom o Gotovini, da ga ona „već dugo vremena muči” i to najviše zato „jer, kraj ogromnog uvjerenja hrvatskog naroda i hrvatske javnosti da je general Gotovina heroj Domovinskog rata i hrvatski heroj, ne želim nositi stigmu da sam njegov krvnik”. Ovdje nas ne bi trebale zanimati Šeksove političke *traume* i razlozi zašto je tako dugo čekao da sve to obznani i odgovornost svali na (sada već odbjeglog) Sanadera i penzioniranog Mesića. Ovdje nas u prvom redu zanimaju činjenice, a one su sljedeće. Na toj sjednici, na prijedlog premijera Sanadera i predsjednika Mesića, Vijeće je „donijelo zaključak da se aktiviraju sve aktivnosti prema lociranju, uhićenju i predaji Haagu generala Gotovine”. Druga važna činjenica tiče se sudionika tog povijesnog sastanka. Šeks ih je pobrojio ovim

redom: predsjednik Republike Stjepan Mesić, predsjednik Vlade Ivo Sanader, ministar unutarnjih poslova, pokojni Marijan Mlinarić, ministar obrane Berislav Rončević, ministar vanjskih poslova Miomir Žužul, ministrica pravosuđa Vesna Škare-Ožbolt, načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga Josip Lucić, glavni državni odvjetnik Mladen Bajić, savjetnik predsjednika za nacionalnu sigurnost Imra Agotić, ravnatelj Vojno-sigurnosne agencije, sada pokojni Gordan Čačić, ravnatelj Obavještajne agencije Veseljko Grubišić, ravnatelj Protuobavještajne agencije Tomislav Karamarko, ravnatelj policije Ivica Franić, predstojnik Ureda predsjednika RH Davor Božinović, predstojnik Ureda za nacionalnu sigurnost Vladislav Pivčević (i, naravno, predsjednik Sabora, Vladimir Šeks). Treća činjenica je da je „na dnevnom redu bila suradnja s Međunarodnim kaznenim sudom u Haagu – izvješće o dosadašnjoj suradnji Republike Hrvatske s Haagom i intenziviranje i operacionalizacija daljnjih aktivnosti”. Četvrto, „predsjednik vlade Sanader predočio je članovima Vijeća i svim nazočnima pitanja o kojima nedvojbeno ovisi donošenje odluke o datumu početka pristupnih pregovora za ulazak Hrvatske u Europsku uniju. Posebno je naglasio koliko bi za Hrvatsku bilo štetno odgađanje datuma početka pregovora. Početak pregovora bio je predviđen za 17. ožujka 2005. godine.”

Šeks dalje citira Sanaderovu ključnu rečenicu: „Stoga je u ovom trenutku ključna zadaća, koja stoji ispred MUP-a, sigurnosnih službi i svih ostalih mjerodavnih tijela Republike Hrvatske – locirati, uhititi i izručiti umirovljenog genera-

la Gotovinu u Haag.” Pa to još jednom ponavlja: „Na prijedlog Stjepana Mesića, predsjednika RH, i dr. Ive Sanadera, predsjednika Vlade RH, predloženi su zaključci koji glase: „Na temelju naloga predsjednika RH i predsjednika Vlade RH, sva mjerodavna tijela moraju maksimalno intenzivirati i operacionalizirati aktivnosti glede lociranja, uhićenja i izručenja generala Gotovine’.”

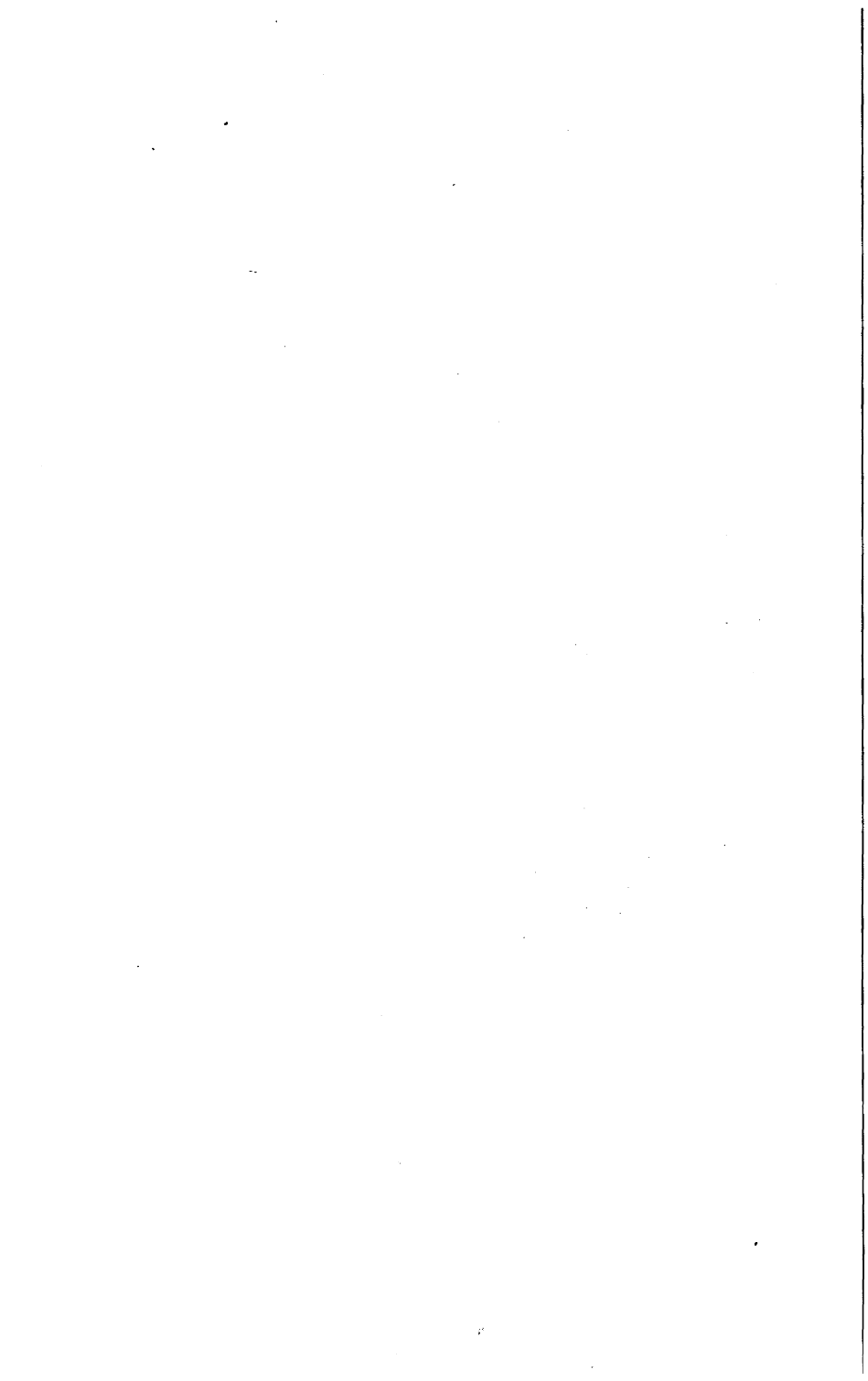
Tko ima želudac pročitati cijeli Šeksov intervju u *Obzoru* neka to učini, a ja ovdje s mukom bilježim još samo nekoliko njegovih rečenica: „Doista mislim da je on (Gotovina, op. N.I.) heroj Domovinskog rata. Poznajem ga i znam njegovo djelovanje. Cijela je ta optužnica politikantska, haaško Tužiteljstvo je sebi uzelo za pravo da kroji politiku. To je čisto politička optužnica. Prema svim dosadašnjim dokazima, kad bi to bila poštena sudska odluka, na temelju dokaza, na temelju pravde, trebala bi biti oslobađajuća presuda.”

Šeks je (dok ovo pišem) još uvijek jedan od najutjecajnijih hrvatskih političara, potpredsjednik Sabora i u samom vrhu HDZ-a. Ima li išta strašnije od toga da čovjek na toj poziciji izrekne takvo priznanje? Da prizna da su Gotovinu locirali i dali uhititi premda su znali da je nevin i da je heroj Domovinskog rata? I predali ga jednom, kako Šeks priznaje, političkom sudu koji si je „uzeo za pravo da kroji politiku”?

A koje su si pravo uzeli Sanader, Šeks i ostali? Ako je država zbog tobože *viših ciljeva* spremna nevine ljude slati u ralje političkih sudova, uništavajući time njihove živote i živote članova njihovih obitelji, i ako je spremna preuzeti stigmu koju takve politikanske presude bacaju na cijela poko-

ljenja, onda se postavlja pitanje: Kakva je to država? Kakva je to *politička elita* koja sve to čini u njezino ime? I ne bi li demokratska država u prvom redu trebala štititi prava pojedinaca, a osobito pravo nevinih i *izloženih* pojedinaca i to usprkos i unatoč svim *višim interesima* ovoga svijeta?

Nakon što je pobjegao sa svoje premijerske funkcije, Sanader je izjavio da je to učinio zato jer nije htio zbog Europske unije trgovati teritorijem. I time, bez obzira na iskrenost te izjave, neizravno potvrdio da je, nasuprot tome, bio spreman, zajedno s kompletnim državnim vrhom i državnim aparatom, trgovati sa sudbinom hrvatskih građana. Posljedice te politike danas se vide i u činjenici da je Gotovina već više od pet godina u Haagu, a da Hrvatska još uvijek nije postala članicom EU. I da je i Sanader dospio u pritvor i čeka (dok ovo pišem) da bude transferiran, nakon što je lociran, identificiran i uhićen. Gotovinina nevinost i ono što mu je učinjeno time poprimaju još tragičnije razmjere, a *viši se interesi* pokazuju kao ono što najčešće i jesu – prizemna motivacija i, u Sanaderovom slučaju, kao iluzorna nada u *amnestiju*.

Veži konja gdje ti gazda kaže

Nekoliko dana prije sjednice Vijeća za nacionalnu sigurnost na kojoj je *nedužni* Šeks bio samo *promatrač*, održan je još jedan sastanak. Sastali su se predstavnici tajnih službi, a u javnost je procurila vijest kako su na tom sastanku bili i američki i britanski obavještajci te da je osobito aktivan bio Britanac. Hrvatska je mala zemlja i uglavnom se sve dozna. Osim toga, Hrvatska je zemlja u kojoj je predsjednik države prvi u velikom stilu počeo dostavljati tajne dokumente medijima i bjelosvjetskim spadalima (poput već spomenutog britanskog novinara). Listovi kao što su *Nacional* i *Feral Tribune* mjesecima su objavljivali strogo čuvane tajne i ništa se nije dogodilo. Nitko za to nije odgovorio, nijedan sudski proces nije pokrenut. Tobožnji interes javnosti instaliran je kao novo božanstvo i u ime njega nekažnjeno se blatilo političke protivnike ili predšasnike na političkoj funkciji. Tako je stvorena jedna osobita *kultura* ležernog odavanja državnih tajni koja je i danas prisutna kroz najsofisticiranije oblike curenja informacija, doušničkih i kontradoušničkih indiscrecija. *Nacional* je 16. rujna 2008. objavio članak o tome kako je na čelu misije MI6 u Hrvatskoj bio njezin časnik

Christopher Looms, koji je formalno radio za Međunarodni kazneni sud za ratne zločine u Haagu. Dodajući kako su tu obavještajnu mrežu, koja je kasnije raspuštena zbog „prljavog posla ili loše obavljenog posla”, sačinjavali i neki hrvatski policajci (primjerice Ranko Ostojić) i novinari (primjerice Gordan Malić, Ivan Zvonimir Čičak, Ivica Đikić, Denis Kuljiš, Zoran Šprajc, Željko Peratović, Davor Butković). Pritom su ti novinari, kako navodi *Nacional*, imali zadaću da u medije plasiraju izmišljotine poput onih da se Gotovina skriva u Hrvatskoj ili u Bosni i Hercegovini, uključujući tu i one da je kriminalac, da je švercao oružje za IRA-u, da je povezan s talijanskom mafijom i sl.

Zbog svega toga potrajat će još dosta vremena dok se ne razjasne sve stvarne i izmišljene aktivnosti hrvatskih i drugih tajnih službi, a među njima i one koje svakako neće biti na ponos državi i njezinoj demokratskoj vlasti. Na sastanku koji spominjem, predstavnik britanske obavještajne službe je zatražio da se maksimaliziraju aktivnosti u otkrivanju skrovišta generala Gotvine te identificiraju njegovi pomagači. U tu svrhu Britanac je predao *non-paper* koji je kasnije više ili manje realno opisan u medijima u sklopu Akcijskog plana Vlade kojem je jedini cilj bio – hvatanje Gotvine. *Večernji list* od 4. svibnja 2005. objavio je kako je lov na Gotovinu, koji je najavljen Akcijskim planom u šest točaka, ustvari ispunjavanje zahtjeva iz britanskog *non-papera*. U vezi s tim, *Večernji* navodi da je jedan od zahtjeva bio i javno izjašnjavaње ljudi iz političkog i državnog vrha da podržavaju Gotovino uhićenje te da je premijer Sanader to već ostvario, izjavivši za BBC da bi osobno uhitio Gotovinu.

List dalje navodi da Akcijski plan obuhvaća i praćenja Gotovinih odvjetnika te podizanje kaznene prijave protiv odvjetnika Pedišića zbog navodne upetljanosti u krivotvorenje Gotovinine putovnice. Te niz akcija protiv *zadarske mreže* i njegovih prijatelja.

Osim toga, britanski *non-paper* sadržavao je i neke druge zahtjeve. Jedan od njih je da se po svaku cijenu pridobiju određeni aktivni časnici Hrvatske vojske kako bi surađivali s obavještajnim službama u otkrivanju generala. Ukoliko na to ne bi pristali, mora ih se odmah otpustiti iz aktivne službe i progoniti pred vojnim sudom u montiranom procesu. Isti postupak revni su Britanci tražili i za Gotovinine prijatelje, posebice one iz *zadarskog kruga*. A to znači: pridobiti ih za suradnju, ili ih izvesti pred sud i kazneno goniti. Istom metodom trebalo je slomiti i neke poslovne ljude za koje se sumnjalo da pomažu Gotovini. Zanimljivo je da su Britanci tražili i da se zastrašuju neki suci koji su navodno bili povezani s *krim-miljeom*, a potom, kad više ne budu imali kamo, da ih se prisili na *suradnju*.

Jesu li i kaznene prijave protiv Tureka i Bagića bile dio tog scenarija, teško je reći, no činjenica je da se *znalo* da Bagić *zna* gdje se Pukanić sastao s generalom radi intervju a i da je mogao biti u fokusu interesa britanske službe. Činjenica je da je protiv njega podignuta kaznena prijava koja je doduše kasnije odbačena. Također se možemo pitati je li iz tog scenarija iznjedrena i policijska racija u Gotovininom domu, o kojoj su izvijestili mediji početkom lipnja 2005.? U svakom slučaju, Britanci su imali osobit interes da se Gotovinu ne samo uhiti, nego i na sve načine ocrni i na kraju osudi.

Zašto su i Račanova, i Sanaderova Vlada pristajale na takav ponižavajući diktat, nije samo pragmatičko pitanje. Ono se tiče savjesti, dostojanstva i elementarnog političkog poštenja. Dopustiti jednoj obavještajnoj službi (odnosno vladi jedne strane države) da diktira kako će se hrvatska vlada ponašati, ima svoje ime i presedane u nacionalnoj povijesti, ali i povijesti nekih drugih država. Kad se to još sagleda iz perspektive svega onoga što su stanovite europske države činile u vrijeme agresije na Hrvatsku, osobito u danima najteže okupacije i pada Vukovara, dakle što su činile njihove diplomacije, onda stvar postaje još tragičnija. Napokon, Britanci, i njihov kontinentalni *satelit* Nizozemska, ni danas ne skrivaju da čine sve kako bi zagorčili i otežali hrvatski put u Europsku uniju. Kad to kažem, osjećam potrebu da i na ovom mjestu posvjedočim svoj euroskeptizam i tome dodam kako on, u ovom kontekstu, nije razlog da se plješeće britanskim klipovima u kotače hrvatskih kola.

Akcijski plan hvatanja Gotovine u obradi britanske obavještajne službe, savršen je primjer Sanaderova osobnog stila kao i stila njegove vlade. Danas nitko razuman ne može prihvatiti da drugog puta nije bilo, da politika poznaje samo pragmatizam ili propast, da se velike mora bespogovorno slušati ako se želi sačuvati mjesto pod suncem... Ne to je izlika za *prikrivene motive* i argumenti za neupućene. Sve što znamo o gospodinu bivšem premijeru ide u pravcu pretpostavke da je politiku shvaćao kao prigodu za osobno bogaćenje i stvaranje *koruptivne elite*. I s druge strane, kao bespogovornu udvornost prema inozemnim centrima moći, vjerujući da će na taj način steći naklonost i – u slučaju nuž-

de – dobiti amnestiju. To što se prevario, njegova je privatna nevolja, ali da je baš tako postupao, nesreća je cijelog društva s posljedicama koje će se još dugo osjećati. Britanski *non-paper* simbol je Hrvatske na koljenima, ali i hrvatske političke elite s debelim bankovnim računima. Sanader nije jedini krivac. Niti je sam sebe doveo na čelo HDZ-a, niti je dva puta pobijedio na izborima glasovima koje je dao sam sebi. Sanader je *sindrom* hrvatskog društva, našeg mentaliteta i kulture, naše političke naivnosti i zluradosti, i utooliko neka vrst kolektivnog grijeha. Koliko god zvuči strašno, ipak je na neki način istina da smo svi mi krivi za Sanadera, bilo zato što smo bili naivni, bilo zato što smo okretali glavu od očevidnosti, ili zato što smo glasovali, što se nismo suprotstavili, što nismo rekli – dosta! Sad smo u fazi u kojoj se tragedija preobrazila u farsu: Sanader sjedi u zatvoru, jer je Europi bilo *premalo* da u Haagu sjede samo generali. Kažem *premalo* u sasvim određenom smislu, u smislu da je korumpirani premijer mislio da će hvatanjem i izručenjem nevinoga, spasiti sebe od progona. Na kraju se – kao i sve pohlepne slugu u klasicističkim dramama – grdno prevario. Postao je problem i za vlastitu stranku i za zemlju, a bogme i za Britance koji se sada već meškolje i smišljaju novi *non-paper* koji bi mogao sadržavati tvrdnju da zemlja s tako visokom i razgranatom korupcijom nije zrela za Europsku uniju. Sudeći barem prema pisanju utjecajnog i dobro obavještenog *Finacial Timesa*.

Dakle, nema nikakve sumnje da je sjednica Vijeća za nacionalnu sigurnost o kojoj je Šeks izvijestio, održana na

poticaj britanskog *non-papera*. O tome svjedoči kronologija događaja kao i brutalnost Šeksove izjave – „locirati, identificirati, uhititi, transferirati”. Ali jednako tako i događaji koji su kasnije uslijedili. Je li baš sve iz britanskog *non-papera* provedeno, otkrit će vrijeme. No jedno je sigurno: nitko od ljudi koji su se spominjali kao tobožnji Gotovinini jataci, pomagači i prijatelji, dakle, nitko od tih ljudi kao ni od onih, koje su s više ili manje *uspjeha* identificirale obavještajne službe, nije znao gdje je general. Nije to znao ni Pukanić, a ni Bagić. Nije to znao ni predsjednik Mesić, jer se Gotovina s Pukanićem našao na jednom mjestu, a potom otišao na drugo, ne otkrivajući nikome svoje boravište koje je, uostalom, često mijenjao. Utoliko su se i Britanci uzalud trudili ne bi li mrcvarenjem hrvatskih građana došli do Gotovine, i istodobno pokazali kako je njihova stara obavještajna slava spala na niske grane.

Pa ipak, stvari nisu samo groteskne. Šeks je sjednicu Vijeća za nacionalnu sigurnost prikazao kao takoreći autorско djelo dvojca Mesić-Sanader, premda je ona donekle bila iznuđena kako u svojim zaključcima tako i u svojoj revnosti. Kasniji događaji to su zorno pokazali i svakako bi se ta veza lako mogla detaljno rekonstruirati. Time, međutim, stvar nije bolja, nego gora. Ako su to činili protiv svoje volje – a Šeks sugerira da jesu, izjavom da je Gotovina nedužan, i ocjenom da je Haaški sud politički sud – onda su dokazali svoju servilnost i nedostatak savjesti (Mesić je ponešto drukčiji slučaj: kod njega je teško utvrditi što su njegova izvorna uvjerenja, a što *stečena* pod pritiskom *okolnosti*).

U konačnici, cijela ta epizoda nabacuje nimalo neprirodno pitanje: Čemu sve te žrtve u ratu, čemu sva ta razaranja, čemu sloboda i neovisnost ako država pleše po dikatatu tuđih vlada i obavještajnih službi? Pritom se ne radi ni o kakvom zazivanju autarkije ili ksenofobije. Sve su države u međunarodnom žrvnju koji zahtijeva mudrost i kompromise, ponekad i popuštanja, i sve se države bore kako bi se što uspješnije pozicionirale i ograničile štetu koja je ponekad neizbježna u međunarodnim odnosima. Ali nijedna država ne dopušta takavu vrst *kniksa*, barem ne one europske i uljuđene, demokratske i s koliko-toliko časnom političkom klasom.

Osnovna zadaća svake demokratske države je da štiti svakog svog građanina, posebno od nasrtaja stranih sila i službi. Nikakvo *više dobro* ne smije tome biti na putu – to je abeceda liberalne demokracije. Ta abeceda nije uvijek jednostavna za sricanje, ali je nužna, ako želimo biti *pismeni* narod, da to tako metaforički kažem. Nema opravdanja za to ako bilo koja vlada na svijetu i bilo koja tajna služba jednoj zemlji nameće kako će progoniti i ucjenjivati svoje vlastite građane. Ako su krivi, neka budu kažnjeni, ali ne ucjenjivani montiranim procesima. Ne kažem da je Vlada u svim slučajevima koji su traženi, baš tako postupila. Ali sama činjenica da je takvu sugestiju prihvatila bez protesta, dovoljno govori o tome dokle smo dogurali poslije *Oluje*.

Ne želim time osporiti pravo država, pa ni naše države, da surađuje s obavještajnim službama drugih zemalja, da razmjenjuje podatke i sl., pogotovo kad je riječ o organiziranom kriminalu, terorizmu i drugim globalnim ugrozama.

Ali dopustiti jednoj obavještajnoj službi da pravi popise ljudi koje valja progoniti i to na temelju traljavih i proizvoljnih informacija – to je nešto što je uistinu na razini banana država.

Šeks je oplakao svoju sudbinu nesuđenog glasnogovornika te i takve politike, Sanader je završio tamo gdje je možda trebao biti davno prije britanskog *non-papera* i *glasovite* sjednice Vijeća za nacionalnu sigurnost, a donedavni predsjednik Mesić kupio je novi stan za 300.000 eura što mu ih je, bez kamata i na neodređeno vrijeme, posudio neki anonimni prijatelj. Lijepo i krasno, ali je li to rezime stanja nacije petnaest godina nakon rata? I ako jest, ima li uopće nedužnih?

Evo vam ga, pa ga uhapsite!

Carla del Ponte u već spomenutim memoarima piše: „Ujutro u petak, 30. rujna 2005., zapela sam u zračnoj luci Schiphol. Na zrakoplovu se pojavio nekakav mehanički problem, a švicarska je vlast po nas poslala drugi zrakoplov da nas preveze u Zagreb. Zazvonio mi je mobitel. Bio je to hrvatski premijer Ivo Sanader. Imam dobre vijesti. Stižem.

Nekoliko sati kasnije članovi mog tima i ja sjedili smo u prostoriji s premijerom Sanaderom, predsjednikom Mešićem i drugim hrvatskim dužnosnicima. Sanader je objavio da su pripadnici hrvatske službe sigurnosti locirali Gotovinu. Samo dan prije, rekao je, Gotovina je razgovarao sa svojom suprugom na jedan od njezinih osamnaestak mobitela.

„Je li to istina?“, skeptično sam upitala Sanadera. (...) Hrvatski glavni državni odvjetnik Mladen Bajić odveo je mene i mog pomoćnika na kat u prostoriju s audioopremom i pustio vrpcu s Gotovininim telefonskim razgovorom. Glas je bio Gotovini. Čak je spomenuo moj posjet Zagrebu. Hvalio se otprilike ovako: „Nikad me neće uhvatiti“.

Hrvati su objasnili da je Gotovinina supruga zaboravila promijeniti SIM karticu nakon njihova posljednjeg razgovora.(...) Locirali su poziv negdje na Kanarskim otocima. (...) Dok su oni tako izvještavali, glavni istražitelj Haaškog tribunala Patrick Lopez letio je u Madrid zajedno s hrvatskim tužiteljem Bajićem, kako bi španjolskim vlastima pomogli u potrazi za Gotovinom.”

Gotovinu su španjolske vlasti uhitile 7. prosinca 2005. u restoranu hotela „Bitacora” na Tenerifima u društvu Jozе Grgića. Tu je vijest 8. prosinca priopćila sama Carla del Ponte i to iz Beograda gdje je bila u radnom posjetu. Pritom nije zaboravila zahvaliti premijeru Sanaderu.

Istodobno s tim u Zagrebu je počela predstava: Luka Bebić je vikao da je „Gotovina nevin”, Vladimir Šeks da optužbe protiv Gotovine „neće proći”. Vesna Škare Ožbolt, kao ministrica pravosuđa, uvjeravala je javnost kako ćemo „oboriti najgore optužbe”. *Globus* je izbrojio da je Gotovina bio u bijegu točno 1613 dana, a *Jutarnji* je 11. prosinca slavodobitno obznanio: „Uz premijera Ivu Sanadera i ljevicu i desnica i Crkva.”

Nekoliko dana kasnije, Carla del Ponte je u izvješću Vijeću sigurnosti UN-a ukratko rekla ono što je kasnije opisala u svojim memoarima, zahvalivši se još jednom Hrvatskoj i Španjolskoj na pomoći. Unatoč tomu, Andrija Hebrang je svjesno obmanjivao javnost, tvrdeći kako su Gotovinu locirale strane službe, a ne hrvatske. I to nije bilo jedini put. On je tu neistinu ponovio i tri godine kasnije u razgovoru za *Novi list*. Demantirao ga je *Jutarnji list* (od 2.

veljače 2008.), navevši: „Činjenica da su Ivo Sanader, Stipe Mesić i Hido Bišćević točno znali gdje se Gotovina nalazi i kada će biti uhićen.”

Štoviše, *Večernji list* je ranije (7. travnja 2006.) otkrio da u godišnjem izvješću POA-e, „koje je jučer bilo pred Odborom za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost”, stoji: „Skrovište generala Ante Gotovine utvrdila je hrvatska Protuobavještajna agencija 28. rujna prošle godine i te je podatke prosljedila Haaškom tribunalu i španjolskim vlastima”. *Večernjak* je tome dodao i ovu opasku: „Taj podatak opovrgava tvrdnje hrvatskih vlasti da generala Gotovinu nisu locirale domaće obavještajne službe, nego strane, koje su potom i odlučile da će ga uhititi.”

Hebrang je svjesno lagao ne samo zato što su 2007. bili izbori pa je nekako trebalo sa sebe skinuti teret odgovornosti za Gotovino uhićenje, nego je tu laž ponavljao i zato što se htjela stvoriti legenda da HDZ-ova vlada takoreći ništa nije s tim imala. *Kultura laži* time je doživjela svoj krešendo. Dakle, dvije godine nakon što POA u saborskom izvješću priznaje da je locirala Gotovinu, najviše pozicionirani hadezeovci i ministri u vladi (ponovno) bezočno obmanjuju javnost. Je li riječ o klasičnom psihoanalitičkom problemu *potiskivanja* što ga je tako lijepo klinički opisao Freud? Pa zato čovjek pripovijeda samo ono što mu savjest može podnijeti?

Nema nikakve sumnje da je to laganje i izmotavanje, to prikrivanje, zaobilaženje istine i činjenica, obmanjivanje javnosti, pa i dijela politike, gore od otvorene egzekucije.

Ono je u javni život unijelo totalnu dezorijentaciju i instaliralo obmanjivanje kao princip političkog pragmatizma, praveći od ljudi budale, od politike prezernu djelatnost, od medija servilne i dirigitirane pomagače... Ako su Račan i Sander vjerovali da je moralno i politički ispravno postupiti na način na koji su u konačnici postupili, zašto to otvoreno nisu branili pred biračima? Zašto s tim i takvim programom nisu izašli na izbore? Iz straha od nereda i državnog udara? Događaji su pokazali da je to bio samo umišljaj ili manje više uspješno opravdanje za posve neprincipijelno i politički nedostojno ponašanje. Nikakvi neredi i nikakav državni udar nikada nisu prijetili Hrvatskoj poslije 2000. Kad je Gotovina uhićen nije se dogodilo ništa. Nekoliko skupova potpore, a nijedan protiv vlade. A da je i bio protiv vlade, što bi se dogodilo? Izgubili bi se izbori?

Javno govorenje neistine, izmotavanje i nastojanje da se ljude prevede žedne preko vode, nije nikakva umješnost, nego stil političara koji iza sebe ostavljaju moralnu pustoš, dezorijentiranu naciju, društvo problematičnih vrijednosti i uništene institucije. Ova je knjiga dobrim dijelom i *registracija* te i takve političke prijetvornosti, laganja i nemoralna, pokušaja da se savjest ostavi pokoljenjima što imaju doći, a za sebe prigrabi *sadašnjost*. Ne zato što bi autor bio toliko naivan da vjeruje kako će to nekoga osobito dirnuti, nego zato da ostane nekakav trag o tome. Rekoh već, u ovoj hrvatskoj priči nema posve nevinih. I zato ovaj tekst želi ugledati svjetlo dana u trenucima kada će se sasvim sigurno ponoviti već toliko puta viđena licemjerna predstava: zgražanje nad onim čemu smo sami kumovali.

Zašto se u Banskim dvorima pojavio splitsko-makarski nadbiskup Marin Barišić, i to baš u trenucima kad su Gotovinu otpremali u Haag? Zato što je vjerovao da je Sanader ispravno postupio kad je nevinog čovjeka predao političkom sudu? Ili zato što je vjerovao da je Gotovina kriv? Ako je potonje posrijedi, zašto to vjernicima nije otvoreno rekao? Ili zašto im nije rekao da je ispravno Gotovinu poslati u Haag kako bi sud utvrdio činjenice? Možda je postojalo još neko razumno obrazloženje, ali nadbiskup je samo promrljao nešto, što je zapravo bilo ništa, ali od koristi premijeru. Crna politička rupa, što je kreirana zadnjih desetak godina, pokazala je svu snagu svoje gravitacije.

I neki su mediji tom i takvom zamagljivanju dali svoj doprinos, stilizirajući australskog Hrvata Jozu Grgića Jablana kao mogućeg izdajicu, kao čovjeka koji je odao Gotovinu i na leđa mu dovukao španjolske policajce. I opet s ciljem da se publika zabavlja dok Sanader ne predahne. A ako Jablan usput dobije po leđima, nikom ništa.

Osobno poznajem Jablana i dao bih ruku u vatru da taj dobroćudni čovjek, niskoga rasta, koji se nikada nije ljučio zbog svog nadimka, nema potencijal za izdajnika. Čovjek je dolazio na promocije *Ratnika* zbog svoje naklonosti prema Gotovini, a možda i zbog toga što nije imao odveć ozbiljnog posla. Propao mu je biznis što ga je započeo u Hrvatskoj devedesetih, no imao je dovoljno novaca i volio je Hrvatsku i njezine ljude. Uvijek je bio uljudan, nasmijan i bezazlen. Siguran sam da ni sam nije točno znao zašto je bio s Gotovinom u danima prije uhićenja i onu večer kad je uhićen. Jednako sam tako uvjeren da ga je Gotovina pozvao

s razlogom i da mu je bilo stalo da tih dana i tih večeri ne sjedi sam, da uz njega bude netko tko je dovoljno bezazlen i dobrodušan, koji se neće pitati zašto je tu i koji ima dovoljno vremena da bude uz njega koliko god bude trebalo. Ali i da bude naš čovjek, čovjek koji zna o čemu se radi, koji poznaje ljude i koji – ako zatreba – može reći kako je bilo.

Gotovina se već jednom našao u sličnoj situaciji. Prije mnogo godina u Abidijanu u Obali Bjelokosti. Taj sam događaj opisao u *Ratniku* a za ovu prigodu navest ću samo nekoliko rečenica: „Čim je izašao iz aviona, osjetio je da nešto nije u redu. To mu je govorilo šesto čulo. Naoko je sve bilo normalno, ali opet nekako drukčije. Imao je dojam da izrazi na nekim licima naprosto ne spadaju u ambijent aerodroma. Ipak je išao opušteno, kao da ga se sve to nimalo ne tiče. U lijevoj je ruci nosio malu putnu torbu, s najnužnijom garderobom, još jednim parom cipela i nekoliko sitnica. Ali instinkt se u njemu budio, njušio je opasnost.”

Ukratko, spasio ga je taj njegov instinkt. Izbjegao je atentat koji je na njega pripreman. Taj ga instinkt nikada nije napustio. Ni kad je 2001. odlazio iz Zagreba, ni kad je 2003. shvatio da ga Mesić i kompanija žele uvući u igru bez granica, ali ni 2005. na Tenerifima. Osjetio je da su ga okružili, osjetio je da je njegov manevarski prostor sužen, da praktički nema kamo, ako ne želi postati metom. Sjedio je i čekao, ali je čekao s bezazlenim Jablanom da ne bude sam, da ne bude bez svjedoka, za svaki slučaj. Zato se Jablan u trenutku uhićenja toliko prenerazio i zbunio, a Gotovina bio miran i sabran, pokazavši jedva vidljivu nelagodu, i rekavši: „I to se jednom moralo dogoditi.”

Mir, a ne pravda

U ožujku 2004. Carla del Ponte objavila je izmijenjenu optužnicu protiv generala Gotovine te optužnicu protiv generala Ivana Čermaka i Mladena Markača. U optužnicama se navodi da je „tijekom i nakon operacije *Oluja* i čitavo vrijeme na koje se odnosi izmijenjena optužnica, Ante Gotovina s drugima, uključujući Ivana Čermaka, Mladena Markača i predsjednika Franju Tuđmana, sudjelovao u udruženom zločinačkom pothvatu, čiji je zajednički cilj bio prisilno i trajno uklanjanje srpskog stanovništva iz regije Krajina, između ostalog pljačkanjem, oštećivanjem ili potpunim uništavanjem imovine srpskog stanovništva, kako bi se pripadnike tog stanovništva odvratilo ili spriječilo da se vrate i ponovno nastane u svojim domovima”.

Dvije godine kasnije (17. veljače 2006.) optužnice su objedinjene te je precizirano tko je sve sudjelovao u udruženom zločinačkom pothvatu: „Mnogo osoba je s Antom Gotovinom, Ivanom Čermakom i Mladenom Markačem sudjelovalo u ovom udruženom zločinačkom pothvatu. To su bili: Franjo Tuđman (pokojni), predsjednik Republike

Hrvatske; Gojko Šušak (pokojni), ministar obrane Republike Hrvatske; Janko Bobetko (pokojni), načelnik Glavnog stožera HV-a do 17. srpnja 1995., kad je umirovljen; Zvonimir Červenko (pokojni), načelnik Glavnog stožera HV-a (imenovan 17. srpnja 1995.). S druge strane, Ante Gotovina, Ivan Čermak i Mladen Markač su kao sudionici udruženog zločinačkog pothvata sudjelovali sa supočiniteljima navedenim u članku 16., kao i s raznim časnicima, zvaničnicima i članovima hrvatske Vlade i političkih struktura na svim razinama (uključujući i one u općinskim vlastima i lokalnim organizacijama); raznim vođama i članovima HDZ-a; raznim časnicima i članovima HV, specijalne policije, civilne policije i drugih službi za sigurnost i obavještavanje; kao i druge znane i neznane osobe.”

Iz ovoga se jasno vidi da je Carla del Ponte optužila za etničko čišćenje kompletan državni i politički aparat, ukratko samu državu. I da je, shodno tome, i sama *Oluja* prikazana kao zločinačka operacija. Drugo, posve je nedvojbeno da su i Račanova i Sanaderova vlada prihvatile kvalifikacije koje nijedna država na svijetu, koja ima imalo samopoštovanja, nikad ne bi prihvatila. Pritom nije olakotna okolnost što je Carla del Ponte sve sudionike *zločinačkog pothvata* pobrojila tek 2006., jer je već iz optužnice protiv Gotovine iz 2001. bilo jasno o čemu je riječ i u kojem pravcu stvari idu. U tom kontekstu je vrlo zanimljivo i pitanje: Zašto je Stjepan Mesić deset godina govorio kako Haag sudi samo pojedincima i to za zločine koje su nedvojbeno počinili te da time nije napadnuta niti *Oluja*, a niti država?

Za povijest je važna činjenica da su sve hrvatske vlade i sve relevantne političke stranke, uključujući tu i dio inteligencije i institucija od 2000. naovamo, prihvatile optužnicu koja kriminalizira same temelje hrvatske slobode i neovisnosti, premda je Hrvatska bila žrtva srpske agresije. Bez ozbiljnijeg otpora, bez sustavne strategije, bilo kakve diplomatske ofenzive, bez aktivnog sudjelovanja u procesu, riječju, bespogovorno i uz izliku da drugog puta nema, jer je suradnja s Haagom u interesu pravde i hrvatske ambicije da uđe u euroatlantske integracije Haaška presuda je onakva kakvu su razumni ljudi i očekivli. Nije mi nakana da s njom polemiziram jer, prvo, smatram da za to postoje kompetentnije osobe. Drugo, namjera knjige nije polemika s Haagom, nego pokušaj da se ukaže na *mjesto* odakle su nevolje uistinu potekle. I gdje je je kreirana kapitulacija.

No, možda bih mogao malčice pridonijeti stanovitom razjašnjenju naše hrvatske *dalekovidnosti* tekstom što sam ga objavio prije više od osam godina:

Nema nikakve dvojbe da je Haaški sud *politički* sud. Ne samo zato što ga je osnovalo najviše političko tijelo UN-a – Vijeće sigurnosti – nego i zbog razloga radi kojih je osnovan, kao i zbog ciljeva koje ima ostvariti. To potonje uvelike objašnjava neke, naoko neshvatljive, poteze Tužiteljstva, ili pak *političke presude* Sudskog vijeća (eklatantan primjer je presuda u slučaju Kordić). Ili sramotna prvostupanjska presuda u slučaju Kupreškić, koju je čak i Žalbeno vijeće Suda poništilo zbog toga, jer su i optužnica, a i sam sudski proces, bili „ispod razine civiliziranih i demokratskih

država”, kako je to formulirala sama sutkinja koja je oslobodila Kupreškiće.

Zbog toga je važno reći nekoliko riječi o tome kako je i zašto je osnovan Haški sud.

1. Haški sud je utemeljen Rezolucijom Vijeća sigurnosti br. 827, 25. svibnja 1993. i to isključivo zbog ratnih zbivanja u Bosni i Hercegovini. To je vrijeme kada srpski agresor u svojim rukama drži tri četvrtine teritorija Bosne i Hercegovina i kada je Sarajevo u potpunom okruženju i pod stalnom topničkom i minobacačkom vatrom. Svijet je prepun vijesti o masovnim ubojstvima, srpskim koncentracijskim logorima, sustavnim silovanjima Muslimanki i Hrvatice te etničkom čišćenju u velikom stilu, što su ga bosanski Srbi provodili uz izdašnu pomoć Beograda. U to je vrijeme CIA objelodanila kako su Srbi počinili 90 posto od ukupnih zločina u Bosni i Hercegovini, a Hrvati i Muslimani zajedno *samo* 10 posto.

Ali to je i vrijeme kada Europa i svijet zapravo samo pasivno promatraju tu bosansku klaonicu, taj masakr bez presedana u Europi poslije Drugog svjetskog rata. Francuski predsjednik Mitterrand svojim posjetom Sarajevu i svojom *humanitarnom intervencijom* praktički je spriječio svako ozbiljnije obuzdavanje Srba, svodeći cijelu europsku politiku na beskonačne pregovore i ispijanje *viljamovki* s Miloševićem. Štoviše, lansirana je čak i *bajka* o tobožnjoj srpskoj nepobjedivosti i o tome da bi NATO, ako bi vojno intervenirao, morao u Bosnu i Hercegovinu poslati ni manje ni više nego 500.000 vojnika! Amerika je u to vrijeme vrlo suzdržana i daleko od svake pomisli da bi se vojno angažirala.

Ali problem je bio tu i to u trenutku kad su upravo američki novinari svijetu obznanili dramatične prizore iz srpskih koncentracijskih logora, pa je i *najzalupanijem* Amerikancu postalo jasno da svijet nešto mora učiniti, a to naravno znači da Amerika nešto mora poduzeti, ako ne želi snositi moralnu i političku odgovornost za istrebljenje i zločine nad cijelim narodima. Ali što? Europa se pokazala nejedinstvenom i slabom (Francuzi i Britanci optuživali su Njemačku da je glavni krivac za eskalaciju rata u Bosni i Hercegovini, jer je tobože prerano priznala Sloveniju i Hrvatsku, pri čemu je Hrvatska, jasno, bila glavni prigovor) i istodobno popuštali Miloševiću i Karadžiću. U skladu sa starijim versajskim idejama i ciničnom britanskom logikom po kojoj je najbolje pustiti da „sukobljene strane iskrvare” pa će onaj koji na kraju *preživi* zavesti red i mir. U takvoj situaciji Amerikancima nije preostalo drugo nego da zajedno s europskim saveznicima ponude svijetu neku uvjerljivu *supstituciju* za vojnu intervenciju.

Haaški sud u stvari je ta supstitucija, *pravni nadomjestak* za izostalu vojnu intervenciju. Pa je, shodno tome, i njegova primarna zadaća ono što je trebala polučiti vojna intervencija – uspostava mira na prostoru bivše Jugoslavije.

Zbog toga se i u Rezoluciji 827, kojom je utemeljen Haaški sud, jasno ističe da je on utemeljen „sukladno poglavlju VII. Povelje Ujedinjenih naroda”. A poglavlje VII. je *intervencijsko* poglavlje na koje se pozivaju svi dokumenti UN-a kojima se odobrava primjena svih mogućih sredstava (od sankcija do vojne intervencije) „potrebnim za održavanje ili uspostavljanje međunarodnog mira i sigurnosti”.

Dakle, Haaški sud kao „*ad hoc* mjera” (kako stoji u Rezoluciji 827) ima za cilj ono isto što bi imala i vojna intervencija da je do nje došlo: uspostavu i održavanje mira. Zbog toga i u Rezoluciji kojom je osnovan Haaški sud jasno stoji da su kazneni postupci u funkciji „ponovne uspostave i održavanja mira”.

Zašto to toliko ističem? Zato što iz temeljne zadaće proizlazi i izbor sredstava i metoda. Ako se recimo vjeruje da će se na ovim prostorima uspostaviti trajni mir tako što se neće imenovati agresor, što će se ostaviti po strani kontekst u kojem su se vodile ratne operacije, što će se ići na to da se u konačnici svi na neki način proglase istodobno i agresorom i žrtvom, zavisno o situaciji (recimo: Beograd je agresor na Hrvatsku koja je u tom slučaju žrtva, ali je Zagreb agresor u odnosu na *krajinu*, gdje su opet pobunjeni Srbi žrtve, koji su, opet, agresori u Vukovaru, ali žrtve u Medačkom džepu...), onda se mogu dogoditi optužnice koje s pravdom i onim – *što je i kako je stvarno bilo* – nemaju mnogo veze, ali imaju s uvjerenjem da će se takvim balansiranjem krivnje i odgovornosti uspostaviti trajni mir. Zbog toga nije čudno kad koordinator između Haaškog suda i Republike Hrvatske, gospodin Matias Helleman, na okruglom stolu u Splitu izjavi: „Za Haaški sud nije bitno tko je agresor, a tko je žrtva. Haag nije nadležan za agresiju, njega zanima tko je počinio zločine.”

Ta izjava (koju su u više navrata isticali i najviši dužnosnici Haaškog suda) može djelovati cinično, može se smatrati i neinteligentnom, no ona proizlazi iz same uloge i

funkcije Suda! Zbog toga on i ima takve enormne ovlasti, zbog toga je baziran na pravu *sui generis* (dakle pravu koje ne korespondira ni s nacionalnim ni s međunarodnim pravom, nego je *izmišljeno* da bi Haaški sud bio efikasan u svojoj primarnoj misiji. A ona je eminentno politička – uspostava i održanje mira (na području bivše Jugoslavije), ali ne oružjem, nego pravnim sredstvima i to onim posebne vrste.

2. Specifičnost Haaškog suda još više dolazi do izražaja ako se taj sud usporedi s onim u Nürnbergu, gdje su saveznici poslije Drugog svjetskog rata sudili poraženom nacističkom režimu i njegovim eksponentima. Tamo su pobjednici u ratu sudili poraženima, dok u Haagu međunarodna zajednica, koja snosi i te kakvu odgovornost za eskalaciju rata na prostoru bivše Jugoslavije, pa i za počinjena zlodjela (što na osobit način simboliziraju Vukovar, Dubrovnik i Srebrenica!), sudi i pobjednicima (u ovom slučaju Hrvatima). Ali to nije jedina bitna razlika.

Nürnberški proces je započeo govorom glavnog tužitelja (inače američkog suca) Jacksona, u kojem je on na upečatljiv način opisao smisao i nakanu Suda: „Nakana da se otvori proces za zločine protiv mira u svijetu, što se ovdje prvi put u povijesti događa, za nas znači ozbiljnu odgovornost. Nedjela koja namjeravamo osuditi i kazniti...” takva su po svojim dimenzijama i sadržaju da ih „ljudska civilizacija ne može trpjeti” jer „ponavljanje takvog zlodjela ne bi preživjela”.

Time je tužitelj Jackson jasno definirao preventivni karakter procesa: nacistički se zločini imaju kazniti kako se vi-

še ne bi ponovili, jer bi to ugrozilo budućnost čovječanstva. No što je s Haaškim sudom? Ima li on taj opće-preventivni karakter? Očito je da nema, a to zorno posvjedočuju mnogi zločini počinjeni recimo u Čečeniji tijekom mandata Haaškoga suda za koje nitko nije i neće odgovarati. Naravno, Haaški sud nije nadležan za Čečeniju, no on nije ni potakao osnivanje nekog sličnog suda koji bi procesuirao tamošnje zločine, jer je on, kao što je rečeno, *ad hoc mjera* Vijeća sigurnosti samo za područje bivše Jugoslavije, sa sasvim specifičnim političkim ciljem.

U još se jednoj točki Nürnberški sud razlikuje od Haaškog. Tužitelj Jackson je, osvrćući se na optužene nacističke glavešine, u svom uvodnom govoru rekao kako tim sudskim procesom optuženi „dobivaju priliku da brane svoj život u ime prava”. Riječju, oni su dobili šansu da se brane, što iz ove naše današnje perspektive može izgledati samorazumljivo, ali nije. Valja, naime, znati da su Britanci pri svršetku rata zastupali tezu da nacističke glavešine, čim ih se uhvati, treba bez ikakva suđenja likvidirati. Držali su da su zločini za koje su odgovorni toliko evidentni, da nije potreban nikakav sudski proces da bi se dokazali. U tom smislu već je bila sastavljena i lista koja je sadržavala imena deset glavnih nacista (od Hermanna Göringa i Rudolfa Hessa do Hansa Franka i Wilhelma Fricka) i samo ih je trebalo uhvatiti, identificirati i objesiti. No to su spriječili u prvom redu Amerikanci, držeći da bi to svijet osudio i da im stoga ipak valja dati šansu da se brane.

Tu je važan još jedan detalj. U trenutku kad počinju Nürnberški procesi svi ključni nacistički glavešine već su u

rukama saveznika, dakle u njihovoj vlasti, pa je i suđenje u tom smislu doista za njih *fair šansa*. Sve to, međutim, nije slučaj i s Haaškim sudom. Nitko od optuženih nije već bio u njegovoj vlasti, niti mu je prijetila likvidacija po kratkom postupku, pa u tom smislu taj Sud i nema tu *humanu* dimenziju koju je imao Nürnberški.

Sve ovo ističem samo iz jednog jedinog razloga: da se uoči pravi cilj i karakter Haaškoga suda, jer se bez toga ne može razumjeti ni njegova stvarna misija. Grubo rečeno: on nije primarno *instrument pravde*, nego *instrument mira*, određen *intervencijskim* poglavljem Povelje UN-a. I tako funkcionira.

3. Ali u jednoj točki su i Haaški i Nürnberški sud identični. Glavni cilj procesa poslije Drugog svjetskog rata bila je „osuda Hitlera i nacizma”. Tužitelj Jackson je to nedvosmisleno dao znati, premda se do tog cilja dolazilo preko procesa pojedincima. I Haaški sud sudi pojedincima, ali nema nikakve dvojbe da će i njegove presude u konačnici biti povijesna ocjena rata na ovim prostorima. Dužnosnici Haaškoga suda to nerado priznaju, ali zato to rado ističu njihovi prijatelji i pravni znalci. Tako dr. Ivo Josipović, profesor kazneno-procesnog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu, kaže: „Možda zvuči paradoksalno, ali istina je da rezultati kaznenih postupaka pred Haaškim sudom, koji sami po sebi ne bi trebali imati političku komponentu, postaju element za političku i povijesnu ocjenu rata.”

Ako je tome tako, kakva povijesna ocjena Domovinskog rata može proizaći iz činjenice da je Haaško tužiteljstvo

podiglo optužnice protiv kompletnog vojnog vrha Hrvatske, te da je pripremalo i optužnice protiv političkog vrha zemlje na čelu s Franjom Tuđmanom i njegovim ministrom obrane Gojkom Šuškom, ali do njih nije došlo jer ih je preduhitрила – smrt?

Ni to nije sve. Kakva poruka tih haaških procesa treba biti za hrvatskog čovjeka ako se ponovno nađe u egzistencijalnoj stisci, izložen brutalnoj agresiji? Da se ne isplati braniti vlastitu zemlju i slobodu, jer će sutra po principu – *ne zanima nas tko je agresor, a tko žrtva* – biti izručen međunarodnom sudu, kao što su to danas najzaslužniji hrvatski vojskovođe i generali? Što opet vodi prema zaključku kako je jedna od uloga Haaškog suda i ta da pošalje poruku (prije svega malim narodima) kako više nemaju pravo ni na obrambeni rat, jer to remeti političke odnose i interesnu ravnotežu velikih? I zato to sankcioniraju presudama koje zločine stiliziraju kao da su se dogodili u *civilnim okolnostima*, u svijetu pacifista i mirotvoraca, a ne u okolnostima brutalne agresije, borbe za goli opstanak, u psihozi koju je dobrim dijelom kreiralo i ponašanje samih tih velikih sila? Taj *pravni purizam*, kojeg se ništa ne tiče, nikakvi uzroci i posljedice, to je to sredstvo kojim se u konačnici može (i želi?) onemogućiti svako ratovanje malim narodima, jer u protivnom slijede teške političko-pravne sankcije?

U intervjuu *Vječernjem listu* (od 11. ožujka 2002.) francuski filozof Alain Finkielkraut ukazao je upravo na tu *patologiju* Haaškoga suda. On je jasno istaknuo da „pravo, sa svoje strane, ne može zamijeniti politiku” i da kad se to do-

godi, onda je to „katastrofa”. Ali i to da je Haag nevjerodostojan, jer nikada ne dovodi „u pitanje držanje određenog broja međunarodnih instanci... Ne zagovaram utamničenje generala Janviera ili gospodina Akashija, ali da bi taj Sud imao veze s istinom, valjalo bi ga navesti da se o tome izjasni”, rekao je Finkelkraut.

Ta zamjena politike pravom, koje tobože ni o čemu drugom ne vodi računa, nego samo o tome je li zločin počinjen ili nije, i jest ta najdublja patologija Haaga, ako se gleda iz perspektive povijesne istine. Zato Finkelkraut i kaže: „Bio sam zaprepашten stavom Carle del Ponte koja je tjeđan dana poslije Miloševićeva pojavljivanja u Haagu došla u Zagreb tražiti predaju dvojice hrvatskih generala koji su sudjelovali u oslobađanju Krajine.”

Zbog te očite želje Haaga za ekvidistancom (*ne zanimaju nas uzroci, ne zanima nas karakter rata, nego samo zločini!*), kao i zbog želje da se „kriminalizira rat kao takav”, Haag falsificira istinu: „Ali oni koji govore o etničkom čišćenju nad Srbima u Krajini, sve su pomiješali. Zaboravljaju da je to bio osloboditeljski rat, da su na svim hrvatskim područjima, koja su zauzeli, Srbi izvršili užasna čišćenja nad svim nesrbima, da su zauzeli hrvatske kuće, da su vandalizirane crkve, kao što sam vidio u Kninu, a to je apsolutno nepodnošljiva agresija na istinu”, zaključuje Finkelkraut.

To je svakako tako ako se gleda sa stajališta povijesne istine i konteksta, sa stajališta prava koje bi primarno trebalo biti u funkciji pravde i istine. Ali Haag nema tu misiju, ili ju ne želi imati. Njegovu je misiju odredila Rezolucija Vi-

jeća sigurnosti, s pozivom na poglavlje VII. Povelje UN-a, što znači da je on supstitucija za izostalu vojnu intervenciju kojom je trebalo oprati savjest velikih i uspostaviti mir. Svejedno kakav, glavno da se ne puca i da svjetskim moćnicima nitko ne ruši figure na šahovskoj ploči. Zato je Haag i u funkciji kriminalizacije *samog* rata, u funkciji zastrašujuće poruke čak i onima koji su se samo branili.

Pritom je paradoks u tome što je *pravo* postalo jedina *politika* kad je riječ o valorizaciji ratnih događaja na prostoru bivše Jugoslavije i time od Haaga – htio to netko priznati ili ne - napravilo politički sud *par excellence*.

4. Na ovom mjestu moram spomenuti i jednu povijesnu činjenicu. Kad je osnivan Haaški sud, ondašnja hrvatska vlast na čelu s dr. Tuđmanom to je svesrdno podržala. Jedan od glavnih razloga zašto je to učinila bilo je striktno obećanje tadašnjeg američkog državnog tajnika Cristophera Tuđmanu kako će budući sud biti isključivo u funkciji progona srpskog agresora. To je tada bilo i razumljivo, s obzirom na ratne okolnosti, evidentnu srpsku agresiju i spomenuti podatak CIA-e po kojem su Srbi odgovorni za 90 posto ukupnih zločina. To, što kasnije Amerikanci nisu ostali pri danjoj riječi, stvar je njihova obraza i svakako interesa, no tako je bilo i o tome postoje pisani tragovi.

Drugi razlog je u neiskustvu pa i svojevrsnoj naivnosti hrvatskog političkog *establishmenta*, koji je vjerovao da će Haaški sud zaista progoniti *konkretne krivce za konkretne zločine* i da se neće pretvoriti u *kreatorsa mira* (a to znači politički sud). Najposlije, za Tuđmana nije bilo dileme gdje je

granica koja se ne smije prijeći. On je vrlo dobro znao da se s jednim takvim (političkim) sudom može nositi samo političkim sredstvima i zato ih je koristio kako je znao i umio. Ali ih je koristio.(...)

5. Rezolucijom Vijeća sigurnosti kojom je utemeljen Haaški sud (točka 4.), kao i čl. 29. Statuta Haaškog suda, jasno je određeno da sve države, članice UN-a, moraju surađivati sa Sudom. U tom pogledu nema nikakve razlike između Hrvatske i Amerike, ili Italije. To drugim riječima znači da i Amerika, ako to Haag od nje zatraži, mora izručiti osobu protiv koje je podignuta optužnica, ili dati na uvid određene dokumente koji bi se ticali nekog konkretnog pravnog slučaja. Bez obzira na praksu i na odnose *velikih* i *malih*, stvar tako stoji i politički i pravno. To dalje znači da je posve legitimno da i Hrvatska svoju suradnju s Haaškim sudom zakonski regulira slično, ili čak identično, Americi ili Italiji.

S tim u vezi treba reći da su slijedom gornjih obveza sve države na ovaj ili onaj način regulirale suradnju s Haagom. Amerika i Italija, ali i druge europske zemlje, u svojem su zakonodavstvu predvidjele da njihovi sudovi ispituju pravnu utemeljenost optužnice podignute protiv osobe čije se izručenje traži. Ako sud pronade manjkavosti u dokazima i materijalnim činjenicama koje podupru osnovanu sumnju da je optuženi počinio djela koja mu se stavljaju na teret, onda od izručenja nema ništa. Takvih je primjera već bilo (u slučaju Ruande, a to je isti Haaški sud) i nije se dogodilo ništa. Amerika i Italija jednostavno nisu htjele izručiti tra-

žene osobe jer su njihovi nadležni sudovi ocijenili da optužnice protiv njih nisu pravno utemeljene. I Haaški sud je to primio na znanje i točka.

Hrvatski Ustavni zakon o suradnji s Haaškim sudom nema tu klauzulu, pa naši sudovi, kad odlučuju o izručenju, moraju samo identificirati osobu na koju se optužnica odnosi i utvrditi da se radi o kaznenom djelu za koje je Haaški sud nadležan! Čim su ta dva uvjeta ispunjena, osumnjičenik se šalje u Haag, bez obzira je li optužnica protiv njega utemeljena ili nije (čl. 20. Ustavnog zakona). Do kakvih to nakaradnosti dovodi, najbolje se vidi u *slučaju Gotovina*, pa i sada u *slučaju Bobetko*. Jer po našem Ustavnom zakonu o suradnji s Haagom, o izručenju odlučuje Vlada, ali opet ne na temelju ispitivanja pravne utemeljenosti optužnice (što i ne spada na izvršnu vlast), nego na temelju formalnog utvrđivanja je li optužnica u skladu sa Statutom i Pravilnikom Haaškog suda te s našim Ustavom. Ne samo da se na taj način ne mogu djelotvorno zaštititi nacionalni interesi i ljudska i građanska prava hrvatskih ljudi, nego se vlada svaki put izlaže političkim pritiscima i prijetnjama, jer djeluje politički, a ne pravno (što je u domeni neovisnog sudstva).

(...) Zašto se, dakle, ne bi promijenio članak 20. Ustavnog zakona o suradnji s Haaškim sudom tako da ubuduće naši sudovi, prije odluke o izručenju, preispitaju utemeljenost optužnice? Zašto bi to značilo prestanak suradnje s Haagom, ili dovođenje u pitanje te suradnje kad takve zakonske mehanizme imaju i najdemokratskije države svijeta? Zar Hrvatska, poslije svega, svih tih optužnica, podignutih i ne-

podignutih, svih tih političkih presuda i montiranih krivnji, nema pravo na ono na što imaju druge države?

(...) Napokon, takva bi promjena Ustavnog zakona bila u potpunom suglasju s međunarodnim pravom, prije svega s *Europskom konvencijom o uzajamnoj suradnji i pomoći u kaznenim stvarima*, koju je i Hrvatska priznala, a u kojoj se jasno kaže (čl. 512.) da će se izručenje izvršiti samo ako u optužnici ima dovoljno dokaza za osnovanu sumnju ili ako već postoji pravomoćna presuda. I što je još važnije, to dopušta i sama Rezolucija Vijeća sigurnosti kojom je utemeljen Haaški sud. U točki 4. se izričito navodi da će, sve države u skladu s ovom Rezolucijom i Statutom Međunarodnog suda u potpunosti surađivati s Međunarodnim sudom i njegovim tijelima i da će, dosljedno tome sve države poduzeti sve potrebne mjere što ih predviđaju njihovi zakoni, kako bi se primijenile odredbe ove Rezolucije i Statuta... (*Mesiću i Račane, zašto tako?*, Zagreb, 2002.)

* * *

Vrlo ozbiljni umovi prošlih stoljeća duboko su vjerovali da je sa Sokratovom smrću započeo kraj Atene, a time i starogrčkog svijeta. Moralno srozavanje uništilo je duh na kojem je izrasla jedna od najčudesnijih kultura, njezina vojna i gospodarska moć. Taj je svijet još trajao neko vrijeme, ali se umiranje više nije moglo zaustaviti. Doduše, dopušteno je polemizirati s tvrdnjom može li smrt jednog čovjeka, pa makar to bio i Sokrat, imati takav učinak. No ako se njegov usud shvati kao simptom već započete bolesti, onda možda

ima istine u tvrdnji da su Atenjani, osudivši Sokrata, ubrzali vlastito propadanje. Evo kako je to bilo:

Sokrat je volio uzimati na zub one koji su imali visoko mišljenje o sebi, dokazujući im da su zapravo budale.

Tako je postupio i s Menonom. No ovaj je bio dovoljno utjecajan i osvetoljubiv pa je najprije pobunio Aristofana i njegovu družinu koji su ga počeli ismijavati i izlagati stalnom ruglu. Potom je na scenu stupio Milet koji ga je, sada već sasvim ozbiljno, optužio zbog navodnog bezboštva i kvarjenja mladeži. Nakon što je Milet podnio tužbu, govor pred sudom i porotom održao je jezičavi Polideukt. Govor koji je Polideukt izgovorio, napisao je sofist Polikrat (ili Anit), a cijelu je operaciju koordinirao i pripremio Likon. Na kraju je osuđen na smrt. Popio je otrov (kukutu).

Ubrzo nakon njegove smrti Atenjani su se pokajali pa su njegove krvnike protjerali u progonstvo, a Mileta osudili na smrt i pogubili. Sokratu su u Pompeionu podigli spomenik u bronci koji je izradio glasoviti Lizip. Euripid je kasnije zapisao: – Ubili ste, ubili ste Muzinog slavuja, premudrog, nevinog. – A Hegel više od dvije tisuće godina kasnije ustvrdio kako je Sokratova smrt zapravo bila tragedija same Atene i početak njezina urušavanja i propasti.

„Javno govorenje neistine, izmotavanje i nastojanje da se ljude prevede žedne preko vode, nije nikakva umješnost, nego stil političara koji iza sebe ostavljaju moralnu pustoš, dezorijentiranu naciju, društvo problematičnih vrijednosti i uništene institucije. Ova je knjiga dobrim dijelom i *registracija* te i takve političke prijetvornosti, laganja i nemoralna, pokušaja da se savjest ostavi pokoljenjima, a za sebe prigrabi sadašnjost. Ne zato što bi autor bio toliko naivan da vjeruje kako će to nekoga osobito dirnuti, nego zato da ostane nekakav trag o tome. Rekoh već, u ovoj hrvatskoj priči nema posve nevinih. I zato ovaj tekst želi ugledati svjetlo dana u trenucima kada će se sasvim sigurno ponoviti već toliko puta viđena licemjerna predstava: zgražanje nad onim čemu smo sami kumovali.”

